

**Opettajat ja tutkijat elektronisten kirjojen käyttäjinä
Tampereen yliopiston Terveystieteiden osastokirjastossa**

Terhi Matikainen

Tampereen yliopisto
Informaatiotutkimuksen ja
interaktiivisen median laitos
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2009

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO

Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median laitos

MATIKAINEN, TERHI: Opettajat ja tutkijat elektronisten kirjojen käyttäjinä Tampereen yliopiston Terveystieteiden osastokirjastossa.

Pro gradu -tutkielma, 85 s, 19 liites.

Informaatiotutkimus

Lokakuu 2009

Tutkimuksessa selvitettiin elektronisten kirjojen käyttöä Tampereen yliopiston Terveystieteiden osastokirjastossa. Teoreettisena viitekehysenä käytettiin Wilsonin (1981), Leckien, Pettigrew'n ja Sylvainin (1996) sekä Choon (2006) tutkimusten pohjalta luotua mallia tiedonlähteiden ja tiedonhankintakanavien käytöstä ammatillisen tiedon hankinnan kontekstissa. Tutkimuksen lähtökohtana olivat aikaisemmat elektronisten kirjojen käyttötutkimukset. Kohderyhmänä olivat opettajat ja tutkijat Tampereen yliopiston lääketieteen, hoitotieteen ja terveystieteen laitoksella, lääketieteellisen teknologian instituutissa ja solu- ja kudosteknologiakeskuksessa. Empiirisen tiedon keruun menetelmänä hyödynnettiin verkkolomaketta. Helmikuussa 2009 tehtyyn kyselyyn saatiin yhteensä 96 vastausta. Kyselyn vastausprosentti oli 20,4, sillä perusjoukon kooksi arvioitiin 470.

Tutkimus oli eksploratiivinen ja se tuotti paljon yksityiskohtaista tietoa opettajista ja tutkijoista elektronisten kirjojen käyttäjinä. Tarkoituksena oli tuoda esille myös käyttäjien mielipiteitä. Elektroniset sanakirjat rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimus osoitti, että yli puolet opettajista ja tutkijoista oli käyttänyt elektronisia kirjoja. Elektronisten kirjojen käytön määrä ja useus osoittautuivat suhteellisen mataliksi. Valtaosa käyttäjistä ilmoitti elektronisten kirjojen käyttöaktiivisuutensa pysyneen joko ennallaan tai lisääntyneen viimeksi kuluneen vuoden aikana.

Puolet vastaajista piti elektronisia kirjoja merkityksettöminä tiedonlähteinä suhteessa elektronisiin lehtiin. Yli puolet vastaajista piti kuitenkin elektronisia kirjoja tärkeinä tiedonlähteinä suhteessa painettuihin kirjoihin ja painettuihin lehtiin, mutta saman kirjan elektronisesta ja painetusta versiosta he valitsivat yleisemmin painetun teoksen. Elektronisten kirjojen suosituimmiksi käyttötarkoituksiksi osoittautuivat teoreettisen ja käsitteellisen tiedon saaminen, faktojen tarkistaminen hakuteosten tapaan, opetuksen valmistelu ja tutkimusmenetelmiä koskevan tiedon saaminen.

Tutkimus osoitti, että elektronisen kirjan lukutapa on suurimmaksi osaksi silmäilevää. Noin puolet vastaajista piti elektronisia kirjoja helposti löydettävänä. Yli puolet vastaajista piti elektronisia kirjoja helppokäyttöisinä. Käyttäjät pitivät elektronisten kirjojen suurimpina puutteina näytöltä lukemisen epämiellyttävyyttä ja selaamisen vaikeutta. Valtaosa vastaajista piti elektronisten kirjojen keskeisimpänä etuna niiden nopeaa ja helppoa saatavuutta verkon kautta. Käyttäjät toivoivat lisää tietotusta elektronisten kirjojen tarjonnasta ja käytöstä.

Avainsanat: elektroniset kirjat, käyttäjäkysely, käyttötutkimus, opettajat, terveystieteet, tutkijat, yliopistokirjastot

Sisällys

1 JOHDANTO	7
2 KESKEISET KÄSITTEET	9
3 TIEDONLÄHTEIDEN KÄYTÖN MALLINTAMINEN AMMATILLISEN TIEDON HANKINNAN KONTEKSTISSA	10
4 ELEKTRONISET KIRJAT TAMPEREEN YLIOPISTON KIRJASTOSSA.....	15
5 KATSAUS AIKAISEMPIIN TUTKIMUKSIIN.....	16
5.1 Tampereen yliopiston kirjaston elektronisiin kirjoihin liittyvät käyttötutkimukset.....	17
5.1.1 Elektronisten kirjojen diffuusio suomalaisissa kirjastoissa	17
5.1.2 Tertion käyttäjäkysely 2005	18
5.1.3 Tampereen yliopiston kirjaston palvelunlaatukysely 2005.....	18
5.1.4 FinELibin käyttäjäkyselyt.....	20
5.1.4.1 FinELibin käyttäjäkyselyt vuosina 2000–2005.....	20
5.1.4.2 Vuoden 2002 käyttäjäkyselystä tehdyt tutkimukset elektronisten aineistojen käytöstä	23
5.1.4.3 FinELibin käyttäjäkysely 2007	24
5.1.4.4 FinELibin käyttäjäkysely 2008	26
5.2 Muiden yliopistojen elektronisten kirjojen käyttötutkimukset	29
5.2.1 E-kirjojen käyttö Denverin yliopistossa (2005).....	29
5.2.2 Kansainvälinen tutkimus opettajista e-kirjojen käyttäjinä (2007)	30
5.2.3 E-kirjojen käyttö Turun yliopistossa (2008)	31
5.2.4 E-kirjojen käyttötutkimus Ison-Britannian yliopistoissa (2008).....	32
5.2.5 Painettujen ja elektronisten lääketieteellisten kirjojen vertaileva käyttötutkimus (2008)	33
5.3 Yhteenvedo aikaisemmista tutkimuksista.....	34
6 EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	36
6.1 Tutkimuksen kohderyhmä.....	36
6.2 Tutkimusongelmat	37
6.3 Empiirisen tiedon keruu	37
6.4 Tutkimusaineiston analyysi.....	40

7 EMPIIRISET TULOKSET	41
7.1 Vastaajien taustatiedot	41
7.2 Elektronisten kirjojen käyttö	43
7.2.1 E-kirjojen käyttötiheys	48
7.2.2 Mieltymys e-kirjoihin verrattuna painettuihin kirjoihin ja elektronisiin lehtiin	53
7.2.3 E-kirjojen käyttötarkoitukset.....	56
7.2.4 Tyytyväisyys e-kirjojen tarjontaan, löydettävyyteen ja helppokäyttöisyyteen	60
7.3 Käyttäjien mielipiteet elektronisten kirjojen keskeisimmistä vahvuuksista	62
7.4 Käyttäjien mielipiteet elektronisten kirjojen suurimmista puutteista	63
7.5 Käyttäjien esittämät parannusehdotukset.....	66
7.6 Käyttäjien tarve lisätietoon elektronisista kirjoista ja niiden käyttömahdollisuuksista	68
8 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	70
9 VERTAILUA AIKAISEMPIIN TUTKIMUKSIIN	71
10 YHTEENVETO	75
LÄHTEET.....	78
LIITTEET	86
Liite 1 Saatekirje	86
Liite 2 Suomenkielinen kyselylomake	88
Liite 3 Englanninkielinen kyselylomake.....	93
Liite 4 Suorien jakaumien taulukot	98
Liite 5 Taulukot tilastollista merkitsevyyttä sisältävistä ristiintaulukointien tuloksista.....	103

Taulukot:

Taulukko 1. Elektronisten ja painettujen aineistojen hyödyntäminen työssä yliopistoissa vuosina 2000–2005.....	21
Taulukko 2. Käyttäjien valmius luopua painetuista aineistoista yliopistoissa vuosina 2000–2005 .	22

Kuviot:

Kuvio 1. Ammatillisen tiedon hankinnan malli	11
Kuvio 2. Wilsonin malli tiedonhankinnan poluista	12
Kuvio 3. Tiedonlähteiden ja tiedonhankintakanavien käyttö ammatillisen tiedon hankinnan kontekstissa.	13
Kuvio 4. Vastaajien laitos	42
Kuvio 5. Vastaajien jakautuminen opettajiin ja tutkijoihin iän mukaan.....	43
Kuvio 6. Elektronisten kirjojen käyttö laitoksittain	44
Kuvio 7. E-kirjojen löytyminen	46
Kuvio 8. Nelli-tiedonhakuportaalista löytyvien e-kirjatietokantojen käyttö	47
Kuvio 9. E-kirjojen lukemisen määrä	48
Kuvio 10. E-kirjojen lukemisen määrä opettajittain ja tutkijoittain.....	49
Kuvio 11. E-kirjojen käyttötiheys	50
Kuvio 12. E-kirjojen käyttötiheys sukupuolen mukaan tarkasteltuna	51
Kuvio 13. E-kirjojen käyttöaika yhdellä lukukerralla.....	52
Kuvio 14. E-kirjojen lukemisen kattavuus.....	52
Kuvio 15. E-kirjojen käyttöaktiivisuuden muuttuminen.....	53
Kuvio 16. Valinta elektronisen ja painetun version välillä.....	54
Kuvio 17. E-kirjojen tärkeys tiedonlähteinä verrattuna elektronisiin lehtiin.....	55
Kuvio 18. E-kirjojen tärkeys verrattuna painettuihin kirjoihin ja painettuihin lehtiin.....	55
Kuvio 19. E-kirjojen käyttötarkoitukset.....	57
Kuvio 20. E-kirjojen vaikutus oman alan seurantaan sukupuolen mukaan tarkasteltuna.....	58
Kuvio 21. Elektronisten kirjojen valikoiman riittävyys Terveystieteiden osastokirjastossa	61
Kuvio 22. E-kirjojen löytymisen helppous Tamcat-kirjastotietokannasta ja Nelli-tiedonhakuportaalista.	62
Kuvio 23. E-kirjojen ruudulta lukemisen epämiellyttävyys sukupuolen mukaan tarkasteltuna.....	64

Kuvio 24. E-kirjojen ruudulta lukemisen epämiellyttävyys opettajittain ja tutkijoittain.....	65
Kuvio 25. Tarve e-kirjojen käytön lisäkoulutukseen opettajittain ja tutkijoittain	70

1 Johdanto

Elektronisia kirjoja on hankittu painettujen versioiden rinnalle yliopistokirjastojen kokoelmiin, mutta mitä tiedämme niiden käyttäjistä? Kirjastopalveluiden käyttöä ja laatua on seurattu muun muassa käyttäjäkyselyiden avulla, mutta suomalaisten yliopistokirjastojen elektronisten kirjojen käyttö on jäänyt tutkimuksellisesti vähälle huomiolle. Tutkielmani tarkoituksena on paikata tätä tutkimuksessa olevaa aukkoa. Aihe lähti liikkeelle Tampereen yliopiston Terveystieteiden osastokirjaston ehdotuksesta, ja kohderyhmäksi valittiin Tampereen yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan ja sen erillislaitosten opettajat ja tutkijat.

Tutkielmani lähtökohtana ovat aikaisemmat elektronisten kirjojen käytöstä tehdyt tutkimukset. Kirjallisuuskatsauksessani käy ilmi, että Tampereen yliopiston elektronisten kirjojen käyttäjistä saatu tieto pohjautuu suurimmaksi osaksi Kansallisen elektronisen kirjaston eli FinELibin tai Tampereen yliopiston kirjaston omiin käyttäjäkyselyihin. Niissä on selvitetty elektronisten aineistojen käyttöä yleensä tai esitetty vain muutamia elektronisten kirjojen käyttöä koskevia kysymyksiä. Tutkimukseni on näin ollen eksploraatiivinen. Luonteeltaan se on kuvaileva ja kartoittava. Toisin sanoen tarkoituksena on tarkastella tätä vähän tutkittua aihetta ja tuoda esille elektronisten kirjojen käytöstä nousevia keskeisiä, kiinnostavia piirteitä.

Heikkilän (2008, 32) mukaan hyvän tutkimuksen yhtenä tunnusmerkkinä on se, että se on hyödyllinen ja käyttökelpoinen. Tämän tutkielman tavoitteena on tuottaa paitsi uutta tutkimuksellista tietoa, myös antaa Tampereen yliopiston Terveystieteiden osastokirjastolle tärkeää tietoa opettajista ja tutkijoista elektronisten kirjojen käyttäjinä. Tutkimuksessa selvitetään, miten ja mihin tarkoituksiin he hyödyntävät elektronisia kirjoja käytännössä sekä verrataan elektronisten kirjojen tärkeyttä painettuihin kirjoihin ja elektronisiin lehtiin. Lisäksi tutkitaan opettajien ja tutkijoiden tyytyväisyyttä elektronisten kirjojen tarjontaan, saatavuuteen, löydettävyyteen ja helppokäyttöisyyteen. Yhtenä kiinnostuksen kohteena on heidän näkemyksensä elektronisten kirjojen keskeisimmistä vahvuuksista ja heikkouksista. Käyttäjiltä myös tiedustellaan heidän tarvettaan lisätietoon tai koulutukseen elektronisten kirjojen käytöstä sekä annetaan mahdollisuus esittää elektronisten kirjojen tarjontaan ja käyttömahdollisuuksiin liittyviä parannusehdotuksia. Tutkimuksellani voi olla vaikutusta käytännön kannalta, mikäli käyttäjien mielipiteet ja heidän antamansa parannusehdotukset otetaan huomioon kirjaston toiminnassa.

Tutkielman aluksi määrittelen keskeiset käsitteet (luku 2). Luvussa kolme esittelen Wilsonin (1981), Leckien, Pettigrew'n ja Sylvainin (1996) sekä Choon (2006) tutkimuksiin pohjautuen jäsennykseni tiedonlähteiden ja tiedonhankintakanavien käytöstä ammatillisen tiedon hankinnan kontekstissa. Sen tarkoituksena on esittää elektronisten kirjojen käyttö laajemmassa kontekstissa ja selventää siihen kuuluvia komponentteja, jotka otin mukaan tutkimukseeni. Luvussa neljä kerron lyhyesti Tampereen yliopiston kirjaston tarjoamista elektronisista kirjoista. Luku viisi sisältää kirjallisuuskatsauksen aikaisemmista elektronisten kirjojen käyttöön liittyvistä tutkimuksista akateemisessa kontekstissa. Kyseinen luku on jaettu Tampereen yliopiston kirjaston elektronisiin kirjoihin liittyviin käyttötutkimuksiin sekä relevantteihin muiden yliopistojen käyttötutkimuksiin. Luvun viisi lopuksi esitän kirjallisuuskatsauksen yhteenvedon ja pohdin aikaisempia tutkimuksia oman tutkimukseni kannalta. Luvussa kuusi kuvaan empiirisen tutkimuksen toteutuksen ja luvussa seitsemän esittelen tutkimustulokset. Luvussa kahdeksan tarkastelen tutkimukseni luotettavuutta, jonka jälkeen luvussa yhdeksän vertailen tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin. Kymmenennessä luvussa esitän yhteenvedon ja pohdin mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.

2 Keskeiset käsitteet

Tässä tutkimuksessa käytetään *elektronisesta kirjasta* yleisesti käytettyä lyhennettä e-kirja. Vassiliou ja Rowley (2008) tutkivat elektronisen kirjan määritelmää analysoimalla aikaisempien tutkimusten määritelmiä. He tutkivat laajan kirjallisuusanalyysin ja sisällönanalyysin keinoin muun muassa avainsanojen ja fraasien esiintymistä e-kirjaa koskevissa määritelmissä. (Vassiliou & Rowley 2008, 355.) Nojaudun heidän analyysinsa pohjalta luotuun kaksiosaiseen määritelmään, jonka tärkeinä elementteinä ovat viittaus e-kirjojen digitaaliseen/elektroniseen luonteeseen, analogisuus painettuihin kirjoihin sekä e-kirjojen sisällöllinen luonne ja teknologiset erityispiirteet.

Vassilioun ja Rowleyn määritelmä on vapaasti suomentaen seuraava:

- 1) E-kirja on tekstuaalisesta tai muusta sisällöstä koostuva digitaalinen objekti, jossa kirjalle ominaiset piirteet on yhdistetty ominaisuuksiin, jotka voidaan tarjota elektronisessa ympäristössä.
- 2) E-kirjojen tyypillisiä käyttöominaisuuksia ovat haku- ja ristiviittausominaisuudet, hyperteksti-linkit, kirjanmerkit, muistiinpanot, alleviivaukset, multimedia-objektit ja interaktiiviset työkalut. (ibid., 363.)

Tutkimuksessani luen elektronisiksi kirjoiksi myös elektroniset tietosanakirjat. Ne ovat niin sanottuja *elektronisia hakuteoksia*, joissa korostuu erityisesti Vassilioun ja Rowleyn jälkimmäisen kohdan hakuominaisuudet ja hyperteksti-linkit. Elektronisista hakuteoksista kuitenkin elektroniset sanakirjat on rajattu tutkimukseni ulkopuolelle.

Elektronisen kirjan *käytöllä* tarkoitetaan tässä tutkimuksessa elektronisen kirjan selaamista tai lukemista.

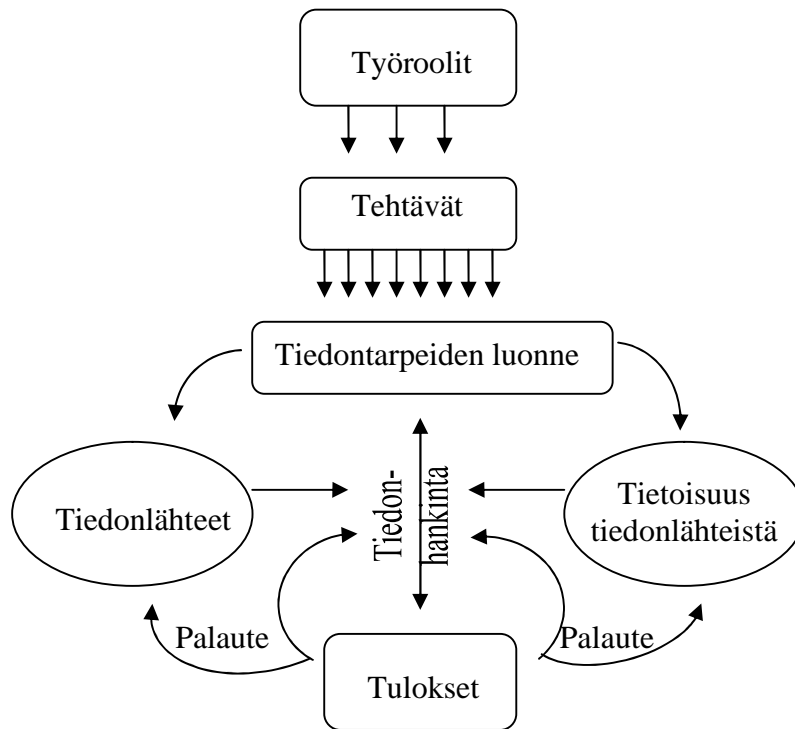
3 Tiedonlähteiden käytön mallintaminen ammatillisen tiedon hankinnan kontekstissa

Tutkimus opettajista ja tutkijoista e-kirjojen käyttäjinä kuuluu tiedonhankintatutkimuksen piiriin. Koska kohteena on e-kirjojen käyttö työtehtävissä, kyse on ammatillisen tiedon tarpeista, hankinnasta ja käytöstä (Savolainen 2003, 77). Tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana on siis ammatillisen tiedon hankinta ja siihen liittyvien tiedonhankintakanavien ja tiedonlähteiden käyttö. Tutkimuksessa ei kielletä sitä mahdollisuutta, että kohderyhmä käyttäisi e-kirjoja arkielämän tiedonhankintaan. Koska kyseessä on Tampereen yliopiston kirjaston e-kirjojen käyttö, se sijoittuu kuitenkin etupäässä työtehtävien suorittamisen kontekstiin.

Leckie, Pettigrew ja Sylvain (1996) kehittivät ammattilaisten tiedonhankinnan mallin, joka pohjautui insinöörien, terveydenalan ammattilaisten ja lakimiesten informaatiokäyttäytymisestä tehtyjen empiiristen tutkimusten analyysiin ja tulkintaan. Heidän mukaansa tiedontarpeet syntyvät tehtävistä, jotka liittyvät yhteen tai useampaan ammattilaisen työrooliin. Leckie, Pettigrew ja Sylvain mainitsevat myös muita tiedontarpeisiin vaikuttavia tekijöitä kuten esimerkiksi demografiset tekijät ja kontekstin (ibid., 182). Ammatillisen tiedon hankinnan mallissaan (ks. kuvio 1) he kuitenkin korostavat vain työroolien ja niistä johdettujen tehtävien vaikutusta tiedontarpeiden luonteeseen. Leckien, Pettigrew'n ja Sylvainin syklisessä mallissa tiedonhankintaan vaikuttavat tiedonlähteet, tietoisuus tiedonlähteistä ja tulokset. Yksilön tietoisuus tiedonlähteitä ja sisällöstä vaikuttaa siihen, mikä tiedonhankinnan polku valitaan. Kirjallisuudessa mainittuina muina tärkeimpinä vaikuttavina muuttujina Leckie, Pettigrew ja Sylvain nostavat esille muun muassa tiedonlähteen tuttuuden ja aikaisemman onnistumisen, luotettavuuden, hinnan, laadun ja pääsyn. (ibid., 180–185.)

Leckien ja kumppaneiden mukaan teoreettinen malli on yleistettävissä myös muiden alojen ammattilaisiin. Leckie, Pettigrew ja Sylvain tekevät eron tutkijoiden ja muiden ammattilaisten välillä. Heidän mukaansa tutkijoiden työn tavoitteena on tiedon tuottaminen, kun taas ammattilaisten pääasiallisena tehtävänä on tuottaa palveluja. Lisäksi ammattilaisten työ on tutkijoihin verrattuna tehtäväorientoituneempaa. (ibid., 162–163.) Tätä dikotomiaa voidaan kuitenkin kritisoida, sillä myös tutkijoiden työ voidaan nähdä koostuvan erilaisista tehtävistä, joka muodostaa kokonaisuuden. Vaikka tutkijoiden ja opettajien työn tavoitteet ovat erilaiset, heitä

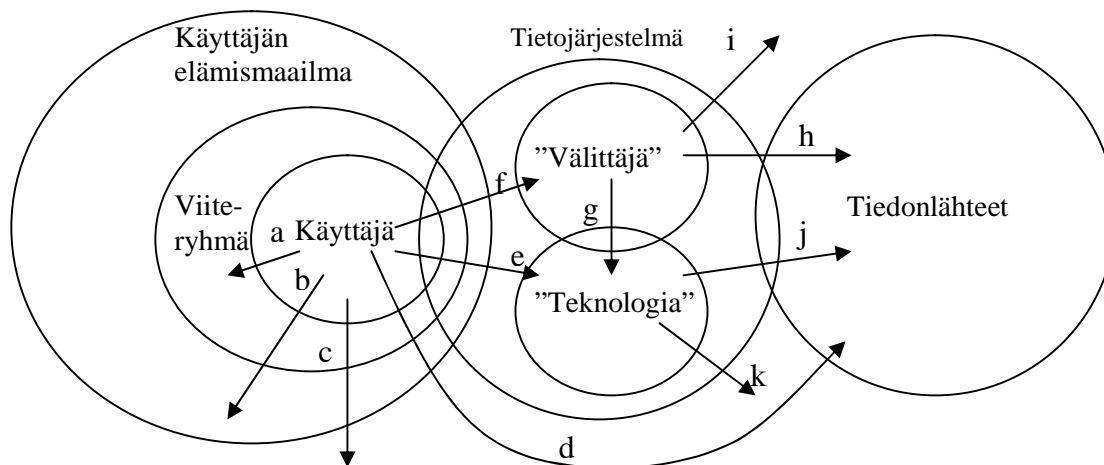
yhdistävänä tekijänä nähdään omassa tutkimuksessani työskentely saman yliopiston alaisuudessa, jonka tarjoamat tiedonhankintakanavat ja tiedonlähteet ovat heidän käytettävissään.

Kuvio 1. Ammatillisen tiedon hankinnan malli (Leckie, Pettigrew & Sylvain 1996, 180).

Koska tutkimuksen kohteena on elektronisten kirjojen käyttö, on tärkeää kuvata erityisesti tiedonhankintakanavien ja tiedonlähteiden osuutta ammatillisen tiedon hankinnassa. Wilson (1981) on esittänyt mallin tiedonhankinnan poluista (ks. kuvio 2). Hänen mukaansa tiedon universumi sisältää kaikki tietoon liittyvät kohteet, tapahtumat ja ilmiöt. Käyttäjän elämismailma puolestaan sisältää yksilön kokemukset tiedon käyttäjänä. Elämismailma sisältää useita viiteryhmiä, joista kuvioon on liitetty vain yksi. Käyttäjä on yhteydessä erilaisiin tietojärjestelmiin, jonka alajärjestelmistä on kuvattu ”välittäjä” ja ”teknologia”. Kuvion nuolet esittävät erilaisia tiedonhankinnan polkuja. Polut a, b, c ja d kuvaavat käyttäjän tiedonhankintaa itsenäisesti ilman tietojärjestelmää. Polut e ja f edustavat tilanteita, joissa tietoa hankitaan välittäjän tai teknologian kautta. Mikäli käyttäjä turvautuu välittäjän apuun, tiedonhankinta etenee g-, h- tai i-polukujen kautta. Polut j ja k tarkoittavat tilanteita, jossa tietoa hankitaan teknologian kautta joko käyttäjän tai välittäjän toimesta. (Wilson 1981, 5–7.)

Tiedon universumi

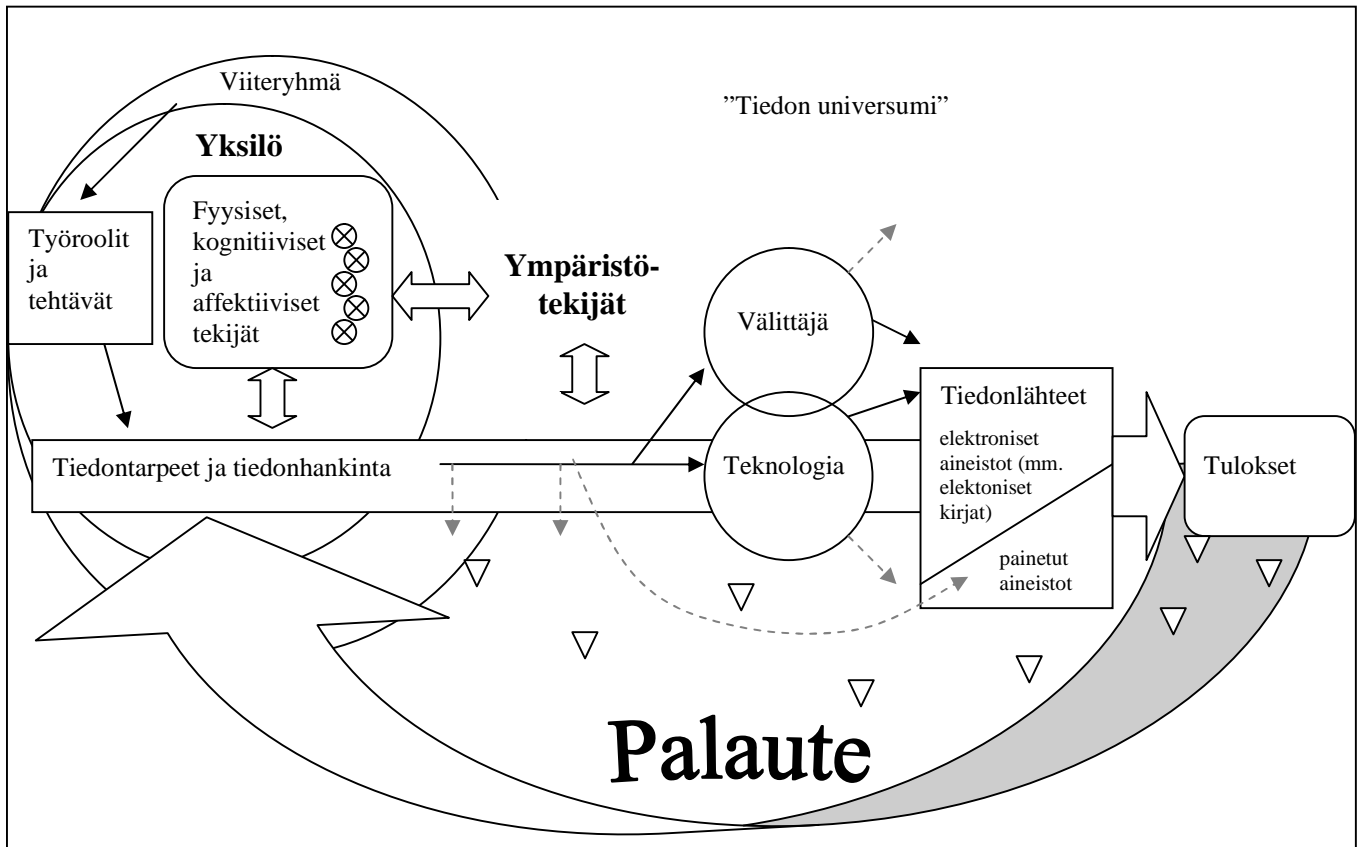

Kuvio 2. Wilsonin malli tiedonhankinnan poluista (Wilson 1981, 6).

Tämän tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä hyödynnetään paitsi Wilsonin mallia tiedonhankinnan poluista, myös hänen jäsenystään tiedontarpeisiin ja tiedonhankintakäyttämiseen vaikuttavista tekijöistä. Wilson tuo esille tiedontarpeen käsitteen ongelmallisuuden ja ehdottaa, että tiedontarpeen käsitteen käyttämisen sijasta puhuttaisiin ”tiedonhankinnasta tarpeiden tyydyttämiseksi” (Wilson 1981, 8). Omassa tutkimuksessani en syvenny tarkemmin tiedontarpeen problematiikkaan, vaan totean käsitteen käyttökelpoiseksi ennen kaikkea pragmaattisesti. Oletuksena on se, että e-kirjojen käytön taustalla on yksilön tiedontarve, jonka tyydyttämiseksi e-kirjoja käytetään tiedonlähteinä. Leckien, Pettigrew’n ja Sylvainin mallin ja Wilsonin teorian yhteisenä tekijänä on se, että yksilön työroolin katsotaan johtavan erilaisiin tarpeisiin ja tiedonhankintakäyttämiseen (Leckie, Pettigrew & Sylvain 1996, 180; Wilson 1981, 9).

Teoreettisessa viitekehyksessäni (ks. kuvio 3) työroolien ja tehtävien katsotaan vaikuttavan yhdessä tiedontarpeisiin ja tiedonhankintaan. Päädyin tähän ratkaisuun, koska empiiristen tutkimusten perusteella ei ole selvästi todistettu, miten ne ovat yhteydessä toisiinsa. Esimerkiksi Lindström (2003, 116) totesi empiirisessä tutkimuksessaan roolien ja tehtävien välisen eron olevan toisinaan häilyvä. Hän väittää näiden kahden muuttujan olevan keskenään vastavuoroisia (ibid.). Työroolit ja tehtävät voivat toki saada alkunsa yksilöstä itsestään, mutta mallissa korostetaan erityisesti ammatillisen viiteryhmän vaikutusta, jonka katsotaan vaikuttavan työroolien ja tehtävien

määräytymiseen erityisesti opettajan ja tutkijan työssä. Taustalla on koko ympäröivä yhteiskunta, jota voidaan kutsua Wilsonin sanoin ”tiedon universumiksi”. Malliin on selkeyden vuoksi merkitty esimerkkinä vain yksi viiteryhmä yksilön ammatillisessa kontekstissa.

▽ = Kokemukset tiedonhankinnan aikana

⊗ = Aikaisemmat kokemukset tiedonhankinnasta

Kuvio 3. Tiedonlähteiden ja tiedonhankintakanavien käyttö ammatillisen tiedon hankinnan kontekstissa.

Wilson jakaa tarpeet fysiologisiin, affektiivisiin ja kognitiivisiin tarpeisiin (Wilson 1981, 7). Choo (2006, 69) puolestaan esittää tiedonhankintakäyttäytymiseen liittyvän kognitiivisia, affektiivisia ja tilannelähtöisiä tekijöitä. Omassa jäsenyyksessäni tilannelähtöisiä tekijöitä ei ole erikseen mainittu, vaan ne ovat läsnä koko tiedonhankinnan prosessissa. Tiedonhankinnan tilanne nähdään kokonaisvaltaisena, johon vaikuttavat yksilön fyysiset, kognitiiviset ja affektiiviset tekijät, jotka ovat vuorovaikutuksessa ympäristötekijöiden kanssa. Ympäristötekijöillä viitataan tässä Wilsonin teoriaan nojautuen työympäristöön, sosiokulttuuriseen ympäristöön, poliittis-taloudelliseen ympäristöön ja fyysiseen ympäristöön (Wilson 1981, 10). Ympäristöön kuuluvat täten myös tiedonvälittäjät, teknologia ja saatavilla olevat tiedonlähteet, jotka ovat dynaamisia

ympäristötekijöiden vaikutuksesta. Leckien, Pettigrew'n ja Sylvainin mallin pohjalta korostan erityisesti tiedonhankintaprosessissa saadun palautteen merkitystä yksilön tiedontarpeisiin ja tiedonhankintaan. Toisin kuin Wilsonin tiedonhankinnan polkujen mallissa, en erota yksilön elämismaailmaa omaksi kontekstikseen, vaan kuvaan yksilön vuorovaikutusta ympäristönsä kanssa. Wilsonin elämismaailman käsite on epämääräinen, sillä sinänsä siihen pitäisi kuulua myös yksilön tavoitettavissa olevat tiedonhankintakanavat ja tiedonlähteet. Mallissani aikaisemmat kokemukset tiedonhankinnasta ovat yksilössä itsessään. Sekä ympäristötekijät että tiedontarpeet ja tiedonhankinnasta saatu palaute voivat aiheuttaa yksilössä fyysisiä, kognitiivisia ja affektiivisiä vaikutuksia.

Leckien, Pettigrew'n ja Sylvainin mallin mukaisesti tiedonhankintaprosessi tuottaa tuloksia, joista saatu palaute vaikuttaa tiedonhankintaan ja tietoisuuteen tiedonlähteistä. Tiedonhankinnan tuloksena voi olla myös se, että tiedontarve jää tyydyttämättä, jolloin tarvitaan lisää tiedonhankintaa (Leckie, Pettigrew & Sylvain 1996, 187). Kuten Wilson (1981, 5) toteaa, kaksiulotteiseen mallin avulla on vaikeaa jäsentää maailman monimutkaisuutta ja sen abstrakteja elementtejä. Kuvioni ongelmana on se, että lukijan on ehkä vaikea havaita siinä Leckien, Pettigrew'n ja Sylvainin mallin syklisyyttä. Tämän näkökohdan havainnollistamiseksi kuvion 3 kolmiot kuvaavat tiedonhankinnan aikana saatuja kokemuksia. Tiedonhankinta ei siis ole välttämättä suoraviivainen vaan dynaaminen prosessi, jossa yksilö voi missä tahansa tiedonhankinnan aikana palata myös takaisin ja valita esimerkiksi toisen tiedonlähteen tai tiedonhankintakanavan. Tiedontarpeen tyydyttämiseksi voidaan tarvita useiden tiedonlähteiden yhdistelmää (Leckie, Pettigrew & Sylvain 1996, 184). On kuitenkin huomattava, että tiedonlähteistä valitaan usein tutuin ja sellainen, josta on saatu aiemmin myönteisiä kokemuksia (ibid., 185). Esimerkkejä e-kirjojen käytön ulkopuolisista tiedonhankinnan poluista on malliini kuvattu katkoviihvoin. Tiedonhankinta voi olla jatkuvaa, mutta se voi myös keskeytyä missä vaiheessa tahansa.

Kuvio 3 tukee tutkimukseni empiiristä osiota liittämällä e-kirjojen käytön tutkimuksen laajempaan ammatillisen tiedon hankinnan kontekstiin. Ammatillisen tiedon hankintaan liittyviä tekijöitä on paljon. Empiirisessä tutkimuksessani keskityn erityisesti siihen, miten Tampereen yliopiston Terveystieteiden osastokirjaston tarjoamia e-kirjoja hyödynnetään käytännössä. Kuvion komponenteista tarkastelen e-kirjoja tiedonlähteinä ja niiden suhdetta painettuihin kirjoihin, painettuihin lehtiin ja elektronisiin lehtiin. Teknologia-komponentti tulee esille tutkittaessa e-kirjojen löydettävyyttä Tampereen yliopiston Tamcat-kirjastotietokannasta ja Nelli-tiedonhakuportaalista sekä tarkasteltaessa e-kirjojen helppokäyttöisyyttä. Terveystieteiden

osastokirjasto on tärkeänä kirjastopalveluiden välittäjänä, joka vaikuttaa toiminnallaan e-kirjojen tarjontaan ja hyödyntämiseen. Tutkimuksessa selvitetään käyttäjien mielipiteitä e-kirjojen tarjonnasta ja niiden käyttömahdollisuuksista, tarvetta lisätietoon ja koulutukseen sekä tuodaan esille käyttäjien antamia parannusehdotuksia e-kirjapalveluiden kehittämiseksi. Empiirisen tutkimuksen kyselylomakkeeseen ei ole sisällytetty kaikkia kuvion komponentteja. Käyttäjät voivat kuitenkin avovastauksissaan tuoda esille muitakin komponentteja, jotka liittyvät e-kirjojen ammatilliseen hyödyntämiseen. Nämä komponentit voivat liittyä esimerkiksi fyysisiin, kognitiivisiin ja affektiivisiin tekijöihin, ympäristötekijöihin tai muihin tiedonlähteisiin ja tiedonhankintakanaviin.

Kuvio 3 tarkoituksena oli asettaa e-kirjojen käyttö laajempaan ammatillisen tiedon hankinnan kontekstiin. Seuraavassa luvussa esittelen lyhyesti Tampereen yliopiston e-kirjapalvelut, jonka jälkeen seuraa kirjallisuuskatsaus tutkimukseni kannalta relevanteista e-kirjojen käyttöön liittyvistä tutkimuksista. Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on täsmentää esittelemääni jäsenystä tarkastelemalla aikaisempien tutkimusten ja selvitysten havaintoja siitä, miten e-kirjoja hyödynnetään käytännössä. Esittelemäni jäsenys on koko empiirisen tutkimukseni taustalla aikaisempien tutkimusten ohella. Kirjallisuuskatsauksen yhteenvetoluvussa (5.3) kerrotaan tästä tarkemmin.

4 Elektroniset kirjat Tampereen yliopiston kirjastossa

Tampereen yliopiston kirjaston osastonjohtajan Hannele Nurmisen e-kirjaseminaarissa antaman esittelyn perusteella e-kirjat ovat olleet Tampereen yliopiston käytössä yhdeksän vuotta. Hänen mukaansa e-kirjojen tarjonta on lisääntynyt selvästi viime vuosina, ja erityisesti kurssikirjaksi on hankittu elektroninen kirja aina, kun sellainen on ollut tarjolla kohtuulliseen hintaan. Kirjasto onkin pyrkinyt e-kirjojen avulla parantamaan kurssikirjojen saatavuutta ja tehnyt yhteistyötä laitosten kanssa. (Nurminen & Partanen 2008.)

Elektronisten kirjojen hankinnan kannalta tärkeä on Kansallinen elektroninen kirjasto eli *FinELib*, joka on suomalaisista yliopistoista, ammattikorkeakouluista, tutkimuslaitoksista ja yleisistä kirjastoista koostuva konsortio, joka neuvottelee keskitetysti käyttösopimuksia sekä hankkii kansainvälisiä ja kotimaisia elektronisia aineistoja jäsenyhteisöilleen (FinELib 2008a). Se välittää e-

aineistoja tutkimus-, opetus- ja opiskelukäyttöön kurssikirjoja lukuun ottamatta (Nurminen & Partanen 2008).

Elektroniset kirjat ovat haettavissa sekä Tampereen yliopiston Tamcat-kirjastotietokannasta (<https://tamcat.linneanet.fi/>) että Nelli-tiedonhakuportaalista (<http://www.nelliportaali.fi>). Elektroniset kirjat ovat käytössä IP-tunnistuksella tutkijoiden ja opettajien työkoneilta yliopistolla ja Tampereen yliopistollisessa sairaalassa. Etäkäyttöön he tarvitsevat erilliset tunnukset. Joissakin e-kirjoissa on erilaisia kustantajien asettamia käyttörajoituksia, jotka koskevat yhtäaikaisten käyttäjien määrää ja tulostamista. Osa e-kirjoista vaatii toimiakseen myös erillisen lukuohjelman, joka on asennettavissa ilmaiseksi. (Ahola 2009.)

Tampereen yliopiston kirjaston kokoelmiin kuuluu erilaisia elektronisia tietopaketteja, joiden käytöstä haluttiin lisää tietoa. Tähän tutkimukseen valittiin kohderyhmän tieteenaloja eniten koskevat e-kirjastotietokannat, jotka olivat Books@ovid, MDConsult, Thieme Electronic Book Library, Wiley Interscience Onlinebooks, ebrary, NetLibrary ja Springer. Books@ovid sisältää 140 lääketieteen kirjaa, MDConsult 75 lääketieteen kirjaa, Thieme Electronic Book Library noin 40 lääketieteen kuvateosta ja oppikirjaa, Wiley Interscience Onlinebooks 27 biotieteiden ja luonnontieteiden kirjaa, ebrary noin 35 000 e-kirjaa eri tieteenaloilta, NetLibrary yli 100 e-kurssikirjaa ja Springer yli 1300 lääketieteen eri alojen kirjoja (Tampereen yliopiston kirjasto 2009). Lisäksi kysyttiin e-tietosanakirjojen eli e-ensyklopedioiden käytöstä.

5 Katsaus aikaisempiin tutkimuksiin

Valitsin kirjallisuuskatsaukseen e-kirjoihin liittyviä käyttötutkimuksia, jotka ovat relevantteja oman tutkimukseni kannalta. Lähtökohtanani on tarkastella erityisesti tutkimustuloksia, jotka liittyvät omaan aiheeseeni eli opettajiin ja tutkijoihin elektronisten kirjojen käyttäjinä. Keskityn erityisesti terveysalan edustajien elektronisten aineistojen käytöstä saatuihin tutkimustuloksiin, koska ne antavat tärkeää taustatietoa empiiriselle tutkimukselleni.

Olen jakanut kirjallisuuskatsauksen kahteen osaan: ensin tarkastelen Tampereen yliopiston kirjaston e-kirjoihin liittyviä käyttötutkimuksia, jonka jälkeen käsittelen relevantteja muiden yliopistojen e-

kirjojen käyttötutkimuksia. Lopuksi pohdin aikaisempia käyttötutkimuksia oman tutkimukseni kannalta ja esitän niistä yhteenvedon.

5.1 Tampereen yliopiston kirjaston elektronisiin kirjoihin liittyvät käyttötutkimukset

Aluksi kerron lyhyesti elektronisten kirjojen diffuusiosta. Sen jälkeen tarkastelen vuoden 2005 Tertian käyttäjäkyselystä ja Tampereen yliopiston palvelunlaatumkyselystä saatuja tutkimustuloksia opettajista ja tutkijoista elektronisten aineistojen ja niihin liittyvien palveluiden käyttäjinä. Sitä seuraa vuosien 2000–2005 FinELibin käyttäjäkyselystä saatujen tulosten vertailu. FinELibin vuoden 2002 käyttäjäkyselyn aineistosta tehdyt tutkimukset esittelen erikseen. Lopuksi perehdyn FinELibin vuoden 2007 ja 2008 käyttäjäkyselyistä saatuihin tuloksiin.

5.1.1 Elektronisten kirjojen diffuusio suomalaisissa kirjastoissa

Korkeila (2007) selvitti pro gradu -tutkielmassaan e-kirjojen käyttöönottoa suomalaisissa kirjastoissa. Empiirinen aineisto koottiin kyselylomakkeella, joka lähetettiin yhteensä 514 yksittäisen kirjaston johtajalle tai kokoelmista vastaavalle henkilölle. (Korkeila 2007, 46.) Korkeilan tutkimustulokset osoittivat, että e-kirjojen saatavuus oli yleisintä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen kirjastoissa, kun taas yleisissä kirjastoissa e-kirjoja oli kaikkein harvimmin. 92 % ammattikorkeakoulukirjastoista, 76 % yliopistokirjastoista, 28 % yleisistä kirjastoista ja puolet erikoiskirjastoista olivat sisällyttäneet kokoelmiinsa e-kirjoja. (ibid., 54).

Elektronisten kirjojen diffuusio suomalaisiin kirjastoihin alkoi vähitellen jo 1990-luvulla, mutta suurin hankintabuuri ajoittui vuosille 2002–2004. E-kirjainnovaation omaksumista on heikentänyt käyttöön liittyvä hankaluus ja monimutkaisuus. Painettuihin kirjoihin verrattuna e-kirjojen eduiksi osoittautuivat parempi tavoitettavuus, säästöt varastointikustannuksissa ja tiedon parempi ajantasaisuus. E-kirjan ei kuitenkaan nähty syrjäyttävän painettuja kirjoja, vaan niitä pidettiin rinnakkaisina aineistotyyppinä. (ibid., 85.)

Elektroniset aineistot ovat lisääntyneet kaiken aikaa. Kuitenkin esimerkiksi FinELibin vuoden 2007 vuosikatsauksen mukaan aineistonhankinnassa on jo merkkejä siitä, etteivät yliopistojen hankkimat aineistomäärät enää merkittävästi kasva, vaan niiden tilaukset ovat muuttuneet valikoivimmiksi (FinELib 2008b).

5.1.2 Tertion käyttäjäkysely 2005

Tampereen yliopiston Terveystieteiden osastokirjastossa eli Tertiossa suoritettiin käyttäjäkysely toukokuussa 2005. Kyselylomake lähetettiin sähköpostitse lääketieteellisen tiedekunnan laitosten henkilökunnalle ja opiskelijoille. Kyselyyn oli mahdollista vastata myös paperilomakkeella. Vastauksia saatiin yhteensä 125. Vastanneista oli tutkijoita, opettajia ja muuta lääketieteellisen tiedekunnan henkilökuntaa 22 % (29 kpl). Vastaajat olivat varsin tyytyväisiä kirjastoon ja sen tarjoamiin palveluihin. Mielenkiintoista on, että lääketieteellisen tiedekunnan tutkijoista ja opettajista 15 % ei ollut koskaan käynyt Tertiossa. (Laskujärvi 2005a.)

Tutkijoiden, opettajien ja muun tiedekunnan henkilökunnan vastauksia tarkastellessa voitiin huomata, että he käyttivät elektronisia kirjoja enemmän kuin vastaajat keskimäärin. Kaikkien vastaajien osalta luku oli 24 %, kun taas tämän ryhmän kohdalla luku oli lähes kaksinkertainen (41 %). Suurin osa (88 %) tutkijoista, opettajista ja muusta henkilökunnasta oli tyytyväisiä elektronisten aineistojen käytön helppouteen. Myös tiedonhaun ja aineiston paikantamisen helppouden suhteellinen osuus oli tutkimustulosten mukaan samaa luokkaa. (Laskujärvi 2005b.)

5.1.3 Tampereen yliopiston kirjaston palvelunlaatukysely 2005

Tampereen yliopiston kirjastossa suoritettiin syksyllä 2005 laaja palvelunlaatukysely, jolla selvitettiin kyselylomakkeen avulla kirjaston asiakkaiden tyytyväisyyttä tarjottuihin palveluihin ja heidän mielipiteitään niiden tärkeydestä (Ahtola & Iivonen 2005). Palvelunlaatukysely mainitaan esimerkiksi Tampereen yliopiston kirjaston strategiassa 2005–2009, jossa lausutaan tavoitteeksi toteuttaa kysely laajana kerran strategiakaudessa. Kyselyä on tarkoitus syventää vähintään kerran strategiakauden aikana tarkastelemalla jotakin tärkeää palvelun osatekijää. Siihen liittyvä kriittinen

menestystekijä on reagoiminen käyttäjien tarpeisiin ja muutoksiin toimintaympäristössä. (Tampereen yliopiston kirjasto 2005.)

Palvelunlaatukselyyn vastasi 849 asiakasta, joista kolme neljäsosaa oli opiskelijoita. Opetus- ja tutkimushenkilökunta oli toiseksi suurin vastausryhmä (8 %) ja he edustivat 22:ta eri ainelaitosta. Eniten vastauksia saatiin lääketieteen laitokselta. (Ahtola & Iivonen 2005.) Tulosten analysoinnissa opettajat ja tutkijat yhdistettiin samaan luokkaan. Muut luokitukseen kuuluneet käyttäjäryhmät olivat opiskelijat, jatko-opiskelijat ja muut.

Koska e-kirjoja haetaan Tamcat-kirjastotietokannasta, e-kirjojen käytön kannalta on tärkeää arvioida hakuliittymän käytettävyyttä. Kyselyssä käyttäjien mielipidettä tutkittiin 40 muuttujalla, joista neljä liittyivät Tamcat-kirjastotietokantaan. Käyttäjäryhmistä opettajat, tutkijat ja muu käyttäjäryhmä arvottivat käyttöohjeiden tärkeyden korkeimmalle. Tiedonhaun helppoutta pidettiin myös tärkeänä. Muihin käyttäjäryhmiin verrattuna opettajat ja tutkijat olivat käyttöohjeisiin ja tiedonhaun helppoutteen keskimäärin tyytyväisempiä. (Ahtola & Manninen 2006.)

Palvelunlaatukselyssä selvitettiin palvelutason kriittiset kohdat. Ne laskettiin vähentämällä käyttäjien arvottamasta palvelun tärkeyden keskiarvosta palvelua kohtaan koetun tyytyväisyyden keskiarvo. Tiedonhaun helppouden osalta opettajien ja tutkijoiden odotusten ja koetun palvelutason välinen erotus eli kuilu oli pienin. Tamcatin käyttöohjeiden arvotuksessa käyttäjäryhmistä vain jatko-opiskelijoilla oli opettajiin ja tutkijoihin verrattuna pienempi kuilu. Tertion asiakkaat pitivät Tamcat-tietokannan käyttöohjeita ja tiedonhaun tärkeyttä vähemmän tärkeänä kuin muiden toimipisteiden käyttäjät. Tertion käyttäjät olivat Tamcat-käyttöohjeisiin enemmän kuin jokseenkin tyytyväisiä, ja heidän odotustensa ja koetun palvelutason välinen erotus oli käyttöohjeiden osalta toimipisteistä pienin. Toimipisteittäin tarkasteltuna myös tiedonhaun helppouden kuilu oli Tertiossa keskimääräisesti pienin. (Ahtola & Manninen 2006.)

Ahtola ja Siikala (2006) selostivat tästä kyselystä saatuja tuloksia tarkemmin elektronisten aineistojen osalta. Vastajat pitivät elektronisten aineistojen saatavuutta, löydettävyyttä ja käytön helppoutta yhtä tärkeinä. Huomattavaa on se, että aineistojen saatavuuteen oltiin selvästi tyytyväisempiä kuin käytön helppouteen tai löydettävyyteen. Opettajat ja tutkijat arvottivat elektronisten aineistojen saatavuuden, löydettävyyden ja käytön helppouden erittäin korkealle. Muihin käyttäjäryhmiin verrattuna opettajat ja tutkijat arvostivat eniten näitä ominaisuuksia ja olivat niihin kaikkein tyytyväisimpiä. Eniten he arvostivat elektronisten aineistojen saatavuutta.

Ahtolan ja Siikalan mukaan opettajien tyytyväisyyteen lienee vaikuttanut hyvän aineistovalikoiman lisäksi myös tottuneisuus elektronisen aineiston hyödyntämiseen ja oman työpisteen käyttömahdollisuudet. Kaikkien käyttäjäryhmien kohdalla e-aineistojen löydettävyyteen oltiin tyytymättömmimpiä. (Ahtola & Siikala 2006.)

5.1.4 FinELibin käyttäjäkyselyt

Kansallinen elektroninen kirjasto eli FinELib on toteuttanut käyttäjäkyselyjä vuodesta 1998 lähtien. FinELibin käyttäjäkyselyiden tarkoituksena on selvittää, minkätyyppisiä aineistoja FinELib-konsortion jäsenorganisaatioissa tarvitaan, ja miten asiakkaat käyttävät elektronisia aineistoja. Käyttäjäkyselyillä kerätään myös palautetta tarjolla olevista elektronisista aineistoista ja kartoitetaan palveluiden kehittämisideoita. (FinELib 2008c.)

FinELibin tilastojen mukaan elektronisia aineistoja käytetään eniten yliopistoissa, jotka hankkivat myös suurimman osa FinELib-aineistoista. FinELibin vuoden 2007 vuosikatsauksen mukaan elektronisten aineistojen määrä kasvoi vuoteen 2006 verrattuna 31 %. (FinELib 2008b, 4.) Kansalliskirjaston tilastojen mukaan vuonna 2007 FinELib-aineistot sisälsivät yhteensä 295 611 e-kirjaa ja 278 elektronista hakuteosta (FinELib 2008d).

Arvioin FinELibin käyttäjäkyselyiden tuloksia empiirisen tutkimukseni kannalta relevantein osin. Aloitan käyttäjäkyselyiden tarkastelun vuodesta 2000, jolloin Tampereen yliopiston kirjastossa otettiin e-kirjoja mukaan kokoelmiin. FinELibin käyttäjäkyselyssä ei mainittu e-kirjoja ennen vuotta 2005. Vuosina 2000–2005 käyttäjäkyselyssä kuitenkin kysyttiin vastaajien suhtautumista elektronisiin ja painettuihin aineistoihin. Nämä tulokset antavat taustaa omalle tutkimukselleni. Sen jälkeen esittelen tarkemmin vuoden 2002 käyttäjäkyselystä saatuja tutkimustuloksia. Lopuksi tarkastelen FinELibin uusimpia käyttäjäkyselyitä vuosilta 2007 ja 2008. Ne kuvaavat tarkemmin elektronisten aineistojen viimeaikaista käyttöä.

5.1.4.1 FinELibin käyttäjäkyselyt vuosina 2000–2005

Vuoden 2000–2005 FinELibin käyttäjäkyselyissä yliopiston kirjaston käyttäjille esitettiin kaksi täysin samaa kysymystä, joista saadut vastaukset olen koonnut taulukkoon 1 ja 2. Käyttäjiltä

tiedusteltiin, missä määrin he käyttivät elektronisia ja painettuja aineistoja omassa työssään. Taulukosta 1 on huomattavissa elektronisten aineistojen käytön yleistymisen ja painettujen aineistojen käytön väheneminen. Niiden vastaajien osuus, jotka ilmoittivat käyttävänsä ainoastaan tai lähes ainoastaan elektronisessa muodossa olevia aineistoja, nousi vuodesta 2000 vuoteen 2005 10 %. Tässä ryhmässä käyttäjiä oli vuonna 2000 1 % ja vuonna 2005 11 %. Samoin sekä elektronisia että painettuja aineistoja, mutta enimmäkseen elektronisia aineistoja käyttävien määrä lisääntyi samalla aikavälillä 22 %. Vuonna 2000 enimmäkseen elektronisia aineistoja käyttäviä henkilöitä oli 21 % ja vuonna 2005 vastaava luku oli 43 %. Tosin vuonna 2004 luku oli hieman suurempi (45 %). Sekä elektronisia että painettuja aineistoja yhtä paljon käyttävien määrä laski 14 % vuodesta 2000 vuoteen 2005. Elektronisia aineistoja ja painettuja aineistoja yhtä paljon käyttäviä oli 45 % vuonna 2000 ja 31 % vuonna 2005. Enimmäkseen painettuja aineistoja käyttävien määrä laski samalla aikavälillä 18 %, luvun ollessa 32 % vuonna 2000 ja 14 % vuonna 2005. Ne käyttäjät, jotka eivät hyödyntäneet lainkaan elektronisessa muodossa olevia aineistoja, pysyivät koko ajanjakson vain pienenä vähemmistönä (1 %). (FinELib 2008e; FinELib 2008f; FinELib 2008g; FinELib 2008h; FinELib 2008i.)

Taulukko 1. Elektronisten ja painettujen aineistojen hyödyntäminen työssä yliopistoissa vuosina 2000–2005. (Taulukko koottu lähteistä FinELib 2008e; FinELib 2008f; FinELib 2008g; FinELib 2008h; FinELib 2008i.)

Missä määrin käytät elektronisia ja painettuja aineistoja omassa työssäsi?	2000	2001	2002	2004	2005
	(n=1137)	(n=928)	(n=1113)	(n=1310)	(n=861)
	%	%	%		%
Käytän ainoastaan tai lähes ainoastaan elektronisessa muodossa olevia aineistoja	1	5	5	12	11
Käytän sekä elektronisia että painettuja aineistoja, mutta enimmäkseen elektronisia	21	31	36	45	43
Käytän sekä elektronisia että painettuja aineistoja yhtä paljon	45	36	36	25	31
Käytän enimmäkseen painettuja aineistoja	32	28	22	17	14
En käytä lainkaan elektronisessa muodossa olevia aineistoja	1	1	1	1	1

Tämän ajanjakson FinELibin käyttäjäkyselyissä vastaajilta kysyttiin myös, olisivatko he valmiita luopumaan painetuista aineistoista, jos heillä olisi niistä käytössään elektroninen versio (Taulukko 2). Vuonna 2000 mielipiteet jakautuivat lähes tasan kielteiseen (51 %) ja myönteiseen (49 %). Sen jälkeen valmius luopua painetuista aineistosta elektronisen ollessa saatavilla nousi siten, että vuonna 2004 myönteisesti asiaan suhtautuvia oli 71 %. Vuonna 2005 vastaava luku oli 69 %. (ibid.)

Taulukko 2. Käyttäjien valmius luopua painetuista aineistoista yliopistoissa vuosina 2000–2005. (Taulukko koottu lähteistä FinELib 2008e; FinELib 2008f; FinELib 2008g; FinELib 2008h; FinELib 2008i.)

Oletko valmis luopumaan painetuista aineistoista jos käytössäsi olisi elektroninen versio?	2000	2001	2002	2004	2005
	(n=1137)	(n=928)	(n=1113)	(n=1310)	(n=861)
	%	%	%	%	%
Kyllä	49	57	58	71	69
Ei	51	43	42	29	31

On huomattava, että luvuissa ovat mukana kaikki yliopistot. Tampereen yliopiston vastaajamäärä suhteessa kaikkiin FinELib-kyselyyn osallistuneisiin vaihteli seuraavasti: 2 % vuonna 2000, 7 % vuonna 2001, 2 % vuonna 2002, 5 % vuonna 2004 ja 9 % vuonna 2005. Koko maan vastaajista terveystieteiden edustajia kyselyssä oli 8 % vuonna 2000, 7 % vuonna 2001, 10 % vuosina 2002 ja 2004 sekä 16 % vuonna 2005. Erityisesti assistenttien ja tutkijoiden osuus vastaajaryhmistä oli merkittävä. Ainoastaan vuonna 2001 yli kolmen vuoden yliopisto-opiskelijat ryhmänä ylitti hieman assistenttien ja tutkijoiden osuuden vastaajista. Opettajien määrä vastaajista oli pienempi. Vuosina 2000–2005 tutkijoiden osuus kaikista FinELib-kyselyyn vastanneista vaihteli 21 %:sta 35 %:iin ja opettajien osuus 6 %:sta 14 %:iin (ibid.) Näin ollen erityisesti tutkijoiden osuus vastaajista oli korostunut. On kuitenkin huomattava, että kaikkina vuosina suurin ryhmä oli yliopisto-opiskelijat ja jatko-opiskelijat, mikäli heidät lasketaan yhteen.

Vuoden 2005 käyttäjäkyselyssä vastaajilta tiedusteltiin myös, mitä aineistoja he ensisijaisesti toivoisivat hankittavan FinELib-aineistoihin. Vastaajien antamien painoarvojen mukaan e-kirjat sijoittuivat aineistojen toivomuslistassa viidenneksi. Ulkomaiset tieteelliset lehdet, ulkomaiset viitetietokannat, yliopistojen elektroniset julkaisut ja kotimaiset tieteelliset lehdet arvotettiin elektronisia kirjoja tärkeämmiksi. (FinELib 2008i.)

5.1.4.2 Vuoden 2002 käyttäjäkyselystä tehdyt tutkimukset elektronisten aineistojen käytöstä

Törmä (2003) tarkasteli pro gradu -tutkielmassaan yliopistotutkijoiden FinELibin elektronisten aineistojen käyttöä. Törmän (2003) tutkimuksen aineisto pohjautui vuonna 2002 toteutettuun käyttäjäkyselyyn, jonka aineisto rajattiin kohdennetusti jatko-opiskelijoihin sekä opetus- ja tutkimushenkilökuntaan. Tähän kohderyhmään kuuluneita vastaajia oli yhteensä 629 (ibid., 45). Tutkimustulosten mukaan tieteenaloista terveystieteilijät ilmoittivat käyttäneensä FinELib-palveluita vähiten (ibid., 52). Lähes kaikki kohderyhmään kuuluneet vastaajat kertoivat käyttävänsä FinELib-palveluita tutkimustyötä koskevaan tiedonhakuun. Seuraavaksi suosituin tarkoitus oli oman alan seuranta (ibid., 61).

Tutkimuksessa selvisi, että tarjottujen aineistojen arvioitu aihe relevanssi vaikutti muita tekijöitä voimakkaammin FinELib-palveluiden käytön määrään ja niistä saatuihin kokemuksiin. Yksilökohtaisten ja ammatillisten tekijöiden vaikutus FinELib-palvelujen käyttöön osoittautui puolestaan vähäiseksi. (ibid., 74.) Terveystieteiden edustajat ilmoittivat löytävänsä FinELib-aineistotarjonnasta oman alansa keskeisiä aineistoja paremmin kuin muiden tieteenalojen edustajat, mutta olivat myös kohdanneet aineistojen käyttöön liittyviä ongelmia muita enemmän. Terveystieteilijät olivat pääosin aktiivisia käyttäjiä, mutta tältä tieteenalalta löytyi myös eniten vastaajia, jotka eivät olleet käyttäneet FinELib-palveluita. Kaiken kaikkiaan terveystieteilijät suhtautuivat FinELib-palveluihin keskimääräistä vaihtelevammin ja he myös arvioivat FinELib-palveluiden käytön kasvavan selvästi keskimääräistä vähemmän. (ibid., 78.)

Törmän ja Vakkarin (2004) tutkimus pohjautui samaan FinELibin vuonna 2002 keräämään käyttäjäkyselyaineistoon. He osoittivat, että FinELibin aineistojen käyttöä ennakoivat voimakkaammin tutkijoiden kokema keskeisten elektronisten aineistojen saatavuus kuin käyttäjien tieteenala. Tyytyväisyys palveluihin ei vaihdellut tieteenalojen, vaan koetun aineistojen saatavuuden mukaan. Tieteenalasta riippumatta hyvä keskeisten aineistojen tarjonta johti suurempaan FinELibin aineistojen käyttöihyteen. (Törmä & Vakkari 2004.) Tutkimustulosta vahvisti myöhemmin Vakkarin (2006) tapaustutkimus tutkijoiden FinELibin aineistojen käytöstä viiden vuoden aikavälillä. Tutkimusaineisto koostui FinELibin vuosittaisista käyttäjäkyselyistä vuosilta 2000 ja 2005. FinELib-palveluita useita kertoja viikossa käyttävien osuus vaihteli jonkin verran tieteenaloittain erityisesti vuonna 2005. Kyseisenä vuonna lääketieteilijöistä 72 % ilmoitti käyttävänsä pääasiassa elektronisia aineistoja työssään. Vuonna 2000 vastaava luku oli 34 %.

Aineistojen koetun saatavuuden nähtiin olevan selvästi yhteydessä eri tieteenaloihin. Koettu saatavuus kuitenkin osoittautui ennustavan selvästi enemmän aineistojen käyttöä kuin käyttäjien tieteenala. Tutkijat myös jakautuivat selvästi aineistoja usein käyttäviin ja harvemmin käyttäviin. Eniten tähän polarisoitumiseen vaikuttava tekijä oli tarjotun aineiston koettu saatavuus. (Vakkari 2006.)

5.1.4.3 FinELibin käyttäjäkysely 2007

Seuraavaksi tarkastelen FinELibin vuoden 2007 käyttäjäkyselyä, josta on saatavilla erikseen lääketieteilijöitä koskeva yhteenveto. Käyttäjäkyselyn kohderyhmänä olivat yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijat, tutkijat ja muu henkilökunta sekä FinELib-konsortioon kuuluvat tutkimuslaitokset ja erikoiskirjastot. Empiirisen tiedon keruun menetelmänä oli verkkolomake, jolla koottiin tietoa elektronisten lehtien, e-kirjojen ja muiden elektronisten aineistojen käytöstä. Lisäksi selvitettiin elektronisten aineistojen vaikuttavuutta vastaajien työhön ja opiskeluun. (Mikkonen & Late 2007.)

Käyttäjäkyselyyn vastasi yliopistoista yhteensä 1882 henkilöä, joista lääketieteen edustajia oli 82 (FinELib 2008j). Tampereen yliopistosta kyselyyn osallistui 277 henkilöä, mikä oli enemmän kuin missään muussa yliopistossa. Tampereen yliopistosta kyselyyn vastanneista oli opiskelijoita 79 %, tutkielman tekijöitä 25 %, 1–3 vuoden opiskelijoita 16 % ja jatko-opiskelijoita 14 %. Opetushenkilökuntaa tai laitoksen esimiehiä ja professoreita kyselyyn vastanneista oli 13 %, kuten myös assistentteja ja tutkijoita. Tampereen yliopiston vastaajista 70 % oli naisia ja 30 % miehiä. Eniten vastaajia oli yhteiskuntatieteelliseltä koulutusosalta (39 %). Humanististen tieteiden edustajia oli 19 % ja luonnontieteiden alalta 13 %. Lääketieteen ja terveystieteen edustajia oli 10 % Tampereen yliopiston vastaajista. Kasvatustieteiden koulutusosalta oli 6 %, kauppatieteiden alalta 5 % ja muilta aloilta 7 % Tampereen yliopiston vastaajista. Käyttäjäkyselyn mukaan Tampereen yliopiston vastaajista 70 % hyödynsi tutkimus- ja opiskeluaineistonaan joko enimmäkseen elektronisia aineistoja tai yhtä paljon sekä elektronisia että painettuja aineistoja. (Partanen 2007.)

FinELibin käyttäjäkyselystä selvisi, että elektronisten aineistojen koettu vaikutus oli varsin merkittävä. Vahvin se oli yliopistojen ja tutkimuslaitosten vastaajien keskuudessa. Paljon elektronisia aineistoja käyttäneet vastaajat myös kokivat vaikutukset vahvimpina. Eniten elektronisia aineistoja hyödynsivät tutkijat. Elektroniset aineistot vaikuttivat erityisesti tutkijoiden

työhön. Vastaajat ilmoittivat elektronisten aineistojen helpottaneen aineistojen löytämistä ja käsille saamista säästämällä samalla työaikaa. Muihin tieteenaloihin verrattuna lääketieteen edustajat kokivat vaikutukset suurimpina. Lääketieteilijöistä jopa 60 % ilmoitti työn laadun parantuneen huomattavasti elektronisten aineistojen myötä. (Mikkonen & Late 2007.)

Vakkari (2008) hyödynsi tutkimuksessaan FinELibin vuoden 2007 käyttäjäkyselyn aineistoa. Hänen mukaansa elektronisten tiedonlähteiden käytön vaikutus tutkijoiden työhön voidaan jakaa kahteen ulottuvuuteen. Ensimmäinen ulottuvuus liittyy elektronisten tiedonlähteiden pääsyyn ja saatavuuteen ja toinen ulottuvuus tutkimustyön sisältöön. Tutkijoiden mielestä elektronisten aineistojen käyttö oli helpottanut tarvittavan kirjallisuuden käsille saamista. Laajempi saatavilla oleva aineistotarjonta oli parantanut heidän työnsä laatua auttamalla pysymään helpommin ajan tasalla ja tuomalla uusia ideoita. Tutkimus vahvisti Törmän ja Vakkarin (2004) ja Vakkarin (2006) havaintoja, joiden mukaan elektronisten aineistojen käyttöön vaikuttaa enemmän saatavuus kuin käyttäjän tieteenala. (Vakkari 2008, 610–611.) Käyttäjärhymistä tutkijat pitivät aineiston kattavuutta opiskelijoihin verrattuna parempana ja he olivat myös tyytyväisempiä aineistotarjontaan (Mikkonen & Late 2007).

FinELibin käyttäjäkyselyyn vastanneista lääketieteilijöistä (82 henkilöä) lähes puolet ilmoitti käyttävänsä työssään pääasiassa elektronisia aineistoja. Vastaajilta myös kysyttiin, olisivatko he valmiita luopumaan painetuista aineistoista, mikäli niistä olisi käytössä elektroniset versiot. Painetuista lehdistä oli valmis luopumaan yli 70 % vastaajista. Yli 80 % vastaajista ilmoitti, ettei luopuisi painetuista kirjoista, vaikka niistä olisi käytettävissä elektroniset versiot. Painetuista hakuteoksista oli kuitenkin valmis luopumaan yli 70 % vastaajista ja painetuista sanakirjoista yli 80 % vastaajista, mikäli näistä olisi saatavilla elektroniset versiot. (FinELib 2008j.)

Noin 60 % kyselyyn osallistuneista lääketieteilijöistä käytti e-lehtiä päivittäin tai useita kertoja viikossa. E-kirjoja ei käyttänyt päivittäin kukaan ja niitä hyödynnettiin huomattavasti harvemmin. Noin neljäsosa lääketieteilijöistä ei hyödyntänyt e-kirjoja lainkaan. Kuitenkin elektronisia sanakirjoja käytti päivittäin tai useita kertoja viikossa noin puolet lääketieteilijöistä. Elektronisten hakuteosten kohdalla sama käyttötiheys esiintyi noin neljäsosalla vastaajista. Lähes 60 % kyselyyn vastanneista lääketieteilijöistä ilmoitti yliopiston tarjoamista elektronisista aineistosta löytyvän erittäin hyvin tai hyvin oman alan keskeisiä aineistoja. Nelli-tiedonhakuportaalia käytti päivittäin alle 20 % vastaajista, viikoittain alle 40 % vastaajista, kuukausittain lähes 20 % vastaajista ja harvemmin alle 10 % vastaajista. Alle 20 % vastaajista ei

käyttänyt Nelli-tiedonhakuportaalia lainkaan. Suurin osa (noin 90 %) vastaajista ilmoitti käyttävänsä Nelli-portaalia e-lehtiartikkelien hakuun. E-kirjojen hakuun sitä käytti alle 20 % vastaajista. Nelli-portaalia piti helppokäyttöisenä yli 70 % vastaajista. Suurin osa (yli 80 %) vastaajista piti Nelli-tiedonhakuportaalia ainakin jokseenkin keskeisenä tiedonhaun välineenä. (ibid.)

Kyselyyn osallistuneilta tiedusteltiin myös, minkätyyppisiä elektronisia aineistoja he ensisijaisesti toivoisivat hankittavan oman yliopistonsa käyttöön. Vastaajia kehoitettiin valitsemaan monivalintavaihtoehtoista kolme tärkeintä aineistotyyppiä. Suurin osa (yli 90 %) toivoi hankittavan ensisijaisesti ulkomaisia tieteellisiä lehtiä. Ulkomaisia viitetietokantoja toivoi noin 40 % vastaajista. Sanakirjoja yms. halusi yli neljäsosa vastaajista. Alle 30 % vastaajista toivoi hankittavan ensisijaisesti e-kirjoja. Erittäin tyytyväisiä käytössä oleviin elektronisiin aineistoihin oli noin neljäsosa ja melko tyytyväisiä lähes 70 % vastaajista. Kysyttäessä elektronisten aineistojen käytön ja sen avulla tapahtuvan tiedonhankinnan ongelmia keskeisimmäksi osoittautui ruudulta lukemisen hankaluus (lähes 40 % vastanneista). Merkittävänä ongelmana pidettiin myös sitä, ettei oman alan aineistoja ollut käytössä tai saatavilla. Kolmanneksi suurimmaksi ongelmaksi osoittautui se, etteivät käyttäjät tunteneet riittävästi elektronisia aineistoja. Kyselyyn osallistuneilta tiedusteltiin myös, oliko heillä tarvetta elektronisiin aineistoihin liittyvään koulutukseen ja neuvontaan. Eniten kaivattiin lähdeviitteisiin tai tiedonhaakuun liittyvää koulutusta. Yli 40 % vastaajista ei ilmoittanut tarvitsevansa koulutusta lainkaan. (ibid.)

5.1.4.4 FinELibin käyttäjäkysely 2008

FinELib toteutti keväällä 2008 kirjastojen kansallisen asiakaskyselyn, jossa kartoitettiin kirjastopalveluiden käyttöä, tärkeyttä ja vaikuttavuutta. Tampereen yliopiston kirjastossa tähän kirjastojen kansalliseen asiakaskyselyyn viitataan myös termillä palvelunlaadukysely. Kyselyyn saatiin maamme yliopistoista yhteensä 4070 vastausta. Tampereen yliopiston kirjaston käyttäjiä oli 22 % vastaajista, mikä oli enemmän kuin missään muussa yliopistossa. Seuraavaksi tarkastelen Tampereen yliopiston kirjaston käyttäjistä saatuja tuloksia, sillä se luo pohjaa omalle tutkimukselleni. Tampereen yliopiston suurin vastausryhmä oli opiskelijat (79 %) ja toiseksi suurin opettajat ja tutkijat (10 %). Vastaajista 82 % oli naisia ja 18 % miehiä. Yhteiskuntatieteellisen alan edustajia oli 28 %, humanistisen alan 27 %, lääketieteellisen alan 11 % ja kasvatustieteellisen alan

10 % vastaajista. Yli puolet (61 %) vastaajista käytti ensisijaisesti pääkirjastoa ja 18 % Tertiota. (Partanen 2008a.)

Suurin osa (87 %) Tampereen yliopiston tutkimus- ja opetushenkilökunnasta ilmoitti kirjastopalveluiden helpottaneen aineistojen löytymistä. Vapaamuotoisissa kommentteissa käyttäjät olivat erityisen tyytyväisiä elektronisten aineistojen etäkäyttömahdollisuuteen ja jotkut myös toivoivat lisää e-kirjoja. Tutkimus- ja opetushenkilöstöstä suurin osa (88 %) koki kirjastopalveluiden parantaneen opiskelun tai työtehtävien laatua. Valtaosa (91 %) katsoi kirjastopalveluiden myös tehostaneen opiskelua tai työtehtäviä. Tutkimus- ja opetushenkilöstöstä 87 % ilmoitti kirjastopalveluiden helpottaneen oman alan seuraamista ja 81 % koki kirjastopalveluiden edistäneen uusien ideoiden syntymistä. Käyttäjäkyselyssä ilmeni, että tutkimus- ja opetushenkilöstö arvioi kaikin osin kirjastopalveluiden vaikuttavuuden korkeammalle kuin yliopiston opiskelijat. Vaikka nämä tulokset koskevat koko kirjastopalveluiden vaikuttavuutta, ne tukevat vuoden 2007 käyttäjäkyselyn tuloksia, joiden mukaan elektroniset aineistot vaikuttavat erityisesti tutkijoiden työhön. Vastausten perusteella kirjastolla on merkittävä vaikutus yliopistossa tehtävään työhön ja sen tuloksiin. Elektronisia aineistoja pidettiin tärkeänä kirjaston palveluna ja ne katsottiin oman alan tiedontarpeiden kannalta merkittäviksi tiedonlähteiksi. (Iivonen 2008.)

Käyttäjät saivat arvottaa eri kirjastopalveluiden tärkeyttä ja tyytyväisyyttään niihin asteikolla 1–5. Kaikkien yliopistojen käyttäjiltä saatujen tulosten mukaan elektronisen aineistonhaun helppous (3,5) oli yhtenä heikoimpien arvosanojen saaneiden palveluiden joukossa. (FinELib 2009a.) Tampereen yliopiston kirjaston Tertian asiakkaiden antama arvosana tyytyväisyydestä haun helppouteen oli samaa luokkaa (3,6). Muihin toimipaikkoihin verrattuna Tertian asiakkaat antoivat haun helppouden lisäksi korkeimmat arvosanat myös elektronisille aineistoille (4,0) ja niiden ajantasaisuudelle (4,2). (Nurminen 2008.) Nurminen (2008) artikkelista ei selviä Tertian asiakkaiden antamat arviot palveluiden tärkeydelle, mutta kaikista yliopistokirjastoista saatuja tuloksia tarkasteltaessa voidaan huomata, että käyttäjien antamat arviot palveluiden tärkeydestä ylittivät kaikkien muuttujien kohdalla palveluiden onnistuneisuuden. Eniten parannettavaa löytyi aineistojen riittävydessä. Elektronisen aineistonhaun helppous oli niin ikään niiden palveluiden joukossa, joista löytyi eniten parannettavaa. Myös elektronisten aineistojen käyttöohjeiden tärkeydessä ja onnistuneisuudessa havaittiin selkeä kuilu. (FinELib 2009a.)

Vanamon (2008) mukaan Nelli-tiedonhakuportaalin etäkäyttö on lisääntynyt voimakkaasti. Vuoden 2008 käyttäjäkyselyssä 45 % Tampereen yliopiston kirjaston asiakkaista käytti Nelli-portaalia

viikoittain. Erityisesti terveystieteiden edustajat hyödynsivät Nelli-portaalia aktiivisesti, sillä heistä yli 54 % käytti Nelliä joko päivittäin tai vähintään viikoittain. (Vanamo 2008.) Elektronisia kirjoja puolestaan käytettiin yliopistokirjastoissa seuraavasti: päivittäin 1 %, viikoittain 7 %, muutaman kerran kuukaudessa 12 %, muutaman kerran vuodessa 30 %. Vastaajista 20 % ei käyttänyt e-kirjoja lainkaan. Vaikka 21 % vastaajista ei vastannut elektronisia kirjoja koskevaan kysymykseen, tulokset antavat kuitenkin viitteitä siitä, ettei elektronisten kirjojen käyttö ole edelleenkään kovin runsasta. Elektronisia lehtiä käytettiin hieman useammin. (FinELib 2009b.) Käyttäjäkyselyssä suurimmaksi elektronisten palveluiden käyttämättä jättämisen syyksi osoittautui yliopistokirjastoissa se, ettei elektronisten aineistojen käyttöön ollut tarvetta (37 % vastaajista). Toiseksi suurin syy oli luokka ”muu”, johon kuului mm. tarvittavan materiaalin olemassaolo vain painettuna versiona, aineistojen sekavuus ja hankalakäyttöisyys, totumuksen puute, itselle sopivien elektronisten aineistojen huono saatavuus ja henkilökohtaisen palvelun tärkeys. 15 % vastaajista ei käyttänyt elektronisia palveluita puutteellisten taitojensa vuoksi ja 14 % ilmoitti syyksi tietämättömyytensä elektronisista palveluista. 8 % vastaajista jätti käyttämättä elektronisia palveluita niiden käytön epämukavuuden vuoksi. (FinELib 2009a.)

Elektronisten kirjojen käyttö liittyy myös tiedonhankinnan opetukseen. Vuoden 2008 käyttäjäkyselyssä ilmeni, että Tampereen yliopiston tutkijoiden osalta tiedonhankinnan opetuksen riittävyteen liittyvien odotusten ja kokemusten välillä ei ollut havaittavissa kuilua. Tulosten mukaan yliopiston lehtorit, professorit ja muu henkilökunta kaipasivat kuitenkin lisää tiedonhankinnan opetusta. (Lehto, Sallama & Tuhkio 2008.)

Asiakaskyselystä saatujen tulosten mukaan Tampereen yliopiston kirjaston käyttäjien odotukset ja kokemukset kirjaston tiedotuksesta vastasivat lähes täydellisesti toisiaan. Toisin sanoen kirjaston tiedotus ei juuri alittanut tai ylittänyt käyttäjien odotuksia. Käyttäjryhmistä opettajat ja tutkijat sekä jatko-opiskelijat pitivät kirjaston tiedotusta onnistuneimpana. Käyttäjien vapaaehtoisissa kommentteissa toivottiin elektronisten aineistojen koskevan tiedotuksen ja markkinoinnin lisäämistä. Käyttäjät halusivat tehokkaampaa tiedotusta erityisesti heille itselleen sopivista ja tarjolla olevista kirjastopalveluista ja elektronisista aineistoista. Tämä vahvistaa vuoden 2005 käyttäjäkyselyn palautetta, jossa toivottiin tehokkaampaa tiedotusta erityisesti tiedonhankinnasta ja kirjaston kokoelmista. (Partanen 2008b.)

5.2 Muiden yliopistojen elektronisten kirjojen käyttötutkimukset

Oman tutkimukseni kannalta relevantit muiden yliopistojen käyttötutkimukset käsittelen kronologisessa järjestyksessä.

5.2.1 E-kirjojen käyttö Denverin yliopistossa (2005)

Denverin yliopistossa toteutettiin vuonna 2005 verkkokysely, jossa selvitettiin käyttäjien tietoisuutta elektronisista kirjoista, miksi ja miten niitä käytetään sekä tyytyväisyyttä e-kirjoihin (Levine-Clark 2006, 285). Tutkimukseen vastasi yhteensä 2067 henkilöä, joista noin 30 % kuului opetushenkilökuntaan. Kaikista vastaajista noin puolet (51 %) ilmoitti joskus käyttäneensä e-kirjaa. Tutkimuksen luotettavuuteen kuitenkin vaikutti se, että pieni mutta merkittävä osa vastaajista ei ollut selvillä elektronisen kirjan käsitteestä. Tämä aiheutti sekaannusta esimerkiksi vastattaessa elektronisten lehtien käyttöä koskeviin kysymyksiin. E-kirjaa joskus käyttäneistä opettajista kymmenesosa ilmoitti käyttäneensä e-kirjaa vain kerran, 69 % ilmoitti käyttävänsä joskus ja 12 % usein. Vastaajat valitsivat e-kirjan lähinnä sen saatavuuden vuoksi (40 %), mutta yhtä usein myös siksi, ettei sen käyttö vaadi kirjastossa käyntiä (42 %). Yli puolet (55 %) vastaajista ilmoitti e-kirjan valitsemisen syyksi e-kirjan tekstin sisäiset hakumahdollisuudet.

Tutkimuksessa kysyttiin myös vastaajien tyypillistä e-kirjojen käyttöä. Opetushenkilökunnasta hieman alle puolet (48 %) ilmoitti lukevansa e-kirjasta yleensä luvun tai artikkelin ja 43 % yksittäisen merkinnän tai muutamia sivuja kirjasta. Vain noin kymmenesosa vastaajista kertoi lukevansa koko kirjan. Kyselylomakkeen vapaissa kommentteissa tuli esille e-kirjojen haittoina ruudulta lukemisen seurauksena silmiin kohdistuva rasitus, hankaluudet tekstin navigoinnissa ja mieltymys perinteisen kirjan fyysiseen olomuotoon. E-kirjojen etuina mainittiin hakumahdollisuus, kirjastossa käynnin välttämisen mukavuus ja formaatin hyödyllisyys lyhyiden osioiden lukemiseen. Vastaajilta myös kysyttiin, valitsisivatko he elektronisen vai painetun version, jos heillä olisi pääsy molempiin. 17 % vastaajista valitsisi aina painetun, 44 % yleensä painetun mutta joskus elektronisen, 19 % yleensä elektronisen mutta joskus painetun ja 2 % käyttäisi aina elektronista versiota. Vastaajista 17 % ilmoitti valinnan riippuvan tilanteesta. Toisin sanoen 61 % vastaajista oli enemmän painetun kirjan kannalla, kun taas vain 21 % suosisi enimmäkseen elektronista kirjaa.

Vastaajista kuitenkin valtaosa (80 %) viittasi jonkinlaiseen joustavuuteen näiden kahden formaatin välillä. (ibid., 289–294.)

5.2.2 Kansainvälinen tutkimus opettajista e-kirjojen käyttäjinä (2007)

Yhdysvaltalainen e-kirjapalveluja tuottava ebrary (<http://www.ebrary.com>) toteutti syksyllä 2007 korkeakoulujen opettajille suunnatun kansainvälisen verkkokyselyn, jossa selvitettiin elektronisten ja painettujen tiedonlähteiden käyttöä tutkimus- ja opetustarkoituksiin, käyttäjien asenteita erilaisia tiedonlähteitä kohtaan sekä heidän mielipiteitään tiedonlähteiden vahvuuksista ja heikkouksista. Kirjastojen kautta lähetetty kyselylomake suunniteltiin yhteistyössä noin 200 kirjastonhoitajan kanssa ja siihen saatiin yhteensä 300 vastausta 38 eri maasta. (McKiel 2007, 35.)

Yli puolet vastaajista (57 %) oli Yhdysvalloista. Suomesta kyselyyn osallistui 16 henkilöä, mutta raportissa ei eritellä korkeakouluja. (ebrary 2007, 3–4.) Hieman yli puolet (53 %) kyselyyn vastanneista ilmoitti käyttävänsä elektronisia kirjoja tutkimukseen, opetuksen valmisteluun tai opettamiseen. Vertailtaessa e-lehtien ja e-kirjojen integrointia kursseihin voidaan huomata, että opettajien keskuudessa e-lehtien hyödyntäminen oli yleisempää. Opettajista 36 % ei integroinut e-kirjojen käyttöä kursseihinsa lainkaan, kun taas e-lehtien hyödyntämisen vastaava luku oli 14 %. (ibid., 12–14.) E-kirjoja koskevissa avoimissa vastauksissa tuli esille tietämättömyys e-kirjojen saatavuudesta, niiden löytämisestä sekä vaikea luettavuus ja käyttö. Ongelmaksi nähtiin myös opiskelijoiden vaikea pääsy tietokoneisiin ja e-kirjojen epärelevanttius opetettavalle aineelle. Painettuihin teoksiin verrattuna e-lehdet olivat opettajien käytössä suositumpia kuin e-kirjat. Suurin osa (79 %) vastaajista suosi painettuja kirjoja koko kirjan tai laajojen osioiden lukemiseen. Painettuja kirjoja pidettiin e-kirjoja tehokkaampina ja helppokäyttöisempinä myös tutkimuskäyttöön. Avoimissa vastauksissa tuli esille e-kirjojen ja painettujen kirjojen etuja ja haittoja, mutta ne eivät ole yleistettävissä. Käyttäjäkyselyssä kysyttiin kuitenkin opettajien mielipiteitä elektronisten tiedonlähteiden käyttöön liittyvistä eduista ja haitoista. Elektronisten tiedonlähteiden tärkeimmiksi eduiksi nähtiin välitön saatavuus tietystä ajankohdasta ja käyttöpaikasta riippumatta sekä hakumahdollisuudet. Suurimmaksi haitaksi osoittautui lukemisen vaikeus. (McKiel 2007, 36–37, 41.)

McKiel (2007) ei kiinnitä raportissaan huomiota tulosten yleistettävyyteen. Ebraryn (2007, 6) taustatietoja koskevasta kuviosta selviää, että kaikista aloista kyselyyn vastasi eniten kirjasto- ja

arkistotieteen alan edustajia (13 %). Jackson (2008, 111–112) arvelee näiden vastaajien olleen enimmäkseen kirjastonhoitajia, eivätkä niinkään varsinaista opetushenkilökuntaa. Osa kysymyksistä on saattanut jäädä vastaamatta sen vuoksi, etteivät ne ole koskeneet kirjastonhoitajan työtä. Kirjastonhoitajien osallistuminen tutkimukseen on näin ollen voinut vääristää kyselystä saatuja tuloksia. Oman tutkimukseni kannalta huomattavaa myös on, että terveys- ja lääketieteellisen alan opettajia kyselyyn vastanneista oli vain 8 % (ebruary 2007, 6).

5.2.3 E-kirjojen käyttö Turun yliopistossa (2008)

Tutkimukselleni luo taustaa myös vuoden 2008 Springerin toteuttama kansainvälinen e-kirjojen käyttötutkimus, jossa oli mukana Turun yliopisto. Muut tutkimukseen osallistuneet neljä instituutiota olivat Alankomaista, Yhdysvalloista, Saksasta ja Intiasta. Tutkimustulosten mukaan e-kirjoja ei lueta perinteiseen tapaan kannesta kanteen, vaan ne sopivat parhaiten tutkimustarkoituksiin tai muuhun hakukontekstiin, jossa käyttäjän tiedontarve on kohdistunut tiettyyn informaatioon. (Springer 2008, 2–3.)

Hauptfleisch (2008) on esittänyt tarkemmin Turun yliopiston e-kirjojen käyttöä koskevat tutkimustulokset. Kaksi kolmasosaa vastaajista oli opiskelijoita ja loput tohtoriopiskelijoita, tutkijoita, opettajia, professoreita tai muuta henkilökuntaa. Kolme neljäsosaa vastaajista ilmoitti käyttäneensä e-kirjoja, ja e-kirjojen pääasialliseksi käyttötarkoitukseksi ilmoitettiin opiskelu tai tutkimus. Suurin osa (77 %) vastaajista käytti e-kirjoja kuukausittain tai harvemmin, mutta toisaalta yli 80 % ilmoitti haluavansa käyttää enemmän e-kirjoja. Kysyttäessä e-kirjojen käyttöennustetta viiden vuoden aikavälillä noin puolet vastaajista arveli suosivansa sekä painettuja että elektronisia kirjoja. Vastaajista 39 % arveli suosivansa enimmäkseen vain painettuja kirjoja, kun taas vain hyvin pieni osa (5 %) ennakoiki lukevansa enimmäkseen e-kirjoja. Useimmat käyttäjät etenivät e-kirjoihin Turun yliopiston näyttöluettelon tai Nelli-portaalin kautta.

Painettuihin kirjoihin verrattuna tärkeimpinä e-kirjojen etuina nähtiin nopea ja helppo pääsy (47 %) sekä saatavuus tietystä ajankohdasta (22 %) ja käyttöpaikasta (15 %) riippumatta. Suurimpana haittana painettuihin kirjoihin verrattuna pidettiin tietokoneen näytöltä lukemisen vaikeutta (52 %). Vastaajat ilmoittivat tämän myös olevan suurimpana esteenä sille, etteivät he käytä enemmän e-kirjoja. (Hauptfleisch 2008.) Toisaalta tämä on ristiriidassa Springer-raportin (2008, 3) kanssa, jonka mukaan vastaajien mielestä suurin este e-kirjojen käytölle oli tietoisuuden puute kirjaston

tarjoamista e-kirja-lähteistä. Oliko Turun yliopisto poikkeus? Tämä ei käy ilmi Springerin raportista. On myös epäselvää, selvitettiin kyselyssä ainoastaan Springerin e-kirjojen käyttöä, johon raportissa käytetty termi eBooks viittaa, vai vastasivatko osallistujat kysymyksiin siten, että se kohdistui oman organisaation tarjoamien kaikkien e-kirja-aineistojen käyttöön. Tämä riippuu sekä kyselyn sanallisista ohjeista että vastaajien tekemästä tulkinnasta. Vertailua omaan empiiriseen tutkimukseeni heikentää myös se, että Turun yliopiston vastaajista vain 3 % oli lääketieteelliseltä alalta. Lähes puolet vastaajista ilmoitti kuuluvansa humanistiseen tiedekuntaan. (Hauptfleisch 2008.)

Kansainväliset Springerin (2008) ja ebraryn (2007) toteuttamat e-kirjojen käyttötutkimukset voidaan kyseenalaistaa, koska niiden tarkoituksena lienee ollut myös markkinoida niiden tarjoamia palveluita. Tutkimukset katsottiin kuitenkin relevanteiksi, koska ne oli toteutettu tarkoituksenmukaisesti, eikä niissä ollut havaittavissa kaupallisia ylilyöntejä. Ne myös tarjosivat melko tuoretta tietoa e-kirjojen käytöstä suomalaisessa yliopistossa.

5.2.4 E-kirjojen käyttötutkimus Ison-Britannian yliopistoissa (2008)

Nicholas ja kumppanit (2008) toteuttivat vuoden 2008 alussa laajan kyselytutkimuksen, johon osallistui yli 120 yliopistoa Iso-Britanniassa. Empiirinen tieto koottiin verkkokyselyllä, johon saatiin yhteensä 22 437 vastausta. (Nicholas et al. 2008, 311.) Tutkimuksen mukaan noin 59 % opettajista käytti e-kirjoja. Mielenkiintoista on, että miehet käyttivät e-kirjoja enemmän kuin naiset. Ero ei ollut suuri, mutta kuitenkin tilastollisesti merkitsevä. Elektroniset kirjat olivat hieman suosittumia opiskelijoiden kuin opettajien keskuudessa. Valtaosa (92 %) vastaajista ilmoitti hyödyntäneensä e-kirjaa edellisellä käyttökerralla työ- tai opiskelutarkoituksiin. Opettajista 4 % käytti e-kirjan lukemiseen vähemmän kuin 3 minuuttia, 3–5 minuuttia 10 %, 6–10 minuuttia 21 %, 11–20 minuuttia 40 % ja enemmän kuin 20 minuuttia 25 %. Kysyttäessä e-kirjan käyttötapaa yli puolet opettajista (60 %) kertoi ainoastaan silmäilleensä teoksen eri lukuja. Vain noin 4 % opettajista ilmoitti lukeneensa kirjan kokonaan. Opiskelijoihin verrattuna opettajat käyttivät e-kirjojen lukemiseen hieman vähemmän aikaa ja opettajien tapa lukea oli enemmän silmäilevää. Hieman yli puolet opettajista (52 %) oli lukenut viime kuukauden aikana yhdestä kahteen e-kirjaa. Insinöörialan opiskelijat ja tutkijat hyödynsivät e-kirjoja eniten, kun taas lääketieteellisen alan edustajat olivat käyttäneet e-kirjoja viime kuukauden aikana vähiten. On kuitenkin huomattava, että tutkimustulokset koskivat elektronisten kirjojen käyttöä yleensä, eli kysymykset eivät koskeneet

pelkästään yliopiston tarjoamien e-kirjojen käyttöä. Tutkimuksessa kuitenkin selvisi, että 42 % opettajista oli käyttänyt yliopiston tarjoamia elektronisia kirjoja. (ibid., 318, 321–323.)

Tutkimuksessa selvitettiin myös vastaajien mielipidettä e-kirjojen suurimmista eduista verrattuna painettuihin kirjoihin. Jamalín ja kumppaneiden (2009) tulosten perusteella e-kirjojen suurimpana etuna nähtiin se, että ne ovat painettuja kirjoja paremmin saatavilla. Toisin sanoen käyttäjät voivat saada ne käsiinsä tietyistä käyttöpaikasta ja ajankohdasta riippumatta. Hieman yli puolet vastaajista viittasi vastauksessaan tähän ominaisuuteen. Toiseksi useimmin mainittu elektronisten kirjojen etu oli paremmat hakumahdollisuudet (14 %). Noin 11 % vastaajista piti elektronisten kirjojen etuna niiden maksuttomuutta tai vähäisiä käyttökustannuksia. Neljänneksi usein mainittu etu oli e-kirjan kannettavuus (5 %). Muita e-kirjojen etuja olivat mukavuus, ympäristöystävällisyys, säilytys, helppo navigoitavuus, yhtäaikainen käyttö, helppo paikantaminen ja kirjan osien ”leikkaa-liimaa”-mahdollisuus. Yllättäen helppo luettavuus oli yksi e-kirjan eduista, mutta se oli kuitenkin pienen vähemmistön mielipide (alle 1 %). (Jamali, Nicholas & Rowlands 2009, 36–39.)

Tulokset vahvistavat Rowlandsin ja kumppaneiden (2007) havaintoja opettajien ja opiskelijoiden e-kirjojen käytöstä University College of Londonissa. Suurin osa käyttäjistä hyödynsi e-kirjoja työtai opiskelutarkoituksiin (Nicholas et al. 2008, 321; Rowlands et al. 2007, 98). Saatavuutta, tilansäästöä ja ajantasaisuutta pidettiin e-kirjojen merkittävimpinä vahvuuksina (Jamali, Nicholas & Rowlands 2009, 36–38; Rowlands et al. 2007, 501).

5.2.5 Painettujen ja elektronisten lääketieteellisten kirjojen vertaileva käyttötutkimus (2008)

Ugaz ja Resnick (2008) selvittivät painettujen ja elektronisten lääketieteellisten kirjojen käyttöä. Tutkimuksen tarkoituksena oli analysoida käsikirjastoon/ydinaineistoon kuuluvaa kokoelmaa vertaamalla samojen nimikkeiden painettujen ja elektronisten versioiden käyttötilastoja vuodesta 2005 vuoteen 2006. Tutkimus vahvisti aikaisempia tutkimustuloksia, joiden mukaan käyttäjät hyödyntävät mielellään e-kirjoja lukiessaan lyhyitä osioita. Koska lääketieteellisiä teoksia ei yleensä lueta kerralla kannesta kanteen, elektroninen formaatti näyttää sopivan erityisen hyvin näiden teosten tiedonhakuun relevanttien kohtien löytämiseksi. Tutkimuksessa paljastui, että

kliinisen lääketieteen e-kirjojen käyttöaste oli yllättävän korkea, kun taas samojen nimikkeiden painettujen versioiden käyttö oli melko vähäistä. (Ugaz & Resnick 2008, 145–156.)

Ugaz ja Resnick huomauttavat, etteivät käyttäjätilastot kerro kaikkea käyttäjien tiedontarpeiden tyydyttymisestä. Käyttöaste saattaa jäädä todellista alhaisemmaksi sen vuoksi, ettei tilastoissa näy niitä käyttökertoja, jolloin käyttäjät ovat itse hyllyttäneet aineiston takaisin, tai monen eri käyttäjän yhden nimikkeen käyttämistä ennen hyllyttämistä. Sekä painetun että elektronisen kirjan kohdalla on myös aina se mahdollisuus, että käsille saatu teos ei vastaa käyttäjän tiedontarpeita. Vaikka teoksen käyttö ei etenisi pidemmälle, se kuitenkin tilastoituu yhtenä käyttökertana muiden joukossa. Elektronisten kirjojen käyttöasteeseen voivat myös vaikuttaa rajoitukset, jotka koskevat yhtäaikaisten käyttäjien enimmäismäärää. (ibid., 156.)

5.3 Yhteenveto aikaisemmista tutkimuksista

Kuten Tampereen yliopiston e-kirjoja koskevista tutkimuksista ilmeni, opettajat ja tutkijat ovat vähitellen ottaneet käyttöönsä elektronisia aineistoja. E-kirjojen käyttötutkimus on vielä suhteellisen uutta, ja suurin osa siitä on tehty 2000-luvun alusta lähtien (Levine-Clark 2006, 286). Rowlands ja kumppanit (2007, 491) toteavat, että e-kirjojen käyttödataan perustuvia tutkimuksia on tehty enemmän kuin varsinaisia käyttäjiin keskittyviä kyselytutkimuksia. Myös Tampereen yliopiston kirjaston e-kirjoja koskevissa tutkimuksissa on huomattavissa tältä osin aukko, mikä antaa perusteen tutkia opettajia ja tutkijoita e-kirjojen käyttäjinä. E-kirjojen todellista käyttöä on hankala päätellä pelkästään käyttödatan perusteella (Safley 2006, 455; Ugaz ja Resnick 2008, 156). Tampereen yliopiston kirjaston ja FinELibin tutkimuksissa on selvitetty useina vuosina käyttäjien tyytyväisyyttä elektronisiin aineistoihin ja niihin liittyviin palveluihin. E-kirjat ovat osa elektronisia aineistoja, mutta uhkana on se, että tietämys käyttäjien tiedonhankintakäyttäytymisestä perustuu ainoastaan e-lehtien käytöstä johdettuun tiedonhankinnan stereotyyppiin (Nicholas et al. 2008, 312). Tähänastinen e-kirjojen käyttäjiä koskeva tieto pohjautuu suurimmaksi osaksi elektronisten aineistojen hyödyntämiseen yleensä tai yksittäisiin e-kirjojen käyttöä koskeviin kysymyksiin.

Kirjallisuuskatsausta tehdessä oli huomattavissa saturaatiota e-kirjoihin liittyvien tutkimustulosten suhteen. Tutkimustuloksissa alkoi toistua samoja teemoja ja niihin liittyvät tutkimustulokset vahvistivat toisiaan. Erityisesti e-kirjojen etuja ja haittoja tarkastellessa voidaan tutkimustuloksissa

huomata selviä yhtäläisyyksiä. Esimerkiksi Chun (2003) jo vuonna 2002 toteuttamassa elektronisia kirjoja koskevassa tutkimuksessa tuli esille se, että käyttäjät arvostavat eniten e-kirjojen ympärivuorokautista saatavuutta ja hakumahdollisuuksia. Suurimpina e-kirjojen käytön esteinä pidettiin puolestaan hankalaa luettavuutta ja selailtavuutta sekä tarvetta erityiseen laitteistoon. (Chu 2003, 342–343.)

Pyrin kirjallisuuskatsauksessani tarkastelemaan erityisesti lääketieteen ja terveysalan opettajia elektronisten kirjojen käyttäjinä. Näin ollen käsittelyn ulkopuolelle jäi esimerkiksi Carlockin ja Perryn (2008) viimeaikainen tutkimus, jossa selvitettiin muiden alojen opettajien kokemuksia e-kirjojen käytöstä. Tulosten mukaan opettajien kokemukset e-kirjojen käytöstä opetuksessa ja tutkimuksessa eivät olleet yleisesti ottaen positiivisia e-kirjojen käyttöön liittyvien hankaluuksien ja rajoitusten vuoksi. Tulokset eivät kuitenkaan ole yleistettävissä, koska empiirisen tiedon keruussa käytettiin ryhmähaastattelua, johon osallistui vain kuusi opettajaa. (Carlock & Perry 2008, 244, 249–253.)

Kirjallisuuskatsaus auttoi löytämään lähtökohtia omaan empiiriseen tutkimukseeni. Monissa tutkimuksissa on jätetty huomiotta e-kirjan käytön käsite. Tutkimuksen validiteetin varmistamiseksi on tärkeää, että vastaajille määritellään kyselyssä käytetyt keskeiset käsitteet. E-kirjojen käytössä ei ole kyse pelkästä lukemisesta, ja näin ollen lukemisen niukka käsite voi hämmentää kyselyyn osallistujia ja tuottaa e-kirjojen hyödyntämisen osalta virheellistä tutkimustietoa. Esimerkiksi Nicholas et al. (2008, 332) toteaa, lokitiedostot ovat osoittaneet monien ihmisten vain silmäilevän aineistoa verkosta. Hän huomauttaa, että lyhyiden osioiden lukeminen voidaan väittää olevan pikemminkin silmäilyä kuin lukemista. Oman tutkimukseni e-kirjan käytön määritelmään sisällytän lukemisen lisäksi selaamisen, joka viittaa silmäilevän lukuotteen lisäksi e-kirjan toiminnalliseen käyttöön.

Tekemäni kirjallisuuskatsaus on yhteydessä luvussa kolme esittelemääni jäsennykseen tiedonlähteiden ja tiedonhankintakanavien käytöstä ammatillisen tiedon hankinnan kontekstissa siten, että aikaisemmat tutkimukset sisälsivät mielenkiintoisia tutkimuksellisia näkökulmia, joita hyödynnän tutkiessani kuvioon sisältyviä komponentteja. Tarkoituksena on näin myös lisätä tutkimusten välistä vertailtavuutta. Hyödynsin kuviota empiirisen tutkimukseni kyselylomakkeen suunnittelussa ja aineiston analysoinnissa. Tutkielmani lopuksi vertailen saamiani tutkimustuloksia aikaisempiin tutkimuksiin sekä tarkastelen tutkimuksessani esiintulleita komponentteja. Muutaman

aikaisemman tutkimuksen kysymysten hyödyntämistä kyselylomakkeen suunnittelussa tarkastellaan seuraavassa luvussa, jossa kerron tarkemmin empiirisen tutkimukseni toteutuksesta.

6 Empiirisen tutkimuksen toteutus

6.1 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat opettajat ja tutkijat Tampereen yliopiston lääketieteen, hoitotieteen ja terveystieteen laitoksella, lääketieteellisen teknologian instituutissa ja solu- ja kudosteknologiakeskuksessa.

Perusjoukon koko oli arviolta 470 henkilöä. Heistä suurin osa oli lääketieteen laitokselta, jossa työskenteli opettajia ja tutkijoita yhteensä noin 300. Heistä noin 250 oli tutkijoita, 46 professoreita ja 110 muuta opetushenkilökuntaa. Hoitotieteen laitoksella oli vuonna 2008 noin 4 tutkijaa ja 10 opetushenkilökuntaan kuuluvaa henkilöä. Opetushenkilökuntaan kuului 3 professoria, 3 rehtoria, 2 yliassistenttia, 2 assistenttia. (Lehto 2008.)

Terveystieteen laitos, lääketieteellisen teknologian instituutti (IMT) sekä solu- ja kudosteknologiakeskus (Regea) ovat niin sanottuja erillislaitoksia, jotka toimivat yhteistyössä lääketieteellisen tiedekunnan kanssa. Terveystieteen laitoksella työskenteli vuonna 2008 yhteensä 34 tutkijaa ja 30 opetushenkilökuntaan lukeutuvaa henkilöä (Järvinen 2009). Lääketieteellisen teknologian instituutin sähköpostilistan kokosin itse heidän kotisivultaan (IMT 2008). Listaan kuului kymmenen opetushenkilökuntaan kuuluvaa henkilöä ja 58 tutkijaa. Solu- ja kudosteknologiakeskuksessa työskenteli 30 tutkijaa (Ranta 2009).

Tutkimusongelmien asettamisessa olivat lähtökohtana aikaisemmat e-kirjojen käyttöön liittyvät tutkimukset sekä luvussa kolme esittelemäni jäsennys tiedonlähteiden ja tiedonhankintakanavien käytöstä ammatillisen tiedon hankinnan kontekstissa. Tavoitteena oli myös tuottaa Terveystieteiden osastokirjastolle käytäntöä palvelevaa tietoa opettajista ja tutkijoista e-kirjojen käyttäjinä sekä selvittää, miten käyttäjät toivovat kirjaston tarjoamia e-kirjapalveluita kehitettävän. Rajasin

tutkimustehtävän koskemaan vain Tampereen yliopiston kirjaston tarjoamia elektronisia kirjoja. Kuten aikaisemmin ilmeni, elektronisilla kirjoilla tarkoitetaan tässä tutkielmassa myös elektronisia hakuteoksia. Elektroniset sanakirjat rajattiin kuitenkin tutkimuksen ulkopuolelle.

6.2 Tutkimusongelmat

Tutkimusongelmiksi määritettiin seuraavat kysymykset:

- 1) Missä määrin ja kuinka usein lääketieteellisen tiedekunnan ja sen erillislaitosten opettajat ja tutkijat käyttävät elektronisia kirjoja? Suosivatko he painettuja vai elektronisia kirjoja?
- 2) Mihin tarkoituksiin he käyttävät e-kirjoja?
- 3) Miten kattavasti opettajat ja tutkijat hyödyntävät käyttöön ottamiaan e-kirjoja?
- 4) Miten tärkeitä e-kirjat ovat tiedonlähteinä verrattuna elektronisiin lehtiin ja painettuihin kirjoihin?
- 5) Kuinka tyytyväisiä he ovat e-kirjojen tarjontaan, saatavuuteen, löydettävyyteen ja helppokäyttöisyyteen?
- 6) Mitä he pitävät e-kirjojen keskeisimpinä vahvuuksina ja puutteina?
- 7) Missä määrin ja minkätyyppistä lisätietoa ja/tai koulutusta he tarvitsevat e-kirjojen käytöstä?
- 8) Millaisia e-kirjojen tarjontaan ja käyttömahdollisuuksiin liittyviä parannusehdotuksia opettajilla ja tutkijoilla on?

6.3 Empiirisen tiedon keruu

Empiirinen tieto koottiin lomakekyselyllä. Se on tehokas tapa kerätä tietoa vastaajien aikaisemmasta tai nykyisestä käyttäytymisestä, uskomuksista, asenteista tai tunteista (Covey 2002, 7). Tässä tutkimuksessa keskitytään erityisesti kohderyhmän aikaisemman ja nykyisen elektronisiin kirjoihin liittyvän käyttäytymisen selvittämiseen. Strukturoimattomien kysymysten avulla voidaan saada tietoa myös vastaajien mielipiteistä, uskomuksista, asenteista ja tunteista e-kirjoja sekä niitä koskevia palveluita kohtaan. Lomakekysely on myös tehokas metodi ongelmien tunnistamiseksi (ibid.). Tutkimuksessani yritetäänkin selvittää vastaajien kokemia elektronisiin kirjoihin ja niiden

käyttöön liittyviä ongelmia ja haittoja. Toisaalta yhtä tärkeää on selvittää elektronisiin kirjoihin ja niiden käyttöön liittyviä hyviä puolia, jotta niihin panostettaisiin myös tulevaisuudessa.

Aiemmissa tutkimuksissa on selvitetty verkkokyselyiden etuja ja haittoja (ks. esim. Lazar & Preece 2001; Evans & Mathur 2005). Tutkimuksessani päädyttiin verkkolomakkeen käyttöön, koska sen edut arvioitiin haittoja suuremmiksi. Tärkeimpänä etuna pidettiin sitä, että lomakekyselyn avulla voitaisiin toteuttaa elektronisia kirjoja koskeva käyttöselvitys, johon jokainen kohderyhmään kuuluva opettaja ja tutkija voisi osallistua. Näin jokaisella kohderyhmän jäsenellä olisi mahdollisuus vaikuttaa kirjaston tarjoamien e-kirjapalveluiden kehittämiseen. Toisin sanoen kysymyksessä on kokonaistutkimus, jossa tutkitaan jokainen perusjoukon eli populaation jäsen (Heikkilä 2008, 33). Lomaketutkimus on tähän tarkoitukseen taloudellinen, sillä sen avulla voidaan kerätä paljon aineistoa lyhyellä aikavälillä melko alhaisin kustannuksin (vrt. esim. Lazar & Preece 2001, 139; Covey 2002, 7; Evans & Mathur 2005, 198–199).

Koska elektronisten kirjojen käyttäminen edellyttää verkkoyhteyttä, oli luontevaa tutkia elektronisten kirjojen käyttöä verkkolomakkeen kautta. Tutkimuksen kannalta oli tärkeää varmistaa, että kysely tavoittaisi sekä nykyiset että potentiaaliset Tampereen yliopiston kirjaston tarjoamien e-kirjojen todelliset ja potentiaaliset käyttäjät. Potentiaalisilla elektronisten kirjojen käyttäjillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa niitä, jotka eivät ole vielä käyttäneet e-kirjoja tai niitä, jotka ovat käyttäneet joskus, mutta eivät jostain syystä ole käyttäneet niitä enää. Potentiaalisten käyttäjien tavoittamiseksi saatekirjeessä korostettiin, että kyselyyn vastaaminen on mahdollista myös niille, jotka eivät ole koskaan käyttäneet e-kirjoja. Verkkolomake suunniteltiin siten, että kyseiset henkilöt pystyivät siirtymään niiden kysymysten ohi, joihin he eivät pystyneet vastaamaan. Saatekirjeen ja verkkolomakkeen alussa kerrottiin myös, kenelle tutkimus oli suunnattu, jotta kohderyhmään kuulumattomat henkilöt eivät osallistuisi tutkimukseen.

Verkkokyselyiden yhtenä ongelmana pidetään sitä, ettei kaikilla kohderyhmän jäsenillä välttämättä ole verkkoyhteyttä. (Evans & Mathur 2005, 201–202). Tätä ongelmaa pidettiin kohderyhmän kannalta hyvin pienenä, koska opettajilla ja tutkijoilla on laitoksen kautta käytettävissään internet-yhteys ja käytännön verkko-osaaminen kuuluu heidän työhönsä. Toisaalta verkkokysely saattaa valikoida vastaajia myös muilla tavoin, ja siten vaikuttaa tutkimustuloksiin. Tähän palataan uudestaan luvussa kahdeksan, jossa arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta.

Verkkolomakkeen käytettävyyden varmistamiseksi se testattiin muutamalla henkilöllä ennen kyselyn toteuttamista. Verkkolomake tehtiin Eduixin E-lomakeohjelmiston version 3.1 avulla.

Kysymykset 1, 3–4 sekä 26 ja 28 määriteltiin pakollisiksi kentiksi. Näin voitiin varmistaa, että kaikki vastasivat tärkeimpiin taustatietoja koskeviin kysymyksiin ja e-kirjapalveluiden parantamista varten tarkoitettuihin kysymyksiin siitä, tarvitseeko kohderyhmä lisätietoa ja koulutusta e-kirjojen käyttöön.

Kyselylomakkeessa oli sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä. Osa kirjallisuuskatsauksessa mukana olevista tutkimuksista vaikutti kysymysten laadintaan, koska tavoitteena oli saavuttaa osin vertailtavia tuloksia mielenkiintoisiin kysymyksiin. Kysymys yhdeksän, jossa kysyttiin e-kirjojen käytön useutta, sisälsi samanlaiset vastausvaihtoehdot kuin Turun yliopiston e-kirjojen käyttötutkimuksessa (Hauptfleisch 2008, 6). Kysymyksessä kymmenen tiedusteltiin e-kirjan keskimääräistä käyttöaika kerralla. Se on osittain vertailtavissa Nicholasin ja kumppaneiden (2008, 322) kysymykseen, joka koski e-kirjan ruudulta lukemiseen käytettyä aikaa. Kysymys 11, jossa selvitettiin e-kirjan lukemisen sisällön kattavuutta, on niin ikään verrattavissa Nicholasin ja kumppaneiden (2008, 323) tutkimuksessa käytettyyn kysymykseen. Kysymys 13, jossa tiedusteltiin vastaajan mieltymystä saman kirjan painettuun ja elektroniseen versioon, on lainattu Levine-Clarkin (2006, 292) tutkimuksesta. Kyseinen aihe oli tärkeä myös luvussa kolme esittelemäni jäsenyyksen kannalta, koska siihen sisältyy yhtenä komponenttina kirjaston tarjoamat muut tiedonlähteet, joita käyttäjä voi e-kirjojen lisäksi hyödyntää ammatillisen tiedon hankinnassaan.

Lomakekysely lähetettiin kohderyhmälle sähköpostilistojen kautta. Saateviesti (ks. liite 1) oli sekä suomeksi että englanniksi ja siinä oli linkki sähköiseen kyselylomakkeeseen. Regean pyynnöstä laitoksen sähköpostilistalle lähetettävään viestiin lisättiin vielä, että lupa kyselyn toteuttamiseen oli saatu suunnittelija Mari Rannalta.

Vastausaktiivisuuden lisäämiseksi Tertiassa arvottiin vastaajien kesken kolme lahjakorttia. Arvontaa varten kerätyt yhteystiedot erotettiin vastauksista. Vastaukset käsiteltiin näin ollen nimettöminä ja luottamuksellisesti. Tutkimusaineisto kerättiin ajalla 5.2.–20.2.2009, jonka jälkeen verkkolomakkeet otettiin pois julkisesta käytöstä. Vastaajille lähetettiin myös tällä ajalla muistutusviesti, jossa kehoitettiin kyselyyn vielä vastaamattomia kohderyhmän jäseniä osallistumaan kyselyyn. Tämän vuoksi alun perin seitsemän päivän vastausaika pidennettiin kahdella päivällä. Suomenkielinen verkkolomake (ks. liite 2) oli täytettävissä ilman autentikaatiota osoitteessa <https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/237/lomake.html> ja englanninkielinen rinnakkaislomake (ks. liite 3) osoitteessa <https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/237/lomake.html?rinnakkaislomake=tertionkysEnglish>. Kyselyyn

saatiin yhteensä 96 vastausta. Koska perusjoukon kooksi arvioitiin 470, kyselyn vastausprosentti oli 20.4. Se on tyydyttävä suuntaa-antavan kuvan saamiseksi e-kirjojen käytöstä Tertiossa.

6.4 Tutkimusaineiston analyysi

Kvantitatiivisen aineiston analyysissä käytin SPSS-ohjelman 16-versiota sekä Tixel-ohjelman 8.48-versiota. Kyselylomakkeessa kysyttiin vastaajien ikää vuosina, ja analyysivaiheessa ikä-muuttuja luokiteltiin kolmeen eri luokkaan. Tutkimusaineiston suorien jakaumien taulukot ovat nähtävissä liitteessä 4. Lisäksi aineistosta tehtiin ristiintaulukoinnit, joissa riippumattomina muuttujina olivat vastaajan sukupuoli, ikä, laitos ja se, työskenteleekö vastaaja ensisijaisesti opettajana vai tutkijana, vai yhtä paljon molempina. Ristiintaulukoinnista saatujen tulosten riippuvuuden testauksessa käytettiin χ^2 –riippumattomuustestiä. Aineiston analyysissä noudatettiin erityistä varovaisuutta. Tämän vuoksi tulosten esittelyyn otettiin mukaan vain ne ristiintaulukoinneista saadut tulokset, jotka olivat tilastollisesti merkitseviä. Kysymykset 7, 16 ja 27, jotka sisälsivät monivalinta-vastausvaihtoehtoja, jätettiin tilastollisen testauksen ulkopuolelle. Tilastollinen testaus ei olisi ollut tutkimuksellisesti mielekästä, koska vastaajat saivat valita useampia vaihtoehtoja. Tilastollisesti merkitsevät ristiintaulukointien tulokset on selitetty tekstissä kuvioin havainnollistettuina ja niihin liittyvät taulukot ovat liitteessä 5. Tässä tutkimuksessa käytettiin seuraavia tilastollisen merkitsevyyden tasoja: jos $0,05 < p < 0,1$, testitulos oli tilastollisesti suuntaa antava (oireellinen), jos $0,01 < p < 0,05$, testitulos oli tilastollisesti melkein merkitsevä; jos $0,001 < p < 0,01$, testitulos oli merkitsevä; $P < 0,001$, niin testitulos oli tilastollisesti erittäin merkitsevä.

Tilastollisen testauksen varovaisuus otettiin huomioon myös siten, että mikäli johonkin taulukkoon tuli ristiintaulukoinnissa vähintään 20 % sellaisia soluja, joiden tapausten määrä oli alle viisi, asymptoottisen p-arvon lisäksi laskettiin Fisherin eksakti p-arvo. Sellaisissa tapauksissa, joissa uudelleenluokittelu ei ole mielekästä, Fisherin eksakti p-arvo, Exact Sig. (2-sided), on luotettavampi kuin tavanomainen Pearson Chi-square-kohdan Asymp. Sig (2-sided) –arvo (Reunamo 2009.) Siitä huolimatta tuloksiin on suhtauduttava kriittisesti, sillä χ^2 -riippumattomuustestin odotusarvojen arvot olivat yli suositellun rajan. Mikäli testin edellyttämät odotusarvon ehdot täytyivät, merkitsevyysarvo luettiin Asymp. Sig. (2-sided) –arvosta, ja tekstissä se esitettiin lyhenteellä ”Asymp. Sig.”. Fisherin eksaktista p-arvosta on puolestaan käytetty lyhennettä ”Exact Sig.”. Tutkimustulosten esittelyssä prosenttiluvut pyöristettiin kokonaisluvuiksi.

Avokysymyksillä kootun aineiston analyysissä sovellettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tavoitteena oli järjestää aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon, jotta voitiin saada ilmiöstä kokonaiskäsitys ja esittää tuloksista johtopäätöksiä. Aineiston analyysissä käytettiin sisällönanalyysin lisäksi myös kvantitatiivista sisällön erittelyä. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 105) toteavat näiden metodien synonyymisen käytön, vaikka niistä voisi olla mielekäästä puhua kahdessa eri merkityksessä. Tässä tutkimuksessa kvantitatiivisella sisällön erittelyllä tarkoitetaan sisällönanalyysiin liittyvän aineiston luokittelun jatkotoimenpidettä, jossa sanalliset vastaukset kuvataan kvantifioimalla. Toisin sanoen sanalliset vastaukset kuvataan määrällisesti eli kvantitatiivisesti. Tarkoituksena oli selvittää luokittelemalla ja laskemalla erityyppisten vastausten määrällinen esiintyvyys. Sisällönanalyysilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa puolestaan avovastausten sanallista kuvaamista.

Tutkimuksen sisällönanalyysissä etsittiin kunkin kysymyksen sanallisista vastauksista pelkistetyt ilmaukset, jotka jäsenneltiin tekstinkäsittelyohjelmalla teemoittain. Jokainen vastaus otettiin huomioon, vaikka sille ei olisi löytynyt muiden vastausten kanssa yhtäläistä teemaa. Aineiston kvantitatiivinen sisällön erittely oli analyysivaiheessa rinnakkainen. Teemojen ja aineiston havainnollistamiseksi esitetään avovastauksista tekstissä esimerkkejä. Vastaajien anonymiteetti turvattiin liittämällä lainausten loppuun ainoastaan vastaajan numero. Tavoitteena oli paitsi kuvata aineistossa korostuvia teemoja myös nostaa esille muista poikkeavia vastauksia, jotka erosivat pääteemoittelusta. Selvät kirjoitusvirheet kuten kirjainten väärä järjestys tai puuttuminen korjattiin käytetyissä lainauksissa luettavuuden helpottamiseksi.

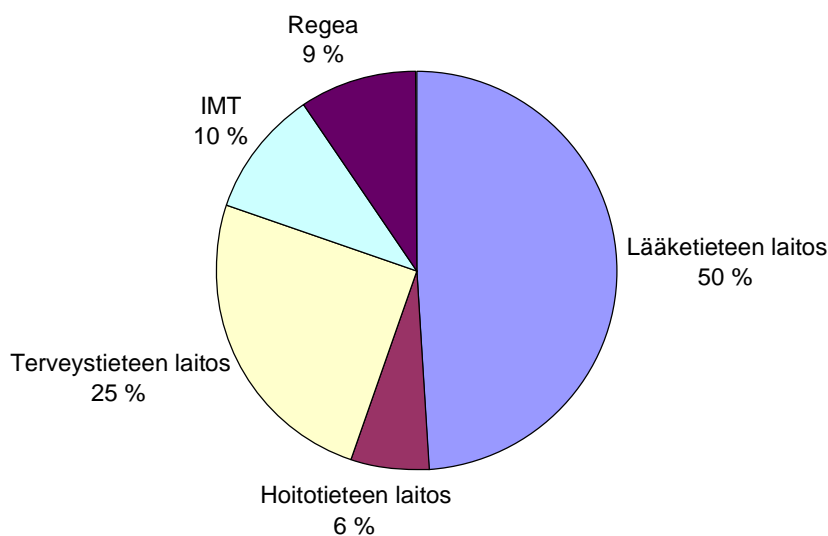
7 Empiiriset tulokset

7.1 Vastaajien taustatiedot

Kyselyyn saatiin yhteensä 96 vastausta, joista kuusi oli englanninkielistä. Kyselyyn vastanneista suurin osa (69 %) oli naisia. Nuorin vastaajista oli 24-vuotias ja vanhin 64 vuotta. Eniten vastaajia oli ikäluokassa 31–40 vuotta (41 %). Vastaajien keski-ikä oli 38 vuotta.

Puolet vastaajista ilmoitti työskentelevänsä ensisijaisesti lääketieteen laitoksella. Tulos oli odotettavissa, sillä kyseisessä laitoksessa oli eniten opettajia ja tutkijoita. Neljäsosa vastaajista työskenteli terveystieteen laitokselta. Solu- ja kudosteknologiakeskuksen eli Regean ja lääketieteellisen teknologian instituutin eli IMT:n opettajia ja tutkijoita oli kummastakin erillislaitoksesta noin kymmenesosa vastaajista. Hoitotieteen laitokselta vastaajia oli 6 % (ks. kuvio 4).

q3. Missä laitoksessa ensisijaisesti työskentelet?

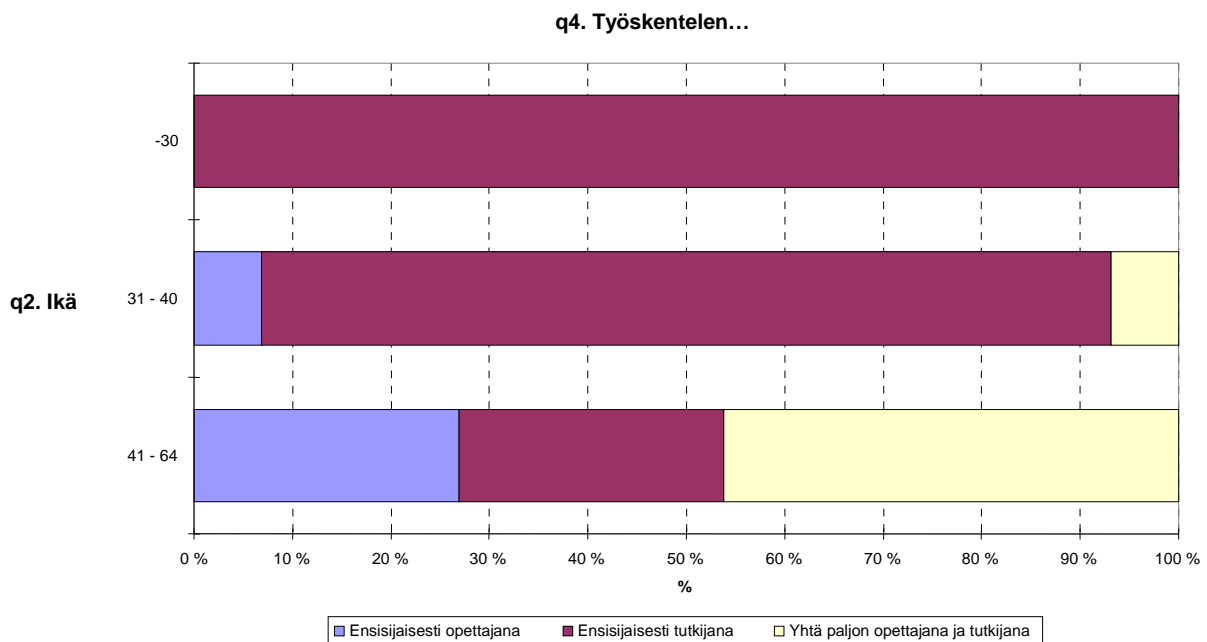

Kuvio 4. Vastaajien laitos (n=96).

Kaksi kolmasosaa (65 %) vastanneista ilmoitti työskentelevänsä ensisijaisesti tutkijana. Ensisijaisesti opettajana työskenteleviä oli 15 %. Yhtä paljon opettajana ja tutkijana työskenteleviä oli vastaajista 21 %. Näin ollen tutkijoina toimivien osuus vastaajista oli korostunut.

Tilastollisessa riippuvuustestissä ilmeni, että vastaajien jakautuminen opettajiin ja tutkijoihin iän mukaan oli tilastollisesti erittäin merkittävä tulos (Exact Sig.=0,000). Kuvioista 5 huomataan, että kyselyyn osallistuneista kaikki alle 30-vuotiaat henkilöt työskentelivät etupäässä tutkijana. 31–40-vuotiaista 86 % työskenteli ensisijaisesti tutkijana, 7 % ensisijaisesti opettajana ja 7 % yhtä paljon opettajana ja tutkijana. 41–64-vuotiaista vastanneista oli lähes puolet (46 %) yhtä paljon opettajana

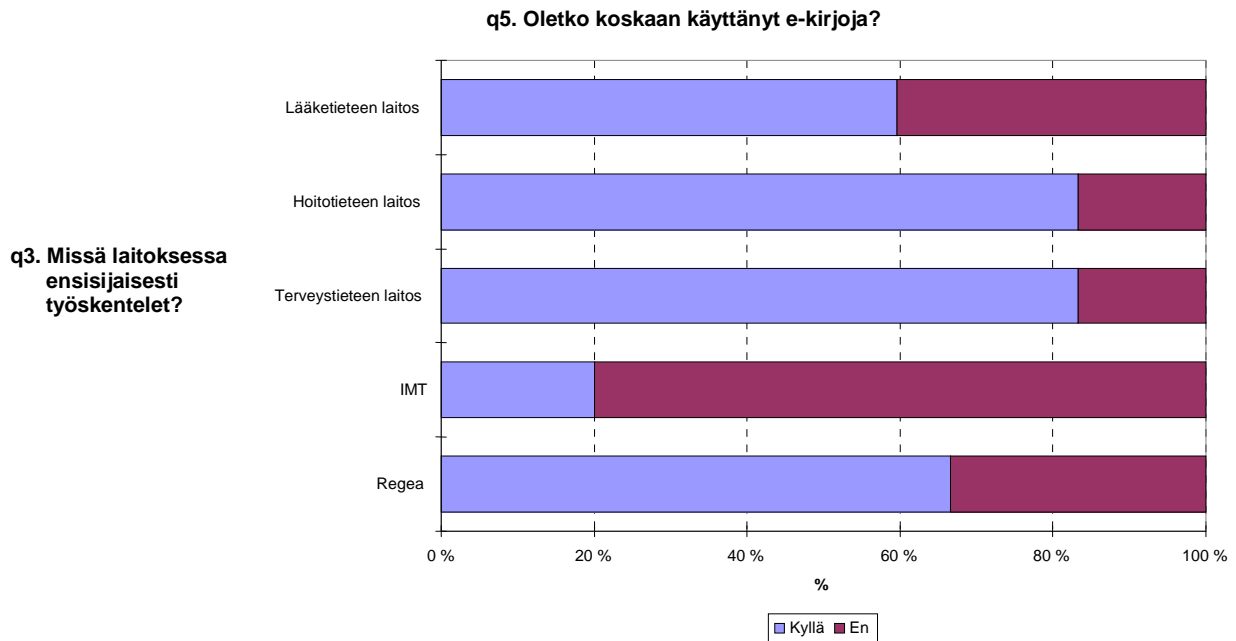
ja tutkijoina työskenteleviä. Tässä ikäryhmässä ensisijaisesti opettajana tai tutkijana työskenteleviä oli yhtä paljon (27 %).

Kuvio 5. Vastaajien jakautuminen opettajiin ja tutkijoihin iän mukaan (n=72).

7.2 Elektronisten kirjojen käyttö

Kyselylomakkeen alussa korostettiin, että kysymykset koskevat vain Tampereen yliopiston tarjoamia elektronisia kirjoja ja niiden käyttöä. Opettajista ja tutkijoista yli puolet (64 %) vastasi käyttäneensä elektronisia kirjoja ja loput (36 %) vastasivat, etteivät he olleet koskaan käyttäneet elektronisia kirjoja. Kun e-kirjojen käyttöä tarkastellaan laitoksittain, voidaan huomata selviä eroja (ks. kuvio 6). Eniten e-kirjojen käyttäjiä oli hoitotieteen ja terveystieteen laitoksella ja vähiten IMT:ssa eli lääketieteellisen teknologian instituutissa. Erot olivat tilastollisesti merkitseviä (Exact Sig.=0,007). Toisaalta tulokseen on suhtauduttava kriittisesti, sillä eri laitoksissa työskentelevien vastausmäärissä oli paljon vaihtelua.

Kuvio 6. Elektronisten kirjojen käyttö laitoksittain (n=96).

Niitä, jotka eivät olleet koskaan käyttäneet e-kirjoja, pyydettiin perustelemaan vastaustaan. Tämän jälkeen heitä kehoitettiin siirtymään lomakkeen loppuosaan, jossa tiedusteltiin lisätiedon ja koulutuksen tarvetta. E-kirjojen käyttämättömyyden syihin vastasi yhteensä 32 henkilöä. Tietoisuuden puute e-kirjojen käyttömahdollisuuksista oli syynä 28 %:ssa vastauksista. Lukuun on sisällytetty myös vastaukset, joissa henkilöt eivät olleet tulleet ajatelleeksi e-kirjojen käyttömahdollisuutta. Yksi vastaajista piti syynä relevantin tiedonlähteen löytymättömyyttä:

”Ei ole ollut tarvetta tai ei ole löytynyt sopivaa silloinkaan, kun tarvetta olisi ollut.” (38)

Lisäksi moni vastaajista on saattanut tarvita e-kirjoja, mutta ei ole ymmärtänyt niiden potentiaalista hyötyä. Neljä vastaajaa (13 %) ilmoitti e-kirjojen käyttämättömyyden syyksi sen, ettei ole tutustunut palveluun tai perehtynyt elektronisten kirjojen valikoimaan. Yksi heistä oli vasta äskettäin aloittanut tutkijana.

Puolet niistä vastaajista, jotka eivät olleet koskaan käyttäneet e-kirjoja, mainitsi syyksi sen, ettei e-kirjojen käyttöön ole ollut tarvetta tai e-kirjojen sijasta on käytetty muita tiedonlähteitä. Seitsemän vastaajaa (22 %) käytti ilmaisua ”ei ole ollut tarvetta” tai ”en ole tarvinnut”. Loput (28 %) viittasivat muiden tiedonlähteiden käyttöön. Useimmin mainittu tiedonlähde oli lehdet, jonka toi esille seitsemän vastaajaa (22 %). Heistä neljä (13 %) viittasi suoraan elektronisiin lehtiin.

”Tutkijana seuraan pääasiassa alani lehtiä. Ylipäätään käytän harvoin kirjoja, poislukien sanakirjat.” (51)

Kaksi vastaajaa (6 %) mainitsi tiedonlähteinä painetut kirjat. Toinen heistä totesi, että elektronisista kirjoista voisi olla hänelle hyötyä, mutta ei ole vain tottunut niitä käyttämään. Lisäksi yksi vastaajista ilmoitti käyttävänsä suoraan kustantajien kautta saatavia elektronisia kirjoja.

Kaksi vastaajaa (6 %) mainitsi e-kirjojen käyttämättömyyden syyksi lukemisen epämiellyttävyyden:

”En pidä ruudulta lukemisesta. Haluan kirjan käteen. Luen mieluiten kirjoja makuuasennossa sohvalla.” (88)

”olen e-lukurajoitteinen, eli artikkelitkin mieluummin usein printtaan. Koen helpommaksi lukea.” (96)

Yksi vastaaja perusteli muiden tiedonlähteiden käyttöä aikapaineella:

”aikapulassa sitä turvautuu jo tuntemiinsa lähteisiin” (93)

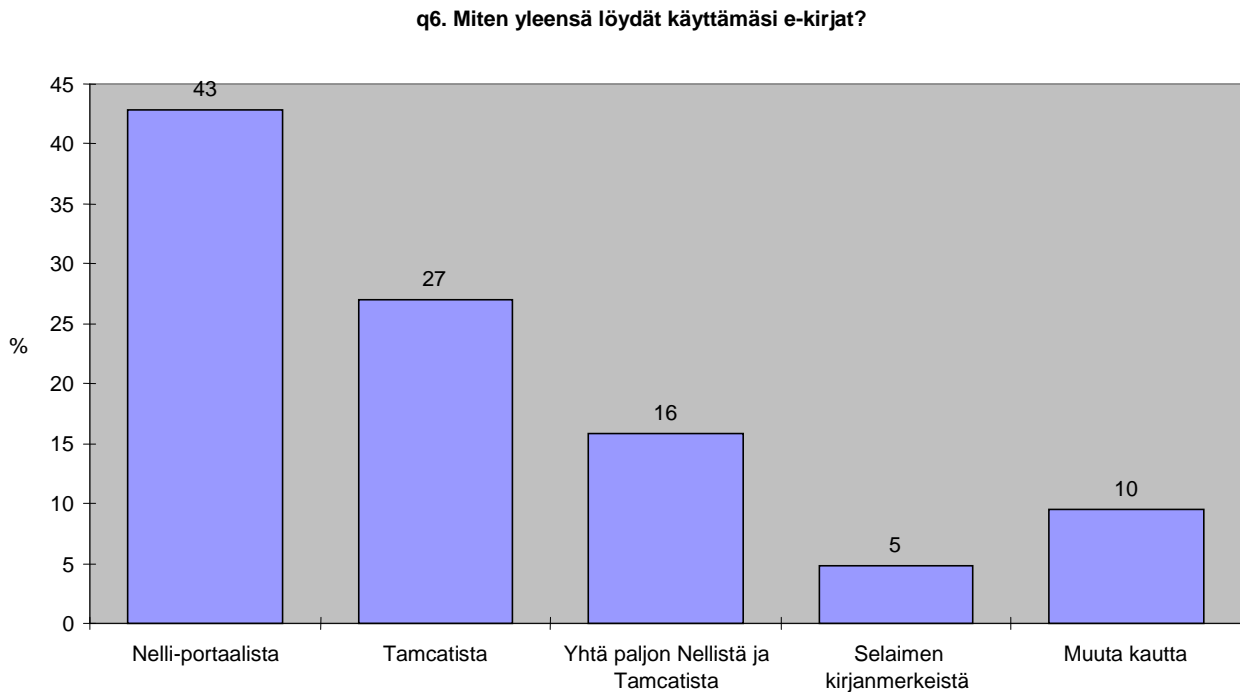
Seuraavasta kommentista on huomattavissa myös informaation ylikuormituksen tuottamat ongelmat:

”Ei ole ollut tarvetta, viitehaussa ei ole tullut vastaan ja postiluukusta tulevassa informaatiossa on ollut aivan tarpeeksi tekemistä ja sulattamista.” (14)

Vain yksi vastaajista kertoi syyksi sen, ettei hänen tutkimusalueeltaan ole ollut saatavissa e-kirjoja. Tämä puute on voinut koskea myös muita opettajia ja tutkijoita, mutta jäänyt mainitsematta syynä siihen, miksi he suosivat muita tiedonlähteitä. Toisaalta e-kirjojen saatavuus on vain yksi monista esteistä, jotka voivat haitata e-kirjojen käyttöä. Tähän palataan myöhemmin tarkasteltaessa e-kirjojen tärkeimpiä vahvuuksia ja heikkouksia.

Noin 43 % e-kirjoja käyttäneistä vastaajista ilmoitti löytävänsä e-kirjat yleensä Nelli-tiedonhakuportaalista (kuvio 7). Tampereen yliopiston Tamcat-kirjastotietokannasta käyttämänsä e-kirjat löysi 27 % vastaajista. 16 % löysi e-kirjoja yhtä paljon Nelistä ja Tamcatista. Kirjanmerkkien

kautta e-kirjoja paikantavia oli vastaajista vain 5 %. Kymmenesosa vastaajista ilmoitti löytävänsä käyttämänsä e-kirjat muuta kautta.

Kuvio 7. E-kirjojen löytyminen (n=63).

Niitä, jotka ilmoittivat löytävänsä e-kirjat muuta kautta, pyydettiin tarkentamaan vastaustaan. Tämän kohdan avovastauksista ilmeni, etteivät kaikki vastaajat olleet lähestyneet lomakkeen kysymyksiä haluamalla tavalla. Muuta kautta mainittuja olivat Pubmed ja Google-hakukone, mutta yksi vastaaja kirjoitti ”sanakirjoja”. Näin ollen voidaan asettaa kyseenalaiseksi ainakin muutaman vastaajan osalta vastauksen osuvuus. On epäselvää, vastasiko kyseinen henkilö kaikkiin kysymyksiin ohjeistuksen vastaisesti pelkästään sanakirjoja ajatellen. Lomakkeen alussa oli kuitenkin erikseen painotettu, etteivät kysymykset koske elektronisia sanakirjoja. On myös huomattava, että yksi kirjanmerkkejä ja kirjaston valikkoja hyödyntävä vastaaja valitsi vaihtoehdon ”muuta kautta”. Hänen vastauksessaan tuli esille navigoinnin vaikeus kirjaston sivuilla:

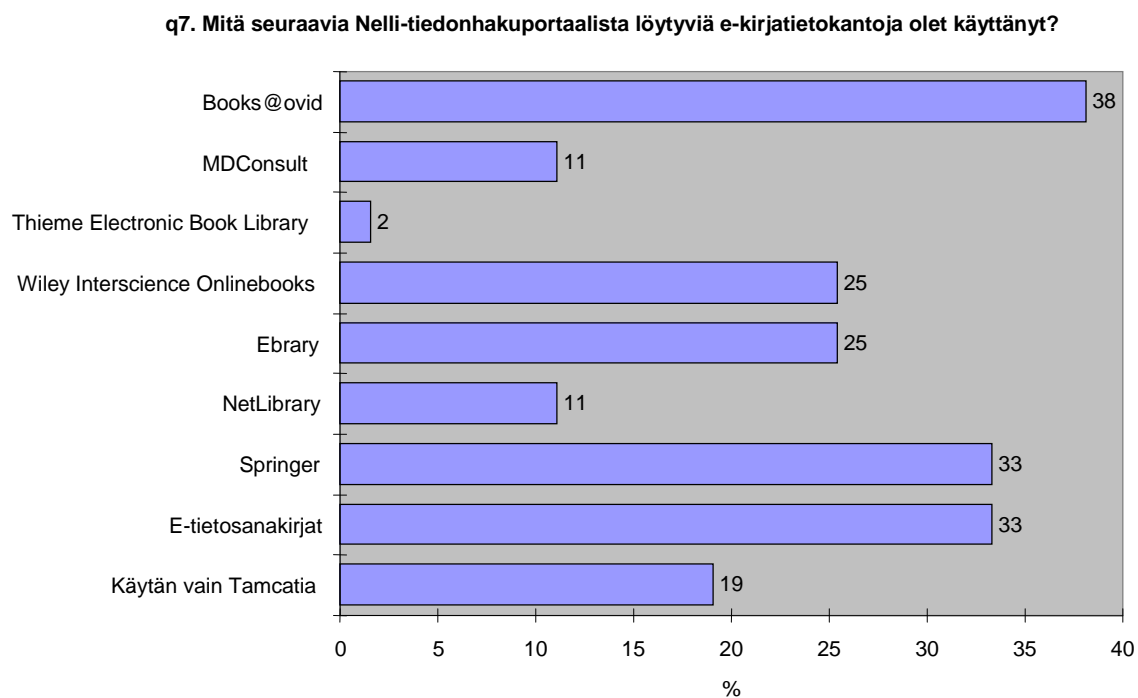
”En ole varma, mistä ne lopulta löydän. Melkoisella vaivalla näpsyttelen kirjaston valikkoja, kunnes löydän kohdan 'ebrary'. Kirjanmerkiksi on pakko kaikki laittaa.” (77)

Lisäksi olisi mielenkiintoista tietää, miten seuraava henkilö etenee paikantamiinsa e-kirjoihin:

“I have an own collection of ebooks, including both local files and online books.” (18)

Vastauksen kohdalla jäi epäselväksi, viittasiko käyttäjä kysymyksen alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti Tampereen yliopiston kirjaston tarjoamiin elektronisiin kirjoihin vai myös verkosta vapaasti saataviin teoksiin, joita voi ladata omalle tietokoneelle.

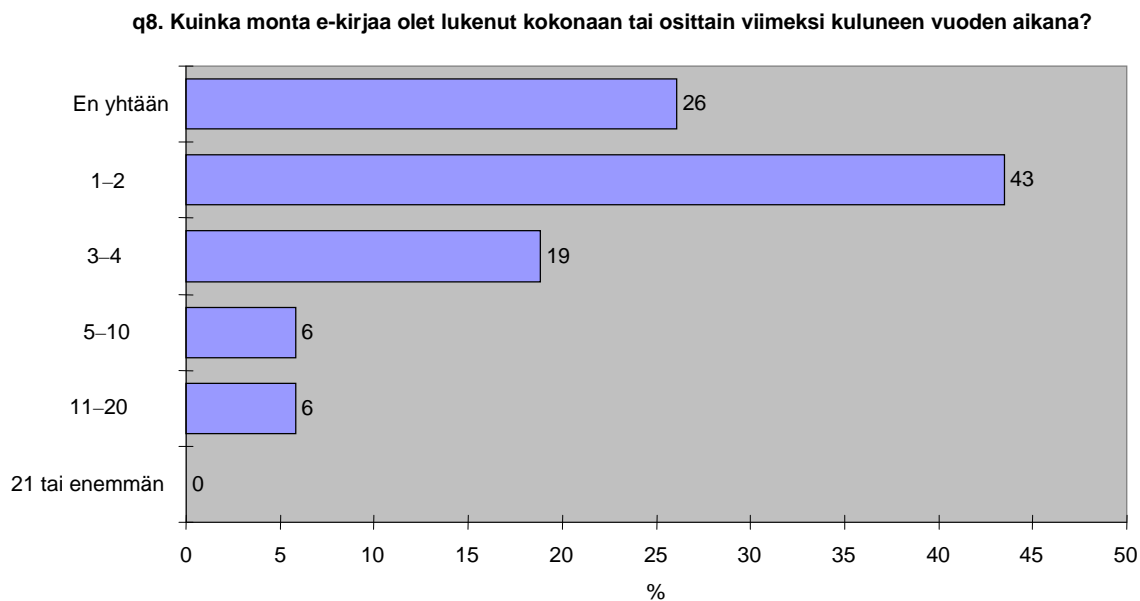
Nelli-tiedonhakuportaalista löytyvistä e-kirjatietokannoista eniten käytetyin oli Books@ovid (38 %, ks. kuvio 8). Toiseksi suosituimpia olivat Springer ja elektroniset tietosanakirjat, joissa molemmissa ryhmissä käyttäjiä oli 33 %. Wiley Interscience Onlinebooks- ja ebrary-tietokannan käyttäjiä oli molemmissa neljäsosa vastaajista. Pelkästään Tamcat-kirjastotietokantaa käytti 19 % vastaajista. MDConsult ja NetLibrary-tietokantoja käytettiin yhtä paljon (11 %), ja vain yksi vastaajista ilmoitti käyttäneensä Thieme Electronic Book Library -palvelua.

Kuvio 8. Nelli-tiedonhakuportaalista löytyvien e-kirjatietokantojen käyttö (n=63).

7.2.1 E-kirjojen käyttöiheys

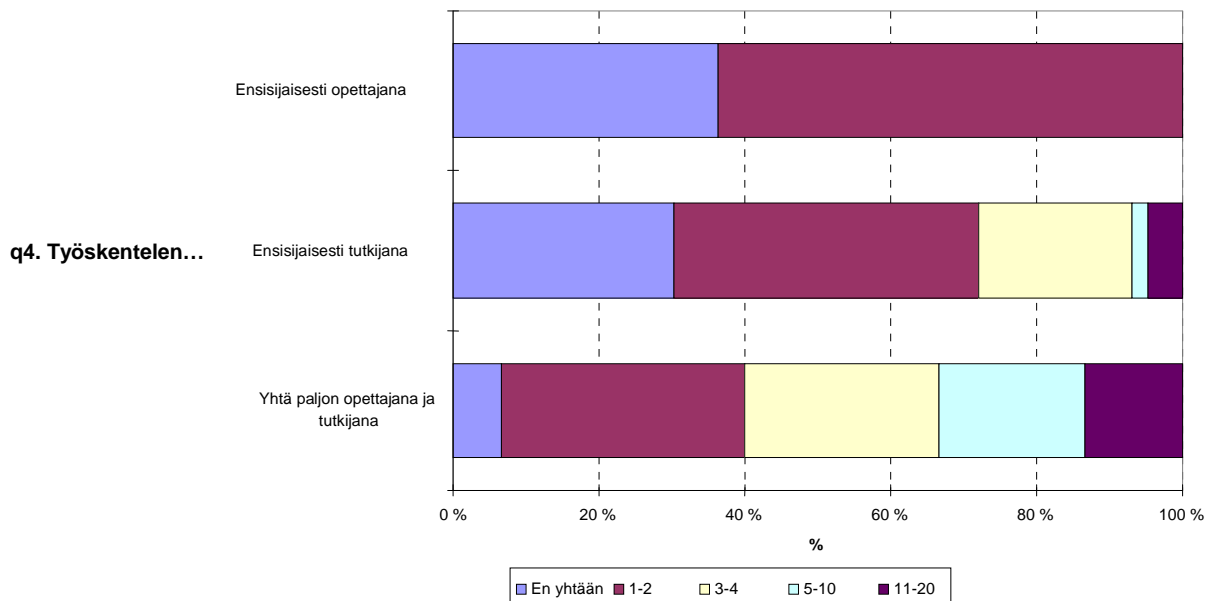
Noin neljäsosa (26 %) opettajista ja tutkijoista ei ollut lukenut kokonaan tai osittain yhtään e-kirjaa viimeksi kuluneen vuoden aikana. Yhden tai kaksi kirjaa ilmoitti lukeneensa kokonaan tai osittain 43 % vastaajista. Kolmesta neljään kirjaa oli lukenut 19 % vastaajista. Kirjalukumäärissä 5–10 ja 11–20 vastaajat jakautuivat tasaisesti 6 %:iin. Kukaan vastaajista ei ollut lukenut viimeksi kuluneen vuoden aikana kirjoja kahtakymmentä kappaletta enempää (ks. kuvio 9).

Kuvio 9. E-kirjojen lukemisen määrä (n=69).

Kun e-kirjojen lukemisen määrää tarkasteltiin sen mukaan, miten vastaajat olivat jakautuneet opettajina ja tutkijoina työskenteleviin, erojen havaittiin olevan tilastollisesti melkein merkitseviä (Exact Sig.=0,042). Kuten kuviosta 10 huomataan, ensisijaisesti opettajana työskentelevät henkilöt olivat lukeneet viimeksi kuluneen vuoden aikana joko yhdestä kahteen e-kirjaa (64 %) tai ei lainkaan (36 %). Ensisijaisesti tutkijana työskentelevistä 42 % oli lukenut yhdestä kahteen e-kirjaa, 21 % kolmesta neljään e-kirjaa, 2 % viidestä kymmeneen e-kirjaa ja 5 % 11–20 e-kirjaa. Pelkästään tutkijoina työskentelevistä 30 % ei ollut lukenut yhtään e-kirjaa kuluneen vuoden aikana. Yhtä paljon opettajina ja tutkijoina työskentelevät olivat lukeneet selvästi enemmän e-kirjoja. Heistä kolmasosa oli lukenut yhdestä kahteen e-kirjaa, 27 % kolmesta neljään e-kirjaa, 20 % viidestä kymmeneen kirjaa ja peräti 13 % 11–20 e-kirjaa. Yhtä paljon opettajina ja tutkijoista työskentelevistä 7 % ei ollut lukenut yhtään e-kirjaa viimeksi kuluneen vuoden aikana.

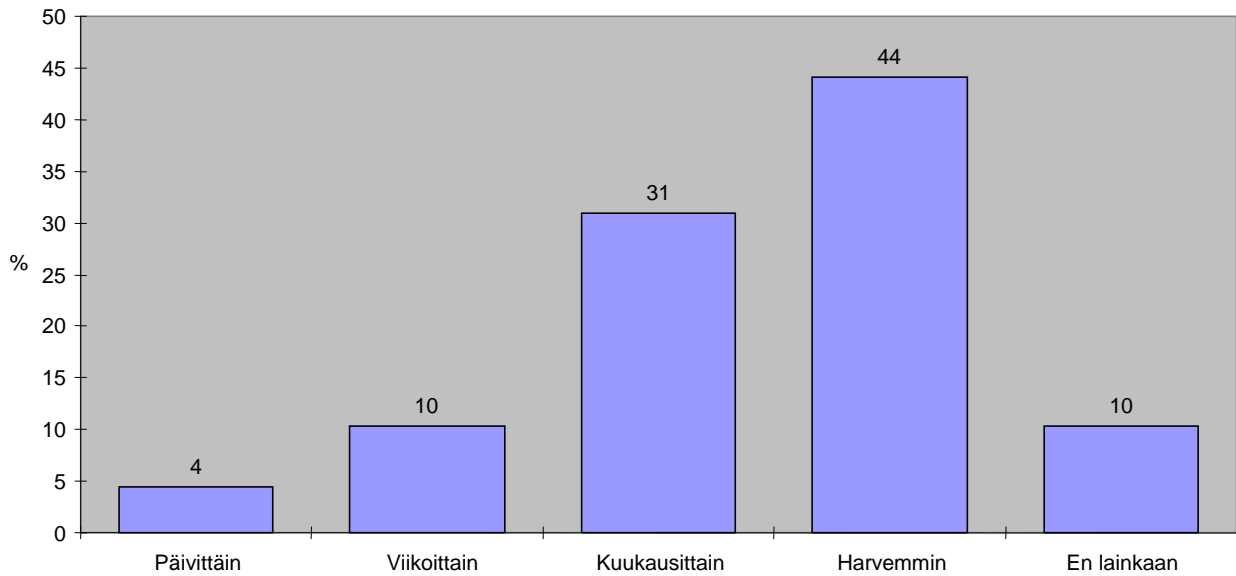
q8. Kuinka monta e-kirjaa olet lukenut kokonaan tai osittain viimeksi kuluneen vuoden aikana?

Kuvio 10. E-kirjojen lukemisen määrä opettajittain ja tutkijoittain (n=69).

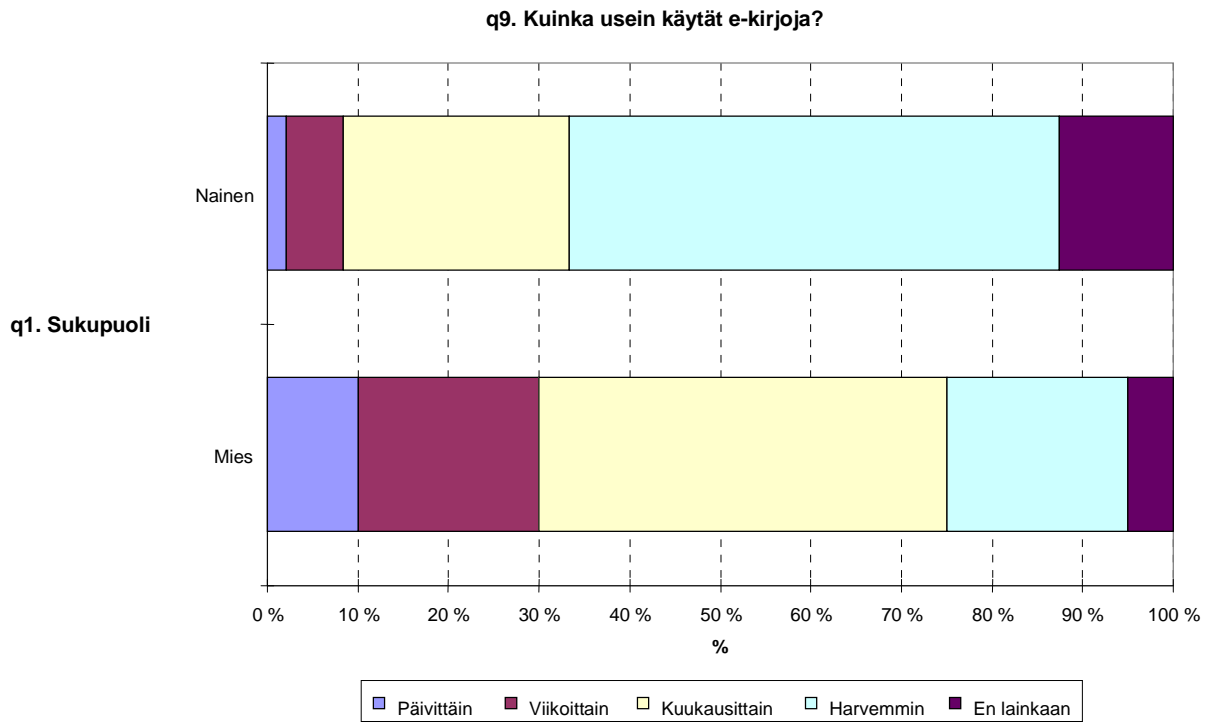
Vain 4 % vastaajista ilmoitti käyttävänsä e-kirjoja päivittäin (ks. kuvio 11). E-kirjoja hyödynsi viikoittain kymmenesosa, kuukausittain 31 % ja harvemmin 44 % vastaajista. Kymmenesosa vastaajista ilmoitti, ettei käytä e-kirjoja lainkaan. Tässä kohdassa on huomioitava, että kyselylomakkeen alussa kehoitettiin niitä, jotka eivät olleet koskaan käyttäneet e-kirjoja siirtyvän myös tämän kysymyksen ohi lomakkeen loppuun. Kysymyksen yhdeksän ”en lainkaan” -vaihtoehto oli siis suunnattu niille, jotka olivat joskus käyttäneet e-kirjoja, mutta eivät olleet käyttäneet niitä kuluneen vuoden aikana.

q9. Kuinka usein käytät e-kirjoja?

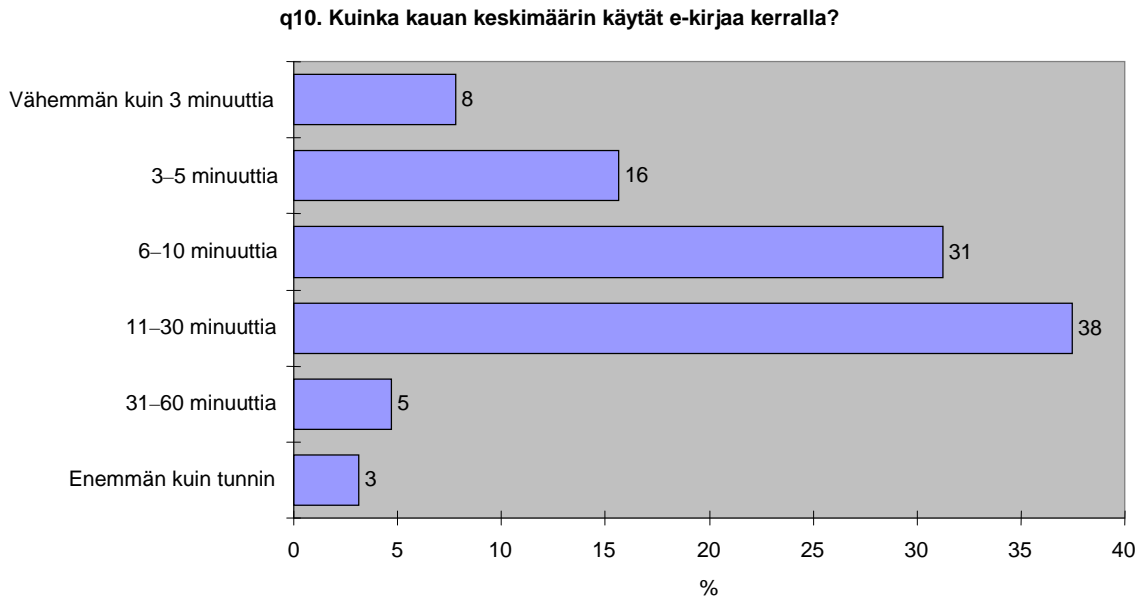
Kuvio 11. E-kirjojen käyttötiheys (n=68).

Kun e-kirjojen käytön useutta tarkasteltiin sukupuolen mukaan, naisten ja miesten välisen eron havaittiin olevan tilastollisesti melkein merkitsevä (Exact Sig.=0,026). Kuvio 12 ilmenee, että miehet käyttivät e-kirjoja naisia useammin. Miehistä kymmenesosa hyödynsi e-kirjoja päivittäin, kun taas naisista vain 2 %. Viikoittain e-kirjoja käytti miehistä 20 % ja naisista 6 %. Yli puolet (54 %) naisista ilmoitti käyttävänsä e-kirjoja harvemmin ja miehistä 20 %. Naisista 13 % ja miehistä 5 % ei käyttänyt e-kirjoja lainkaan.

Kuvio 12. E-kirjojen käyttötiheys sukupuolen mukaan tarkasteltuna (n=68).

Opettajilta ja tutkijoilta myös kysyttiin, kuinka kauan he keskimäärin käyttävät e-kirjaa yhdellä kertaa. 8 % vastaajista ilmoitti käyttävänsä e-kirjaa vähemmän kuin 3 minuuttia, 3–5 minuuttia 16 % ja 6-10 minuuttia 31 % vastaajista (ks. kuvio 13). Suurin käyttöfrekvenssi (38 %) oli 11–30 minuutin kohdalla. Puolta tuntia kauemmin e-kirjoja käyttäviä oli vain muutama vastaajista: 5 % käytti e-kirjaa keskimäärin 31 minuutista tuntiin ja ainoastaan 3 % ilmoitti käyttävänsä e-kirjaa keskimäärin enemmän kuin tunnin.

Kuvio 13. E-kirjojen käyttöaika yhdellä lukukerralla (n=64).

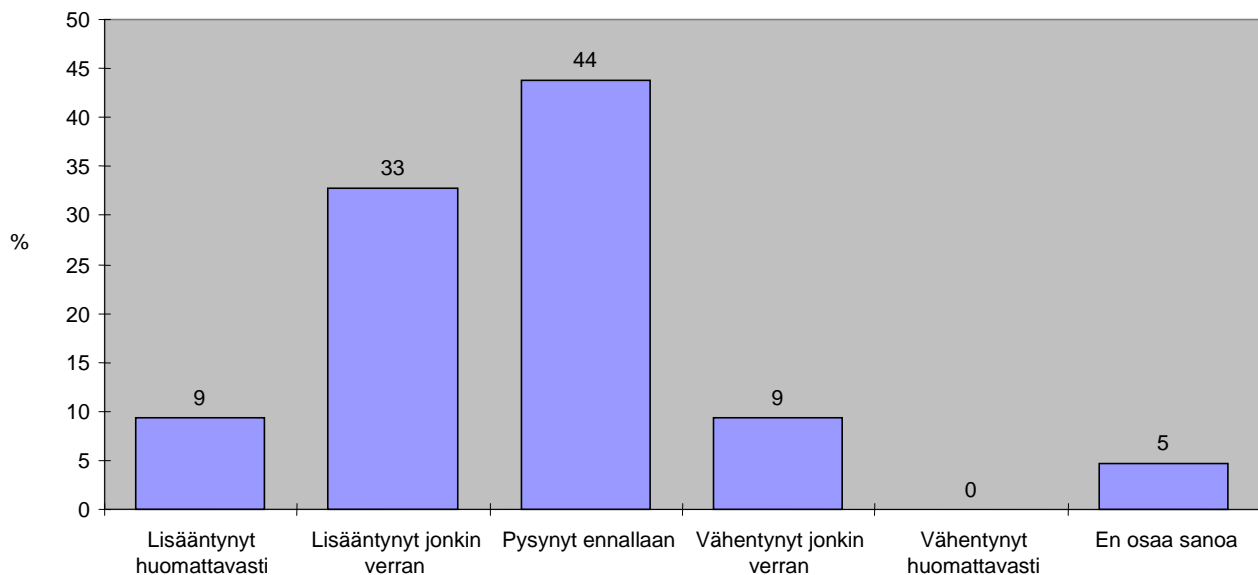
Yksikään vastaajista ei ilmoittanut lukeneensa viimeksi käyttämäänsä kirjaa kokonaan (ks. kuvio 14). 19 % oli lukenut yksittäisiä lukuja ja puolet vastaajista oli lukenut tiettyjä kohtia tekstistä esimerkiksi tarkistaakseen faktoja. 27 % opettajista ja tutkijoista oli selaillut kirjaa sieltä täältä ja 5 % vastaajista ei muistanut viimeistä käyttökertaansa.

Kuvio 14. E-kirjojen lukemisen kattavuus (n=64).

Opettajista ja tutkijoista 44 % ilmoitti e-kirjojen käyttöaktiivisuutensa pysyneen ennallaan viimeksi kuluneen vuoden aikana (ks. kuvio 15). Verrattaessa käyttöaktiivisuuden vähenemis- ja lisääntymisfrekvenssejä voidaan huomata, että käytön lisääntyminen on ollut vähenemistä voimakkaampaa. 9 % vastaajista ilmoitti käyttöaktiivisuutensa lisääntyneen huomattavasti, kun taas skaalan vastakkaisessa päässä ei ollut yhtään vastaajaa. Toisin sanoen kenenkään käyttöaktiivisuus ei ollut vähentynyt huomattavasti. Vastaajista 9 % ilmoitti käyttöaktiivisuutensa vähentyneen jonkin verran, kun taas 33 %:lla vastaajista käyttöaktiivisuus oli lisääntynyt jonkin verran. Vastaajista 5 % ei osannut ilmaista kantaansa.

q12. Miten käyttöaktiivisuutesi on muuttunut viimeksi kuluneen vuoden aikana?

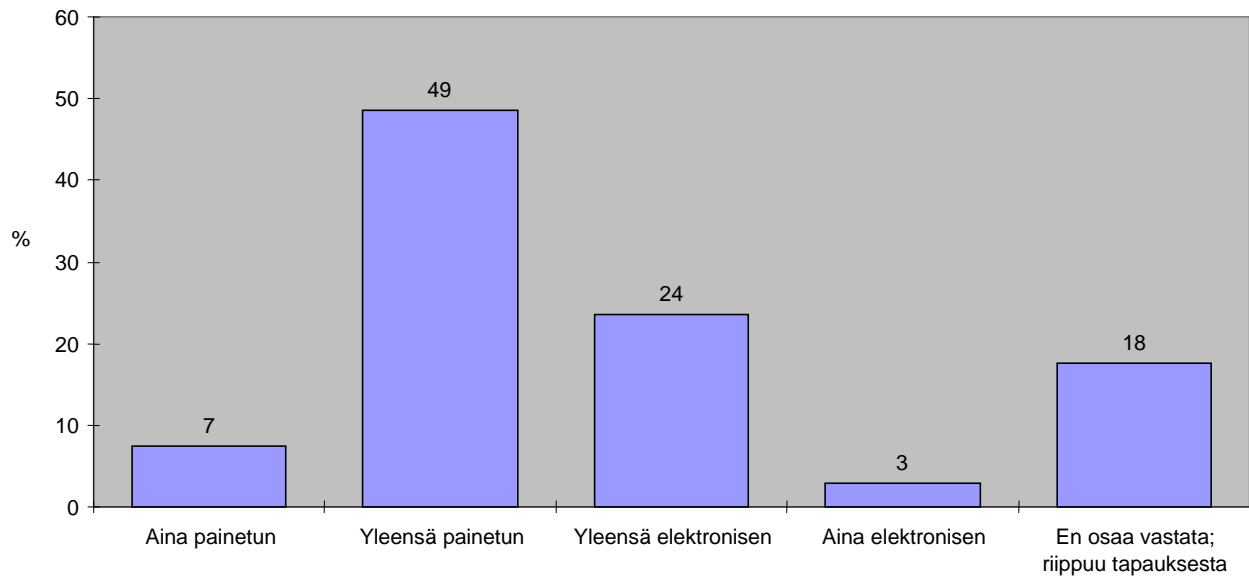
Kuvio 15. E-kirjojen käyttöaktiivisuuden muuttuminen (n=64).

7.2.2 Mieltyminen e-kirjoihin verrattuna painettuihin kirjoihin ja elektronisiin lehtiin

Opettajilta ja tutkijoilta kysyttiin myös mieltymystä kirjan elektroniseen ja painettuun versioon, mikäli samasta kirjasta olisi saatavilla molemmat versiot. Lähes puolet (49 %) vastaajista ilmoitti valitsevansa yleensä painetun version (ks. kuvio 16). Aina painetun valitsisi 7 % vastaajista. Yleensä elektronisen version valitsisi 24 % vastaajista ja vain hyvin harva (3 %) vastaajista valitsisi

aina elektronisen version kirjasta. Vastaajista 18 % ei osannut ilmaista kantaansa tai piti valintaa tapauskohtaisena.

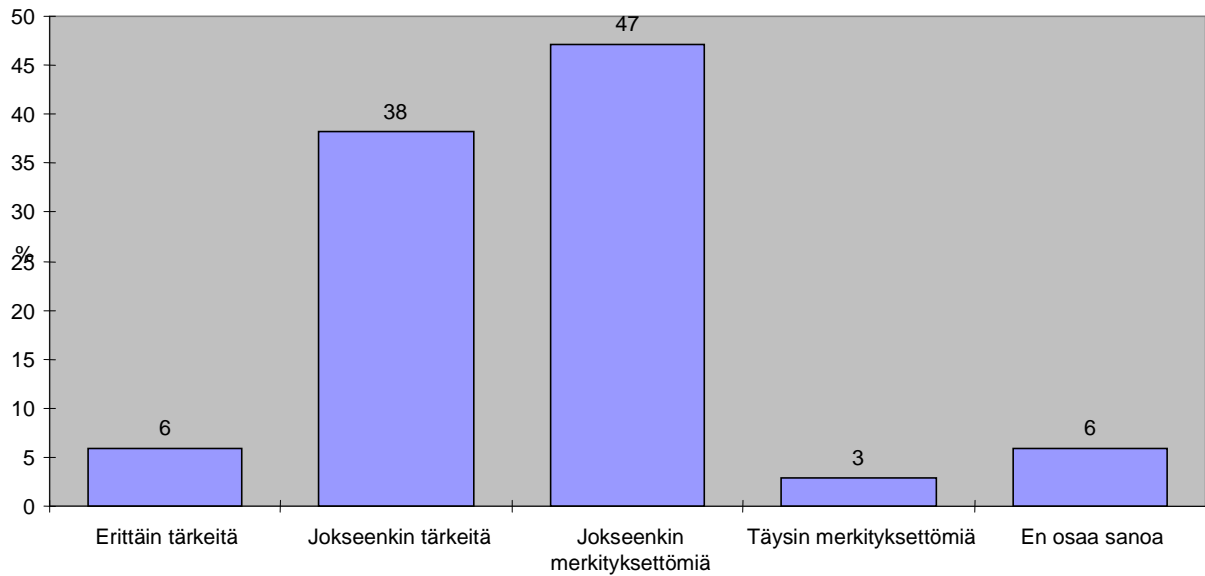
q13. Jos Sinulla olisi pääsy saman kirjan sekä elektroniseen että painettuun versioon, kumman valitsisit?

Kuvio 16. Valinta elektronisen ja painetun version välillä (n=68).

Kun opettajilta ja tutkijoilta kysyttiin e-kirjojen tärkeyttä verrattuna elektronisiin lehtiin, vastaajista 6 % ilmoitti e-kirjojen olevan tässä suhteessa erittäin tärkeitä ja 38 % jokseenkin tärkeitä (ks. kuvio 17). Lähes puolet (47 %) vastaajista piti e-kirjoja elektronisiin lehtiin verrattuna jokseenkin merkityksettöminä ja 3 % täysin merkityksettöminä. 6 % vastaajista ei osannut ilmoittaa kantaansa.

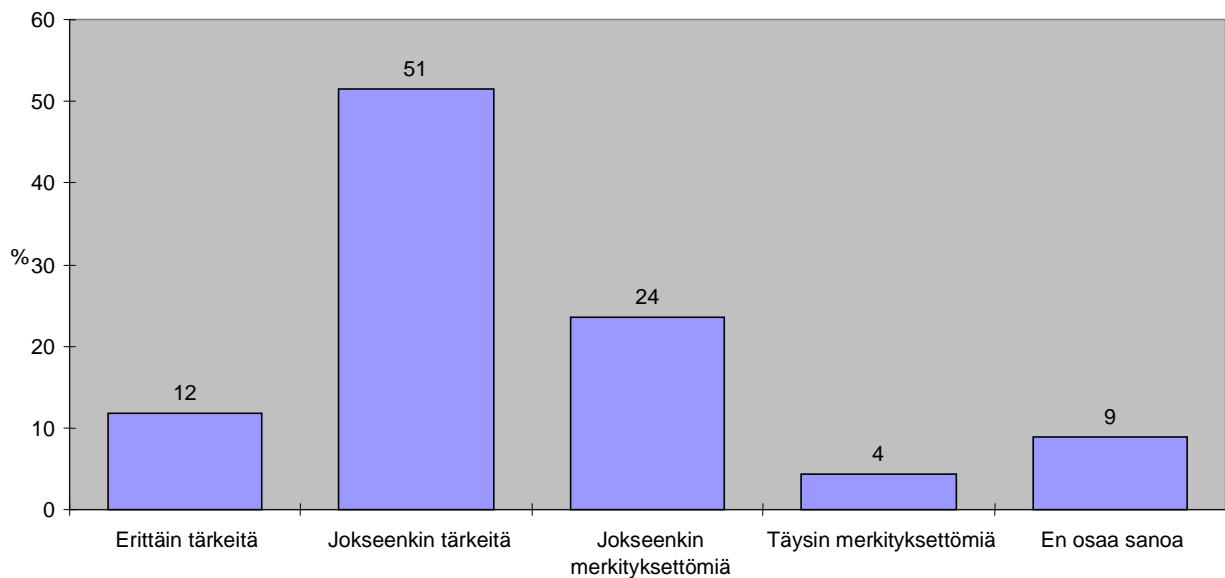
q14. Miten tärkeitä e-kirjat ovat sinulle tiedonlähteinä verrattuna elektronisiin lehtiin?

Kuvio 17. E-kirjojen tärkeys tiedonlähteinä verrattuna elektronisiin lehtiin (n=68).

Opettajia ja tutkijoita pyydettiin myös arvioimaan e-kirjojen tärkeyttä tiedonlähteinä verrattuna painettuihin kirjiin ja painettuihin lehtiin. Noin puolet vastaajista piti e-kirjoja tässä suhteessa jokseenkin tärkeinä tiedonlähteinä ja 12 % erittäin tärkeinä tiedonlähteinä (ks. kuvio 18).

q15. Miten tärkeitä e-kirjat ovat sinulle tiedonlähteinä verrattuna painettuihin kirjiin ja painettuihin lehtiin?

Kuvio 18. E-kirjojen tärkeys verrattuna painettuihin kirjiin ja painettuihin lehtiin (n=68).

Vastaajista 24 % piti e-kirjoja painettuihin kirjoihin ja lehtiin verrattuna jokseenkin merkityksettöminä ja 4 % täysin merkityksettöminä. 9 % vastaajista ei ilmoittanut kantaansa. Edelliseen kysymykseen verrattuna voidaan todeta, että opettajat ja tutkijat arvostavat e-kirjoja enemmän suhteessa painettuihin kirjoihin ja painettuihin lehtiin kuin elektronisiin lehtiin.

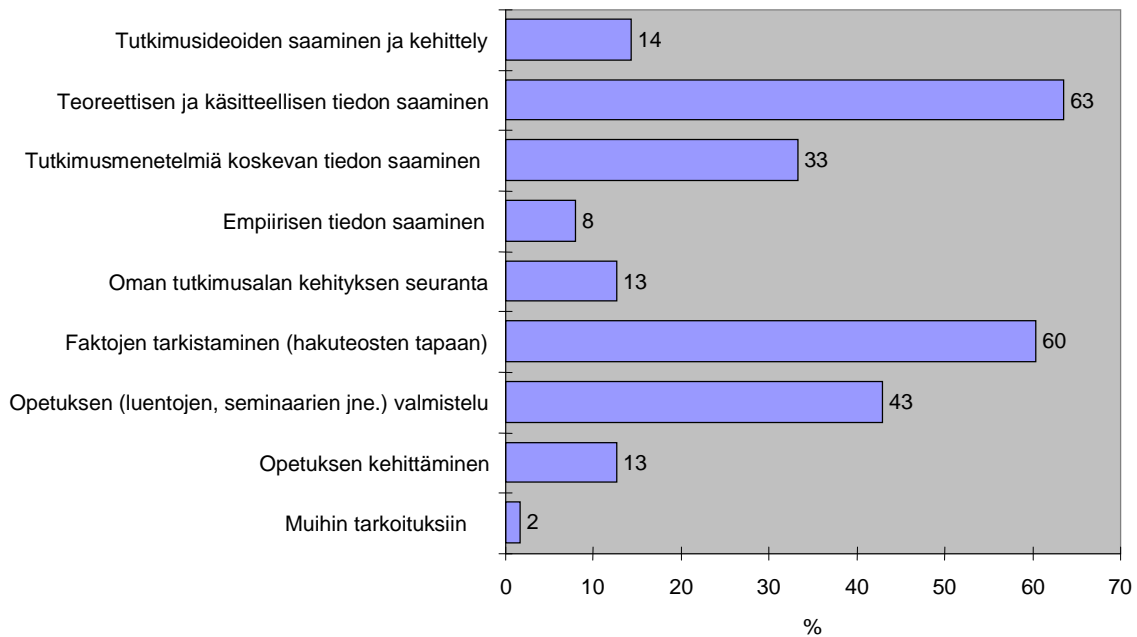
7.2.3 E-kirjojen käyttötarkoitukset

Opettajilta ja tutkijoilta kysyttiin myös, mihin tarkoituksiin he yleensä hyödyntävät e-kirjoja. He saivat valita useampia vastausvaihtoehtoja. Eniten e-kirjoja käytettiin teoreettisen ja käsitteellisen tiedon saamiseen (63 %, ks. kuvio 19), faktojen tarkistamiseen hakuteosten tapaan (60 %), opetuksen kuten luentojen ja seminaarien valmisteluun (43 %) ja tutkimusmenetelmiä koskevan tiedon saamiseen (33 %). Tutkimusideoiden saamiseen ja kehittelyyn e-kirjoja hyödynsi 14 % vastaajista ja oman tutkimusalan kehityksen seurantaan 13 % vastaajista, kuten myös opetuksen kehittämiseen (13 %). Empiirisen tiedon saamiseen e-kirjoja hyödynsi 8 % vastaajista. Vain yksi vastaajista mainitsi hyödyntävänsä e-kirjoja myös muihin tarkoituksiin:

”Required/additional reading’ -materiaalin etsiminen opiskelijoille kursseja varten” (42)

Toisaalta tämä vastaus olisi luokiteltavissa myös vastausvaihtoehtoon ”opetuksen (luentojen, seminaarien jne.) valmistelu. Tutkimuksessa ei kuitenkaan puututa vastaajien antamiin vastausvaihtoehtoihin luokittelemalla niitä uudelleen, vaan aineiston validiteetin varmistamiseksi ne pidetään alkuperäisinä. Esimerkiksi tässä tapauksessa vastaaja on voinut myös tarkoittaa e-kirjojen hyödyntämistä opetuksen kehittämiseksi.

q16. Mihin tarkoituksiin hyödynnät yleensä e-kirjoja?

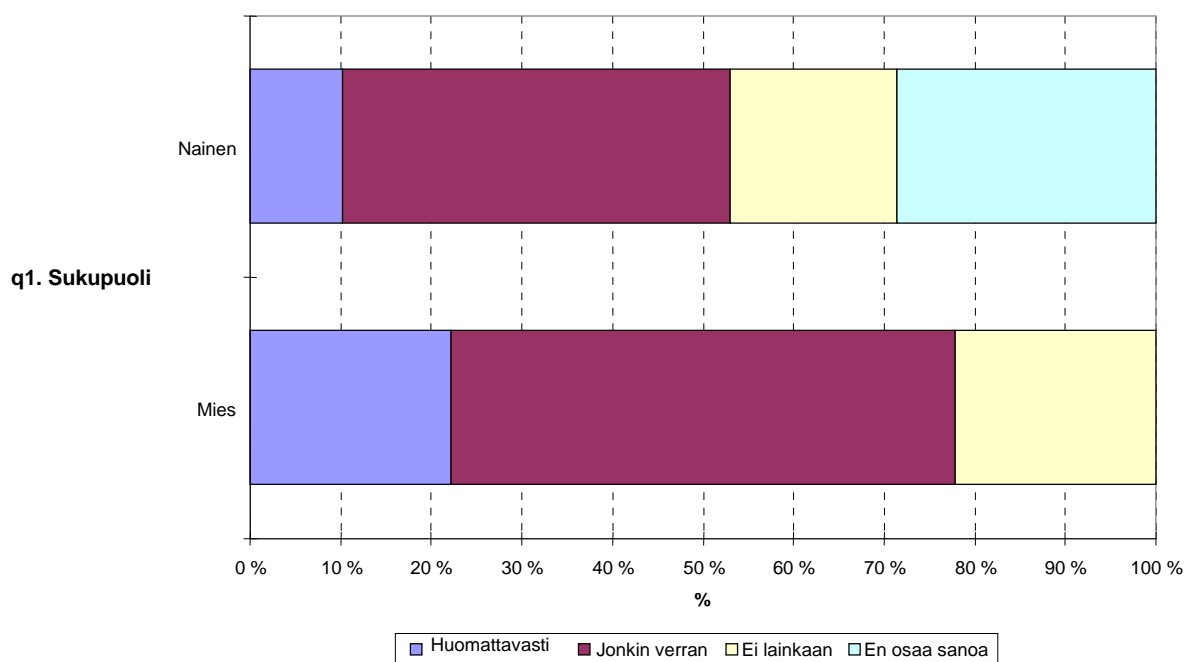

Kuvio 19. E-kirjojen käyttötarkoitukset (n=63).

Alle puolet (46 %) opettajista ja tutkijoista koki, että elektroniset kirjat olivat helpottaneet jonkin verran oman alan seurantaan. 13 % vastaajista katsoi e-kirjojen helpottaneen huomattavasti tässä tehtävässä ja 19 % vastaajista ei kokenut elektronisten kirjojen helpottaneen oman alan seurantaan lainkaan. 21 % vastaajista ei osannut ilmoittaa kantaansa.

E-kirjojen vaikutus oman alan seurantaan oli sukupuolittain tarkasteltuna tilastollisesti oireellinen (Exact Sig.=0,063). Miehet pitivät e-kirjojen vaikutusta oman alan seurantaan suurempana (ks. kuvio 20). Miehistä 22 % koki e-kirjojen helpottaneen oman alan seuraamista huomattavasti, kun taas naisista vain kymmenesosa. Jonkin verran e-kirjojen tuomaa helpotusta oman alan seurantaan oli kokenut yli puolet (56 %) miehistä ja naisista 43 %. Naisista 18 % ja miehistä 22 % ei ollut huomannut mitään vaikutusta. Tulosta voidaan pitää vain suuntaa-antavana, sillä 21 % vastaajista ei ilmoittanut kantaansa. He olivat kaikki naisia.

q17. Elektroniset kirjat ovat helpottaneet oman alan seuraamista.

Kuvio 20. E-kirjojen vaikutus oman alan seurantaan sukupuolen mukaan tarkasteltuna (n=67).

Opettajia ja tutkijoita pyydettiin myös sanallisesti kuvailemaan e-kirjojen käyttöä työssään. Kysymykseen saatiin yhteensä 34 vastausta. Seitsemän vastaajaa (21 %) mainitsi käyttävänsä e-kirjoja opetustarkoituksiin. Yksi heistä sisällytti vastaukseensa myös ammattikehityksen edistämisen:

”Katson niistä tukea päätöksiini lääkärin työssä, tarvitsen niitä myös luentojen teossa ja oman ammattikehitykseni edistämiseksi.” (67)

Toinen vastaaja viittasi myös orientoivan tiedon hankintaan (vrt. Savolainen 2003, 78) kertoessaan käyttävänsä e-kirjoja myös pysyäkseen ajan tasalla kiinnostavaksi kokemallaan tutkimusalueella:

”I prepare my lectures, but also I read them to stay informed on a wide area of research I am not an expert, but I am interested in.” (18)

Suoraan omiin tutkimustarkoituksiinsa e-kirjoja mainitsi käyttävänsä vain neljä (1 %) vastaajista. Toisaalta kahdeksan vastaajaa (24 %) kertoi käyttävänsä e-kirjoja faktojen kuten yksittäisten

teoriatietojen tarkistamiseen, mikä saattaa hyvinkin liittyä tutkimuksen tekoon. Vain yksi heistä viittasi suoraan eri alojen elektronisiin tietoteoksiin.

Vastaajista kolme (12 %) nosti e-kirjojen käytön kuvauksessaan esille positiivisena piirteenä helpon saatavuuden verkon kautta. Lisäksi eräs vastaajista totesi vasta tullessa tietoiseksi e-kirjojen saatavuudesta yliopiston kirjaston kautta, mutta arveli niiden tulevan hänelle henkilökohtaisesti korvaamattomaksi avuksi.

Opetus- tai tutkimustarkoituksiin määrittelemättömiä vastauksia olivat myös vain informaation kerääminen ("just a collection of information"), verkko-opiskelu ("online study") ja taustatiedon etsiminen, mikäli jokin artikkeli on liian suppea. Lisäksi oli tunnistettavissa kuusi vastausta (18 %), jossa viitataan e-kirjojen vähäiseen käyttöön työssä. Kaksi vastaajaa perusteli käytön vähäisyyden löydettävyydellä ja saatavuudella:

"On vielä niin vähäistä johtuen siitä etten ole onnistunut löytämään hakemaani kirjaa e-kirjana"
(23)

"Toistaiseksi vähäistä, omalta alueeltani löytyy helpommin ja tuoreinta tietoa (elektronisista) lehdistä, mutta kirjojakin voisi muistaa käyttää useammin." (35)

Yksi vastaaja piti e-kirjojen vähäisen hyödyntämisen syynä niiden käytön hankaluutta ja sitä, ettei ollut "ehtinyt/viitsinyt" perehtyä e-kirjojen tekniseen käyttöön ja saatavuuteen. Mielenkiintoista on, että hän oli kaikista vastaajista myös ainoa, joka toi esille e-kirjojen käytön kuvauksessaan ruudulta lukemisen epämiellyttävyyden. Tämän vuoksi hän pyrkii lukemaan kirjat muualta kuin näytöltä. Toinen vastaaja totesi e-kirjojen vähäisen käytön johtuneen pääosin siitä, että hän oli ollut vain vähän aikaa työssään. Yksi vastaaja arveli käyttävänsä elektronisia kirjoja enemmän, jos hän tuntisi valikoiman paremmin ja e-kirjoja voisi käyttää helpommin esimerkiksi kirjanmerkkien kautta. Lisäksi yksi vastaaja liitti tähän myös vaatimuksen itselleen hyödyllisistä teoksista:

"Käyttäisin varmasti jos olisin tietoinen mitä on saatavilla ja saatavilla olisi itselle hyödyllisiä teoksia" (85)

Tietämättömyys valikoimasta ei ollut ainoa e-kirjojen käytön este. Peräti 11 henkilöä (26 %) nosti esille e-kirjoihin liittyviä ongelmia. Huono saatavuus oli niistä yhtenä (12 % vastanneista).

”Pyrin aina ensisijaisesti löytämään e-kirjan painetun sijaan, mutta usein etsimäni kirja ei ole saatavilla elektronisesti.” (22)

Viidessä vastauksessa (15 %) viitattiin omien tietoteknisten taitojen puutteeseen tai tiedonhaun ongelmiin.

”En ole varmaankaan osannut etsiä hyvin, sillä löytämäni e-kirjat ovat olleet huonoja.” (89)

”En käytä kirjoja juurikaan sen vuoksi, että en hallitse kirjojen hakemista kovin hyvin. Ongelma on siis tietotekninen ja käyttäisin kirjoja varmasti enemmän jos osaisin. Tietokantojen pitäisi olla mahdollisimman helppokäyttöisiä ja käyttöohjeisiin ei saisi tulla muutoksia kuin vain hyvin harvoin.” (63)

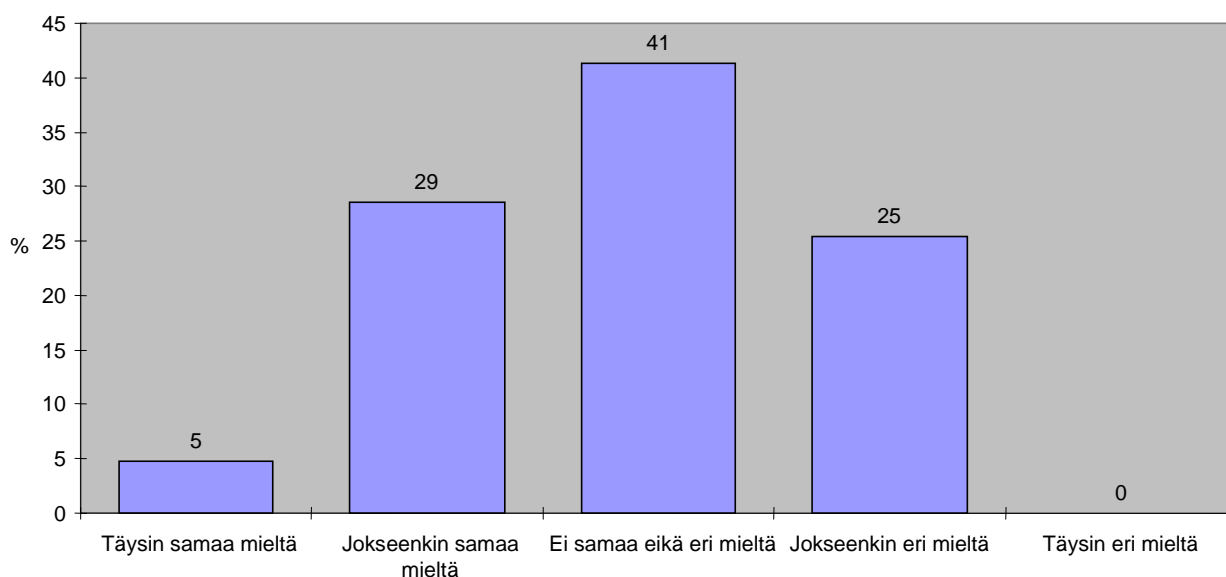
Lisäksi yksi vastaajista kuvasi e-kirjojen käyttöään toteamalla, että hän oli löytänyt ne ”lähinnä sattumalta”.

Opettajien ja tutkijoiden e-kirjojen käyttö liittyi erityisesti ammatillisen tiedon hankintaan. Toisaalta osa vastauksista oli esitetty niin lyhyesti ja yleisluontoisesti, ettei niistä voi tehdä tarkkaa johtopäätöstä. Tämän selvittämiseksi tarvittaisiin lisätutkimusta esimerkiksi haastattelemalla.

7.2.4 Tyytyväisyys e-kirjojen tarjontaan, löydettävyyteen ja helppokäyttöisyyteen

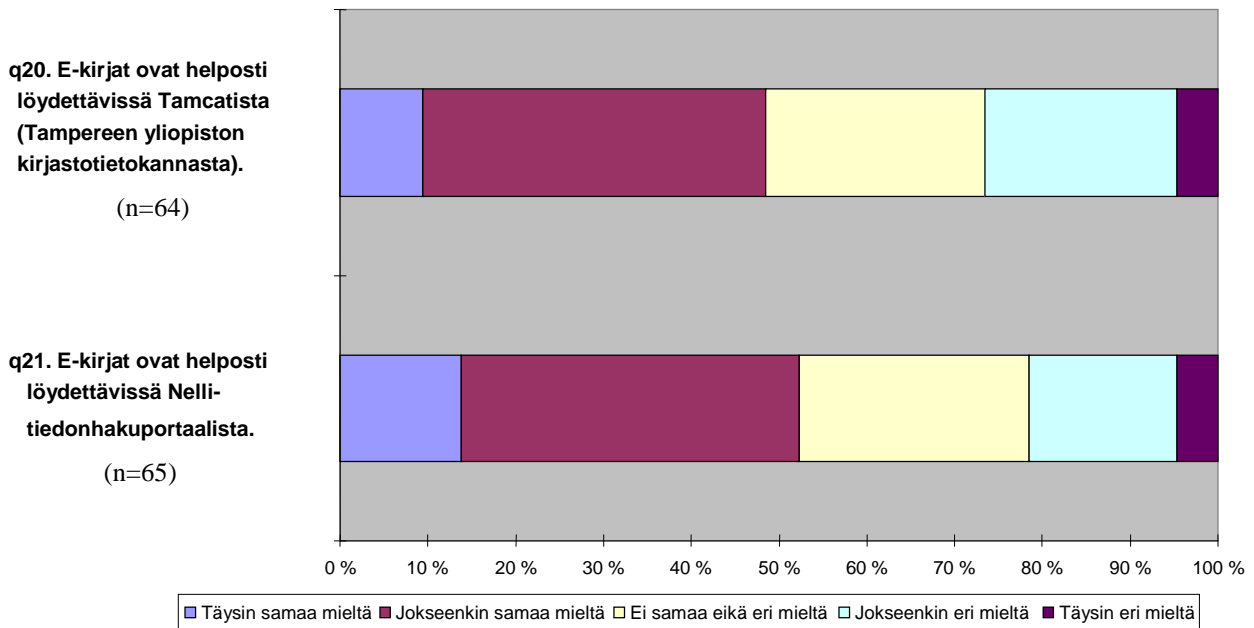
Opettajille ja tutkijoille esitettiin väittämä, jonka mukaan elektronisten kirjojen valikoima Terveystieteiden osastokirjastossa on riittävä. Täysin samaa mieltä valikoiman riittävyydestä oli 5 % ja jokseenkin samaa mieltä 29 % vastaajista (ks. kuvio 21). Jokseenkin eri mieltä väittämästä oli neljäsosa vastaajista. Täysin tyytymättömiä elektronisten kirjojen valikoimaan ei ollut yhtään vastaajista. Kysymyksen kohdalla huomattavaa kuitenkin on, että peräti 41 % vastaajista ei ilmoittanut kantaansa.

q19. Elektronisten kirjojen valikoima Terveystieteiden osastokirjastossa (Tertio) on riittävä.

Kuvio 21. Elektronisten kirjojen valikoiman riittävyys Terveystieteiden osastokirjastossa (n=63).

E-kirjojen käytön kannalta on tärkeää, että ne ovat helposti löydettävissä kirjaston kokoelmista. Näin ollen opettajilta ja tutkijoilta kysyttiin e-kirjojen löytymisen helppoutta Tampereen yliopiston kirjastotietokannasta ja Nelli-tiedonhakuportaalista. Vastauksia verrattaessa voitiin huomata, ettei e-kirjojen löydettävyydellä Tamcat-kirjastotietokannasta ja Nelli-tiedonhakuportaalista ollut suurta eroa (ks. kuvio 22). E-kirjojen löydettävyys Nelistä oli kuitenkin hieman parempi, sillä 14 % vastaajista oli täysin samaa mieltä löytymisen helppoudesta, kun taas Tamcatin vastaava luku oli 9 %. Jokseenkin saman mieltä oli vastaajista lähes saman verran kummassakin kysymyksessä: Tamcat 39 % ja Nelli-portaali 38 %. Jokseenkin eri mieltä e-kirjojen löytymisen helppoudesta Tamcatista oli 22 % ja Nelli-portaalista 17 %. Täysin eri mieltä e-kirjojen löytymisen helppoudesta oli kummassakin palvelussa 5 % vastaajista. Noin neljäsosa vastaajista (Tamcat 25 % ja Nelli-portaali 26 %) ei ollut asiasta samaa eikä eri mieltä. E-kirjojen löydettävyyttä koskevissa tuloksissa on kuitenkin otettava huomioon se, että Nelliin osalta vastausfrekvenssi oli yhtä yksikköä suurempi, mikä vaikutti hieman myös vertailun tekemiseen.

Kuvio 22. E-kirjojen löytymisen helppous Tamcat-kirjastotietokannasta ja Nelli-tiedonhakuportaalista.

Yli puolet (58 %) vastaajista oli jokseenkin samaa mieltä siitä, että e-kirjoja on helppo käyttää. Täysin samaa mieltä väittämästä oli vain 6 % vastaajista ja täysin eri mieltä ei ollut kukaan vastaajista. Jokseenkin eri mieltä e-kirjojen käytön helppoudesta oli viidesosa vastaajista. 15 % vastaajista ei osannut ilmaista kantaansa.

7.3 Käyttäjien mielipiteet elektronisten kirjojen keskeisimmistä vahvuuksista

Vastaajia pyydettiin kuvaamaan e-kirjojen keskeisimpiä vahvuuksia. Kysymykseen saatiin yhteensä 48 vastausta, joista suurin osa (41 kpl) koski e-kirjojen nopeaa ja helppoa saatavuutta verkon kautta. Hieman yli puolessa kaikista vastauksista (25 kpl) oli käytetty sanaa ”saatavuus”. Saatavuutta koskeviin vastauksiin luokiteltiin myös kommentit, joissa oli viitattu muun muassa siihen, että tieto on hyvin ulottuvilla omalta työpisteeltä ja että kirjaa voi lukea missä tahansa käymättä kirjastossa. Tähän ryhmään kuuluivat myös luonnehdinnat ”aina hyllyssä” ja ”voi lukea silloin, kun tietoa tarvitsee”. E-kirjan käyttäminen paikasta riippumatta nousi eksaktisti esille neljässä vastauksessa. Helppo kannettavuus ja se, ettei kirjoja tarvitse kantaa, tulivat esille kolmessa vastauksessa. E-kirjojen vahvuutena pidettiin myös monen käyttäjän samanaikaista käyttömahdollisuutta, jonka

mainitsi neljä vastaajaa. E-kirjan sisäisiin hakuominaisuuksiin viittasi viisi vastaajista. Heistä kaksi totesi e-kirjojen selaamisen olevan helppoa.

”pystyy hakemaan find-toiminnolla suoraan sen kohdan, missä mielenkiinnon kohteena olevaa asiaa käsitellään. Haku on helpompaa. Jos haluan tietää vain pienestä yksityiskohdasta, eikä tämän nimisiä kirjoja suoraan ole kirjastossa, on kätevää pistää hakutermin hakuportaaliin, kuin alkaa selata kirjaston kirjoja.” (20)

Vain yksi vastaaja mainitsi e-kirjojen vahvuuksina tekstin korostamisen mahdollisuuden ja kirjanmerkit:

”Parempi selata kuin pdf-tiedostoja, koska voi tehdä korostuksia ja kirjanmerkkejä.” (42)

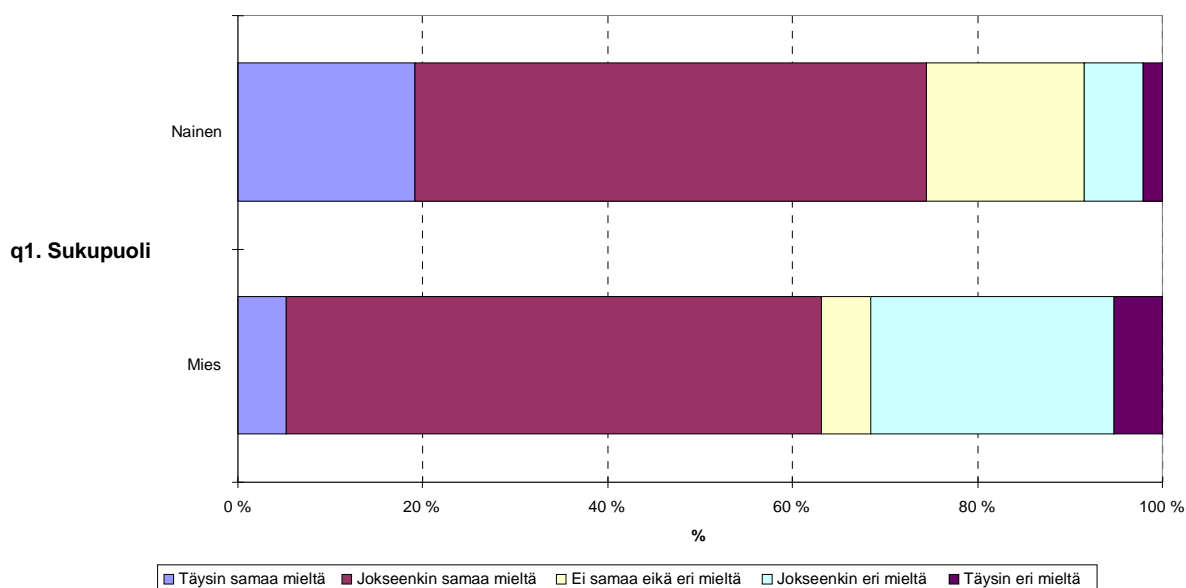
Vain yksi vastaaja mainitsi vahvuutena pysyvän pääsyn e-kirjaan, mikäli se on ladattavissa. Niin ikään vain yksi vastaaja piti vahvuutena e-kirjojen ajantasaisuutta ja maksuttomuutta.

7.4 Käyttäjien mielipiteet elektronisten kirjojen suurimmista puutteista

Vastaajia pyydettiin myös kuvaamaan e-kirjojen suurimpia puutteita. Kysymykseen saatiin yhteensä 42 vastausta. Puolet vastaajista (21 kpl) viittasi vastauksessaan näytöltä lukemisen ongelmiin. Monet kokivat e-kirjojen lukemisen silmiä rasittavaksi tai epämiellyttäväksi. Tämä tukee aikaisempia tutkimuksia ja tämän kyselyn strukturoidusta osiosta saatua tulosta. Kyselylomakkeessa esitettiin väittämä, jonka mukaan e-kirjojen lukeminen ruudulta on epämiellyttävää muun muassa silmien rasittumisen takia. Yli puolet (56 %) opettajista ja tutkijoista oli väittämästä jokseenkin samaa mieltä. Täysin samaa mieltä e-kirjojen lukemisen epämiellyttävyydestä oli 15 % vastaajista. Jokseenkin eri mieltä oli 12 % ja täysin eri mieltä 3 % vastaajista. 14 % vastaajista ei ollut asiasta samaa eikä eri mieltä.

Sukupuolen mukaan tarkasteltuna e-kirjojen ruudulta lukemisen epämiellyttävyys oli tilastollisesti oireellinen (Exact Sig.=0,087). Kuviosta 23 voidaan huomata, että naiset pitivät näytöltä lukemista epämiellyttävämpänä kuin miehet.

q23. E-kirjojen lukeminen ruudulta on epämiellyttävää mm. silmien rasittumisen takia.

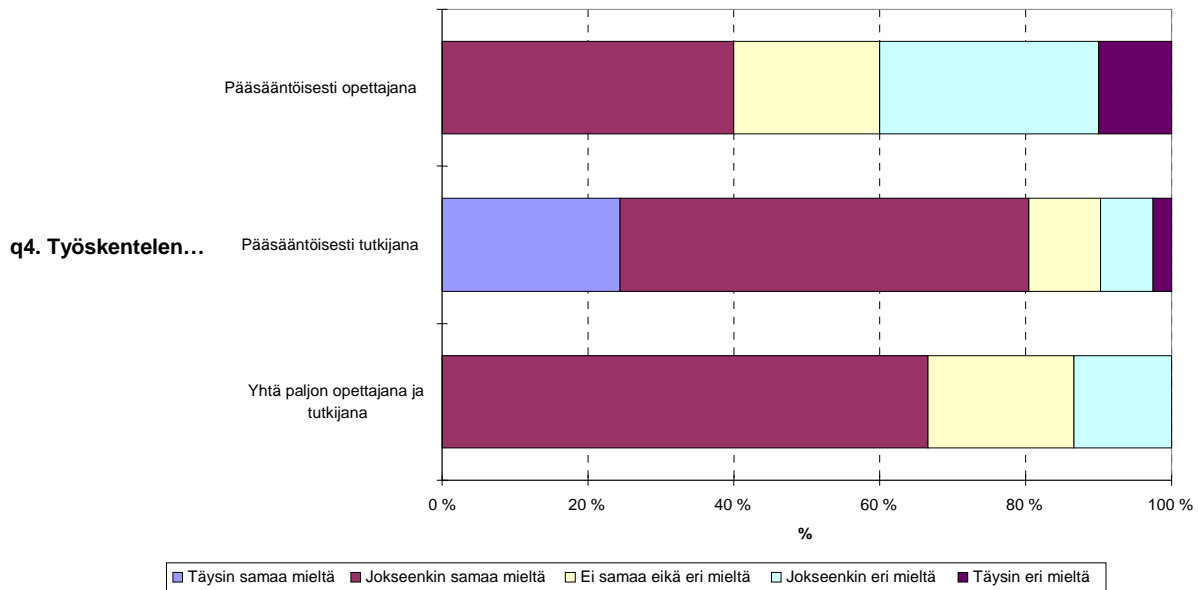

Kuvio 23. E-kirjojen ruudulta lukemisen epämiellyttävyys sukupuolen mukaan tarkasteltuna (n=66).

Naisista 19 % ja miehistä 5 % oli täysin samaa mieltä siitä, että e-kirjojen lukeminen ruudulta on epämiellyttävää. Jokseenkin samaa mieltä väittämästä oli 55 % naisista ja 58 % miehistä. Jokseenkin eri mieltä väittämästä oli 26 % miehistä ja 6 % naisista. Täysin eri mieltä väittämästä oli miehistä 5 % ja naisista 2 %. Naisista 17 % ja miehistä 5 % ei ollut väittämästä samaa eikä eri mieltä.

Tilastollisesti oireellinen tulos (Exact Sig.=0,091) saatiin myös verrattaessa lukemista koskevia mielipiteitä vastaajaryhmittäin. Kuvioista 24 huomataan, että täysin samaa mieltä e-kirjojen ruudulta lukemisen epämiellyttävydestä olivat ensisijaisesti tutkijana työskentelevät henkilöt. Heistä 24 % oli väittämästä täysin samaa mieltä, yli puolet (56 %) jokseenkin samaa mieltä, 7 % jokseenkin eri mieltä ja 2 % täysin eri mieltä. Kymmenesosa pelkästään tutkijoina työskentelevistä ei ollut väittämästä samaa eikä eri mieltä. Ensisijaisesti opettajana työskentelevistä 40 % oli jokseenkin samaa mieltä, 30 % jokseenkin eri mieltä ja 10 % täysin eri mieltä näytöltä lukemisen epämiellyttävydestä. Loput 20 % ei ilmaissut kantaansa. Yhtä paljon opettajana ja tutkijoina työskentelevistä 67 % oli väittämästä jokseenkin samaa mieltä, 13 % jokseenkin eri mieltä ja 20 % ei ilmoittanut kantaansa. Yhtä paljon opettajina ja tutkijoina työskentelevistä kukaan ei ollut väittämästä täysin eri mieltä.

q23. E-kirjojen lukeminen ruudulta on epämiellyttävää mm. silmien rasittumisen takia.

Kuvio 24. E-kirjojen ruudulta lukemisen epämiellyttävyys opettajittain ja tutkijoittain (n=66).

Sanallisissa vastauksissaan neljä henkilöä mainitsi e-kirjoihin liittyviä teknisiä ongelmia, jotka olivat esimerkiksi verkkoyhteyden pätkiminen, plugien toimimattomuus tai ohjelman kaatuminen. 11 vastaajaa viittasi e-kirjojen selaamisen vaikeuteen. E-kirjan selaaminen koettiin hitaaksi ja kömpelöksi. Kokonaiskuvan saaminen koettiin hankalaksi, sillä vain osa kirjasta on näkyvissä kerralla. Yksi vastaajista viittasi myös e-kirjojen pätkittäiseen lukutottumukseen:

”Se, että kirja näkyy vain ruudulta. E-kirjoista luen aina vain pätkiä, pitkien lukujen tai koko kirjan lukeminen ruudulta on mielestäni hankalaa.” (20)

Lisäksi yksi vastaaja huomautti, ettei kaikkia e-kirjoja ole saatavilla kokonaisina. Varsinaisesti e-kirjojen saatavuuden rajallisuuteen viittasi kuusi vastaajista. Yksi heistä viittasi myös julkaisupolitiikkaan:

”Oman alani keskeisestä tutkimuksesta edelleen suurin osa julkaistaan kirjoissa, ei joulaleissa ja vain pieni osa kirjoista on saatavilla elektronisesti.” (3)

E-kirjojen hakuongelmia toi esille yhdeksän vastaajaa. Vain yhdessä näistä vastauksista viitattiin suoraan kirjaston sivuihin:

” Kirjojen löytäminen kirjaston sivuilta ei ole itsestään selvää.” (16)

Monista vastauksista on kuitenkin vaikeaa päätellä, johtuivatko ongelmat puutteellisista tiedonhakutaidoista vai siitä, ettei haluttuja kirjoja ollut saatavilla. Esimerkiksi kommentista *”en löydä hyviä kirjoja” (89)* on mahdotonta päätellä, mikä on vastaajan kannalta e-kirjojen löytymättömyyden perimmäinen syy.

Yksi vastaajista vertasi elektronisten kirjojen löytämistä myös painettujen kirjojen ja elektronisten lehtien hakemiseen:

”Ei ole samalla tavalla käden ulottuvilla kuin kirjat, ei yhtä kattavaa ja vakiintunutta hakutapaa kuin artikkeleille” (57)

Kaksi vastaajaa piti e-kirjojen ensisijaisina puutteena sitä, ettei niiden tieto ole ajantasaista. Kaksi muuta vastaajaa mainitsi e-kirjojen puutteena niiden ulkonäön. Toinen piti kuvien laatua puutteellisena verrattuna painettujen kirjojen kuviin ja toinen piti ongelmana sitä, että kuvat ovat usein tarpeeksi hyvin nähtävissä vasta erillisen linkin kautta. Kaksi vastaajaa piti e-kirjojen puutteena myös sitä, että ne ovat luettavissa vain verkossa, eikä monia e-kirjoja voi tulostaa. Lisäksi yksi vastaajista piti e-kirjojen hyödyntämisen ensisijaisena ongelmana omia käyttötaitojaan.

7.5 Käyttäjien esittämät parannusehdotukset

Opettajilta ja tutkijoilta kysyttiin, millä tavoin e-kirjojen tarjontaa ja käyttömahdollisuuksia voitaisiin kehittää Terveystieteiden osastokirjastossa. Kysymykseen saatiin yhteensä 24 vastausta, joissa kahdessa vastaaja ilmoitti, ettei tiedä. Lisäksi yhdessä vastauksessa todettiin asioiden olevan aika hyvin jo nyt. Koska näissä kolmessa vastauksessa ei esitetty mitään parannusehdotuksia, niitä ei otettu mukaan yksityiskohtaisempaan analyysiin. Yhdeksässä vastauksessa toivottiin tiedottamista e-kirjojen tarjonnasta ja käytöstä. Todennäköisesti kirjasto saisikin tiedottamalla lisää käyttäjiä.

Esimerkiksi minä ehkä käyttäisin niitä, jos ylipäänsä tietäisin, miten ja mitä niitä on. (88)

Neljässä vastauksessa toivottiin tiedotusta sähköpostitse esimerkiksi e-kirjauutuuksista. Yksi vastaajista korosti, että erilliseen koulutukseen on vaikeaa irrottautua, joten hän haluaisi tiedotusta ja pikaohjeita sähköpostitse. Kolme vastaajaa toivoi kirjaston järjestämää koulutusta.

”Jatkuvasti pyörivät koulutustilaisuudet. Ongelma on se, että jos käy kurssilla ja juuri nyt ei tarvitse tietokantaa, unohtaa pian miten se toimii. Kursseja terveystieteen laitoksen tiloissa, joissa helppo piipahtaa silloin kun itse tarvitsee osaamisen päivitystä.” (63)

Kuusi vastaajaa viittasi parannusehdotuksissaan e-kirjojen löydettävyyden helpottamiseen. Yksi heistä toivoi ”systemaattista hakumahdollisuutta avainsanoilla” ja toinen toivoi ”kirjahakukäytettävyyden parantamista”. Kolme vastaajaa korosti e-kirjojen löydettävyyden parantamista siten, että ne olisi haettavissa yhdestä tietokannasta. Yhden vastaajan mielestä e-kirjatiekannat ovat liian hajanaisia:

”Helpottamalla niiden löytymistä sivuilta. Nyt pitää muistaa mistä portaalista mikäkin kirja löytyy... kai? Ainakaan minä en osaa löytää mitään kattavaa kirjalueteloa, haulla ei onnistu ollenkaan. Epäilemättä oma vikani, mutta idiootinvarmempaa hakua kaipailen :-)” (16)

E-kirjojen hankalaan löydettävyyteen viittasi myös vastaaja, joka toivoi, että e-kirjat voitaisiin paikantaa vähemmällä klikkauksilla. Lisäksi yksi henkilö toivoi parannusta e-kirjojen selailtavuuteen.

Neljä vastaajaa mainitsi parannusehdotuksessaan toivomuksen paremmasta e-kirjatarjonnasta. Yksi vastaajista kehotti kirjastoa ottamaan lokien avulla selvää halutuimmista e-kirjojen nimikkeistä, jotka voitaisiin ottaa mukaan valikoimaan:

“Use some kind of software that records what people look for and what topics they are interested in and download. From this, you could acquire more titles from these subjects for your collection.” (45)

7.6 Käyttäjien tarve lisätietoon elektronisista kirjoista ja niiden käyttömahdollisuuksista

Kun opettajilta ja tutkijoilta kysyttiin lisätiedon tarvetta e-kirjoista ja niiden käyttömahdollisuuksista, vastaukset jakautuivat lähes tasan myönteisiin (51 %) ja kielteisiin (49 %). Myönteisesti tähän kysymykseen vastanneita pyydettiin kuvaamaan, millaista tietoa he kaipaisivat e-kirjoista. Tähän saatiin yhteensä 38 vastausta. 11 vastaajaa viittasi yleisen koulutuksen ja perustiedon tarpeeseen e-kirjoista ja niiden käytöstä. Yksi vastaajista perusteli kirjaston yleisluontoisen tietoisuuden tarvettaan näin:

”Ehkä hyvä tietoisuus pelkää e-kirjoista. Erityisen yksityiskohtaista koulutusta ei minusta tarvita - minusta ohjelmien on oltava niin helppoja, että niitä pystyy käyttämään ilman koulutusta.” (37)

13 vastaajaa mainitsi tarvitsevänsä lisätietoa erityisesti e-kirjojen valikoimasta ja saatavuudesta. Tämän lisäksi neljä vastaajaa korosti erityisesti tarvettaan saada tietoa oman alansa e-kirjojen tarjonnasta. Varsinaisesti tiedonhaun parantamiseen viittasi vastauksissaan kuusi henkilöä. Yhdessä vastauksessa yhdistettiin tiedonhaun optimointi ja tietoisuuden parantaminen e-kirjojen saatavuudesta:

”Olen kiinnostunut 'optimoimaan' kirjojen haun, eli saatavuudesta tietämisen tehostaminen.” (22)

Kolme vastaajaa viittasi parannusehdotuksissaan omaan aktivoitumiseensa e-kirjoihin tutustumiseksi. Yksi heistä totesi tiedostaneensa mahdollisuuden e-kirjojen käyttöön vasta tämän kyselyn ansiosta. Hänelle riittäisi yleinen tieto Tertion verkkosivuilla, josta pääsisi eteenpäin.

Vastaajilta tiedusteltiin myös, mitä kautta he haluaisivat tietoa e-kirjoista. He saivat halutessaan valita useampia vaihtoehtoja. Yli puolet (69 %) opettajista ja tutkijoista haluaisi tietoa uutuustiedotteen välityksellä. Vastaajista 31 % toivoisi tietoa laitoshenkilöltä ja 21 % jotakin muuta kautta. Niitä, jotka valitsivat vastausvaihtoehdoksi ”jotakin muuta kautta”, pyydettiin tarkentamaan vastaustaan. Siihen saatiin yhteensä 15 vastausta. Kuusi vastaajaa mainitsi haluavansa tietoa e-kirjoista sähköpostin kautta. Kolme vastaajaa haluaisi tietoa kirjaston verkkosivujen kautta tai muuten Internetin kautta. Yksi heistä painotti, ettei halua sähköpostia, vaan pelkästään linkkejä.

Koulutuksen mainitsi kolme vastaajaa. Yksi mainitsi tutustuvansa ensin kirjaston sivuihin ja toinen toivoi yhteenvetosivua mainoksena kaikille.

Lisää koulutusta e-kirjojen käyttöön toivoi 33 % vastaajista, kun taas loput (67 %) vastasivat lisäkoulutuksen tarpeeseen kieltävästi.

Myöntävästi kysymykseen vastanneita pyydettiin tarkentamaan, millaista koulutusta he tarvitsisivat. Tähän saatiin yhteensä 26 vastausta. 16 vastaajaa viittasi tarvitsevansa perustietoa e-kirjojen valikoimasta ja/tai käytöstä. Yhdessä vastauksessa tuli jälleen esille jännite omien tiedonhakutaitojen ja e-kirjojen valikoiman välillä, eli kysymys siitä, mistä relevanttien kirjojen löytämättömyys johtuu:

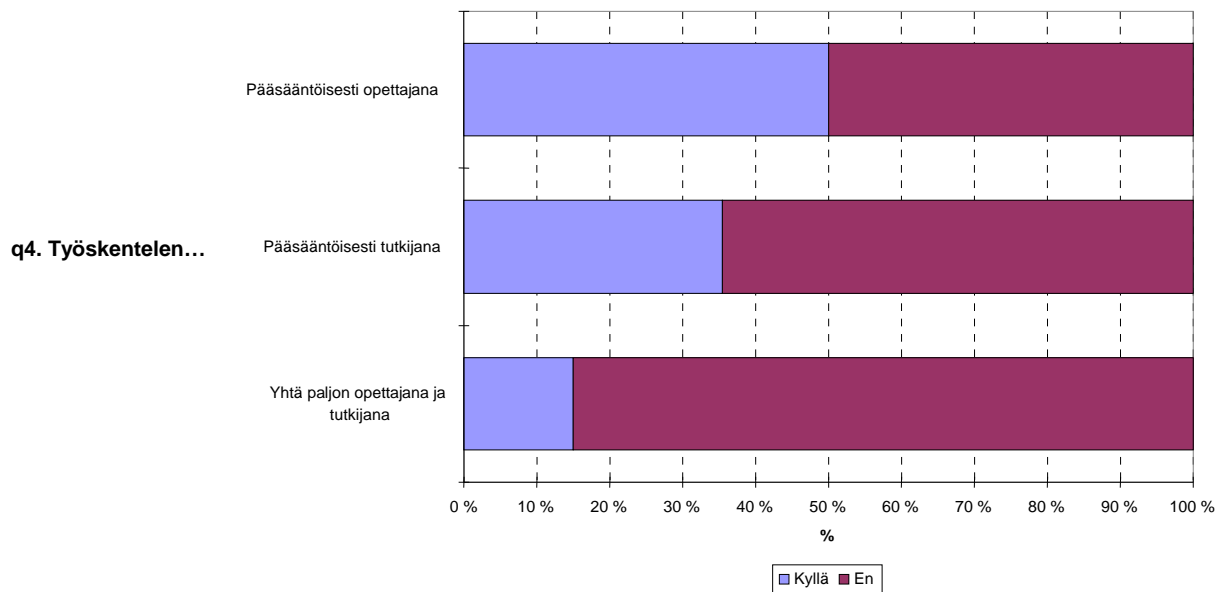
”kuinka hakea sopiva kirja, vai onko valikoima huono?”(89)

Kaksi vastaajista korosti, etteivät he tarvitse koulutusta e-kirjojen käyttöön. Toinen heistä toivoi lyhyttä ja ytimekästä tietopakettia ja toinen huomautti, että vika on itse e-kirjojen löydettävyydessä ja selailtavuudessa. Kaksi vastaajaa puolestaan halusi henkilökohtaista opastusta kirjastolta e-kirjojen käyttöön. Yksi vastaajista toivoi ensisijaisesti koulutusta e-kirjojen käytöstä opetuksessa ja toinen tulostusmahdollisuuksista. Kolme vastaajaa viittasi omaan aktivoitumiseensa ja tietojensa päivittämiseen.

”Varmasti tiedoissani ja taidoissani olisi päivittämisen varaa, mutta näinkin olen pärjännyt...” (35)

Opettajina ja/tai tutkijoina työskentelevien välillä oli tilastollisesti oireellinen ero (Asymp. Sig.=0,086) e-kirjojen käytön lisäkoulutuksen tarpeessa (ks. kuvio 25).

q28. Tarvitsen lisää koulutusta e-kirjojen käyttöön.

Kuvio 25. Tarve e-kirjojen käytön lisäkoulutukseen opettajittain ja tutkijoittain (n=96).

Ensisijaisesti opettajana työskentelevien mielipiteet koulutuksen tarpeesta jakautuivat tasan myönteiseen ja negatiiviseen vastaukseen. Ensisijaisesti tutkijana työskentelevistä yli puolet (65 %) ja yhtä paljon opettajina ja tutkijoina työskentelevistä peräti 85 % ei tarvinnut lisäkoulutusta.

8 Tutkimuksen luotettavuus

Kyselytutkimusten toistuvana ongelmana on vastauskato eli vastaamatta jättäminen, jota muun muassa Burkell (2003) on tutkinut informaatiotutkimuksen näkökulmasta. Hänen mukaansa vastauskato on otettava vakavasti, koska se rajoittaa tutkimustulosten yleistettävyyttä. (Burkell 2003, 240.) Tämä pätee myös omaan tutkimukseeni, jonka luotettavuuteen ja yleistettävyyteen vaikuttaa se, että kyselyyn vastasi vain osa kohderyhmään kuuluvista opettajista ja tutkijoista. Kyselyn vastausprosentti oli noin 20 %. Näin ollen tutkimukseen osallistuneet henkilöt eivät välttämättä edusta kattavasti koko populaatiota.

Vastausaktiivisuuteen ja vastaajien valikoitumiseen voi olla monia mahdollisia syitä. Tutkimuksen saatekirjeessä korostettiin, että tutkimukseen voivat osallistua myös ne, jotka eivät käytä e-kirjoja. Siitä huolimatta on todennäköistä, että vähiten e-kirjoista kiinnostuneet henkilöt jättivät

osallistumatta kyselyyn. Esimerkiksi Groves, Presser & Dipko (2004) ovat tutkineet kyselyn aiheen vetovoimaisuuden vaikutusta vastausaktiivisuuteen. Tutkimuksessa todettiin, että henkilöt osallistuivat aktiivisemmin kyselyihin, joiden aiheisiin heillä oli todennäköisemmin enemmän kiinnostusta. Vastausprosentissa havaittu ero oli noin 40 % korkeampi todennäköisesti kiinnostavien aiheiden ja muiden aiheiden välillä. (Groves, Presser & Dipko 2004, 25.) Toisaalta on huomattava, että kyseisessä tutkimuksessa kysely suoritettiin puhelimitse (ibid., 5), eikä verkkolomakkeella kuten omassa tutkimuksessani. Vastausaktiivisuuteen vaikuttavat monet muutkin tekijät, kuten vastaajan tavoittamattomuus sekä fyysiset, henkiset ja kielelliset tekijät (ibid., 26). Tutkimuksessani kohderyhmän taso pyrittiin ottamaan huomioon kyselyä suunniteltaessa (ks. luku 6.3).

Tämän tutkimuksen kyselylomakkeen alussa oli erikseen huomautettu, etteivät kysymykset koske elektronisia sanakirjoja. Siitä huolimatta ainakin muutaman vastaajan kohdalla voidaan asettaa kyseenalaiseksi vastausten validius. Ongelma paljastui kysymyksen kuusi avovastauksista, jossa jotkut vastaajat eivät olleet lähestyneet kysymyksiä halutulla tavalla, sillä vastauksissa mainittiin muun muassa Google-hakukone ja sanakirjat. Tutkimuksen kannalta on epäselvää, vastasivatko nämä henkilöt myös muihin kysymyksiin ohjeistuksen vastaisesti.

Verkkolomake toimi moitteettomasti koko vastausajan, eivätkä vastaajat ilmoittaneet ongelmista. Vaikka vastausaikaa oli kohtuullisesti ja sitä vielä pidennettiin, vastausaktiivisuuteen on saattanut vaikuttaa vastaajien työssään kokema aikapula. Tämä tuli esille joidenkin vastaajien kohdalla myös elektronisten kirjojen käytössä. Lisäksi vastausaktiivisuuteen on voinut vaikuttaa myös se, että kohderyhmään kuuluva henkilö on voinut sivuuttaa kyselylomakkeeseen johtavan saatekirjeen pitämällä sitä roskapostina (vrt. Evans & Mathur 2005, 201).

9 Vertailua aikaisempiin tutkimuksiin

Kyselystä saatujen tulosten vertailu aikaisempiin e-kirjojen käyttötutkimuksiin on tehtävä varoen, sillä kysymykset ja niihin sisältyvät muuttujat ovat olleet erilaisia muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Lisäksi on otettava huomioon aiemmin tarkastellut tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavat tekijät. Kuten kirjallisuuskatsauksesta ilmeni, osassa aikaisemmista tutkimuksissa on kysytty vain e-kirjojen käytöstä yleensä keskittymättä pelkästään akateemiseen kontekstiin, mikä

vaikeuttaa osaltaan tulosten vertailtavuutta. Vertailen tässä luvussa relevantteja tutkimuksia empiirisen tutkimukseni havaintoihin. Lukijan on syytä huomata, että johtopäätökset ovat vain suuntaa-antavia. Vertailtavuutta hankaloittaa myös se, että kirjastojen käyttäjäkyselyihin vastanneet ovat voineet mieltää e-kirjoiksi myös sanakirjat, jotka rajattiin tutkimukseni ulkopuolelle.

Vuoden 2005 Tertian käyttäjäkyselyyn verrattuna (Laskujärvi 2005b) opettajien ja tutkijoiden e-kirjojen käyttö oli lisääntynyt noin 20 % neljän vuoden aikana. E-kirjojen käyttämättömyyden syyt olivat samankaltaisia kuin FinELibin vuoden 2008 käyttäjäkyselyssä, jossa selvitettiin syitä elektronisten palveluiden käyttämättä jättämiseen. Käyttäjillä ei ollut tarvetta aineistojen käyttöön tai he eivät olleet tietoisia niistä. Osa käyttäjistä viittasi myös toisiin tiedonlähteisiin, joita he suosivat e-kirjojen sijasta. Tutkimuksessa luokiteltiin erillisiksi vastauksiksi myös ne, joissa syyksi ilmoitettiin se, ettei e-kirjapalveluihin tai e-kirjojen valikoimaan ole tutustuttu. Käytön epämiellyttävyyden ja itselle sopivan aineiston huono saatavuus olivat myös samoja syitä kuin FinELibin vuoden 2008 käyttäjäkyselyssä. Viittauksia aikapulaan ja informaation ylikuormitukseen saatiin vain yksittäisiltä käyttäjiltä, mutta ne eivät tulleet esille FinELibin käyttäjäkyselyssä. (FinELib 2009a.)

E-kirjojen käyttötiheydessä ei havaittu suurta eroa verrattuna Turun yliopiston käyttäjistä saatuihin tuloksiin (Hauptfleisch 2008). Tosin viikoittain e-kirjoja käyttäviä oli tutkimuksessani noin 10 % vähemmän. Suurin osa käytti e-kirjoja kuukausittain tai harvemmin. Vain pieni vähemmistö käytti e-kirjoja päivittäin. Tulokset eivät ole suoraan verrattavissa, sillä Turun yliopiston tutkimuksen vastausvaihtoehdoista puuttui kohta niille, jotka eivät käyttäneet e-kirjoja lainkaan. Vastaukset kuitenkin tukevat FinELibin vuoden 2007 ja 2008 käyttäjäkyselyjä, joiden mukaan valtaosa käyttää e-kirjoja kuukausittain tai harvemmin (FinELib 2008j; FinELib 2009b). Tutkimustulokseni tukevat myös Ison-Britannian laajaa yliopistojen e-kirjojen käyttötutkimusta (Nicholas et al. 2008), jonka mukaan miehet käyttävät e-kirjoja naisia useammin.

Nicholas et al. (2008) tutkimukseen verrattuna Tampereen yliopiston opettajat ja tutkijat käyttivät e-kirjan lukemiseen keskimäärin vähemmän aikaa. E-kirjojen lukemisen kattavuudesta saatiin kuitenkin samankaltainen tulos, jonka mukaan enemmistön lukutapa on silmäilevä (vrt. myös Levine-Clark 2006). Yllättävää tosin on, ettei Tampereen yliopiston opettajista ja tutkijoista kukaan ilmoittanut lukeneensa viimeksi käyttämäänsä kirjaa kokonaan. Nicholasin ja kumppaneiden tutkimuksessa tätä edusti pieni vähemmistö opettajista.

Denverin yliopiston vuoden 2005 e-kirjojen käyttökyselyyn (Levine-Clark 2006) verrattuna Tampereen yliopiston opettajat ja tutkijat suosivat kirjaa enemmän elektronisessa kuin painetussa muodossa. Painettu teos on kuitenkin edelleen yli puolelle käyttäjistä mieluisampi vaihtoehto. Tämä tukee FinELibin vuoden 2007 käyttäjäkyselyn tuloksia, joiden mukaan suurin osa käyttäjistä ei olisi valmis luopumaan painetuista aineistoista, vaikka niistä olisi käytössä elektroniset versiot (FinELib 2008j).

Valtaosa tutkimukseeni osallistuneista opettajista ja tutkijoista mainitsi e-kirjojen keskeisimpänä vahvuutena nopean ja helpon saatavuuden verkon kautta. Tämä korostui vielä enemmän kuin Springerin (2008; Hauptfleisch 2008) sekä Jamalin, Nicholasin ja Rowlandsin (2009) tutkimuksessa, vaikka niissäkin nopea ja helppo saatavuus oli käyttäjien mielestä suurin etu verrattuna painettuihin kirjoihin. Myös Levine-Clarkin (2006, 292) tutkimus osoitti, että e-kirjan valintaan vaikuttaa saatavuus ja se, ettei e-kirjan käyttö edellytä kirjastossa käyntiä. E-kirjan sisäisiin hakumahdollisuuksiin kuitenkin viitattiin tutkimuksessani vähemmän kuin Levine-Clarkin tutkimuksessa. Hakumahdollisuudet olivat tutkimuksessani toiseksi keskeisin vahvuus.

Nicholas ja Rowlandsin (2009) tutkimukseen verrattuna yhteisiä e-kirjojen vahvuuksia olivat myös kannettavuus ja hakuominaisuudet. Toisin kuin Nicholasin ja Rowlandsin tutkimuksessa, Tampereen yliopiston käyttäjistä vain yksi mainitsi vahvuutena e-kirjojen maksuttomuuden. Tämä saattaa viitata siihen, että Tampereen yliopiston kirjaston e-kirjojen ilmaista käyttöä pidetään itsestäänselvytenä.

E-kirjojen suurimmaksi puutteeksi osoittautui näytöltä lukemisen epämiellyttävyys ja toiseksi selaamisen vaikeus. Lukemisen tai selaamisen vaikeus on todettu myös aikaisemmissa tutkimuksissa (vrt. Chu 2003, 342–343; Levine-Clark 2006, 292; Hauptfleisch 2008). Tutkimuksessa todettiin tilastollisesti oireelliseksi se, että naiset ja tutkijat pitävät e-kirjojen lukemista ruudulta eniten epämiellyttävänä. Osa käyttäjistä piti ongelmana myös e-kirjojen huonoa saatavuutta ja haun vaikeutta. Vain pieni osa vastaajista mainitsi ongelmana sen, ettei e-kirjojen sisältämä tieto ole ajantasaista. Muut mainitut ongelmat liittyivät e-kirjojen ulkonäköön, tulostettavuuteen tai käyttäjän omiin käyttötaitoihin.

Tutkimus tukee myös FinELibin vuoden 2007 käyttäjäkyselyn lääketieteilijöiden vastauksia (FinELib 2008j), joiden mukaan elektronisten aineistojen käytön suurimpina ongelmina ovat ruudulta lukemisen hankaluus, relevantin aineiston saatavuus ja tietämättömyys elektronisten

aineistojen valikoimasta. Tutkimuksessani kuitenkin korostui vielä enemmän se, etteivät kaikki vastaajat mieltäneet tarvitsevansa koulutusta. Opettajista ja tutkijoista selvästi yli puolet (67 %) vastasi lisäkoulutuksen tarpeeseen kieltävästi. Tutkimus kuitenkin vahvistaa aikaisempia Tampereen yliopiston kirjaston käyttäjäkyselyjen havaintoja (Partanen 2008b), joiden mukaan käyttäjät toivovat tehokkaampaa tiedotusta tiedonhankinnasta ja kirjaston kokoelmista. Potentiaalisia e-kirjojen käyttäjiä eli niitä, jotka eivät olleet koskaan käyttäneet e-kirjoja, voitaisiin saada kiinnostumaan e-kirjojen käytöstä lisäämällä tiedotusta, sillä monista vastauksista ilmeni tietämättömyys e-kirjoista. Joidenkin käyttäjien vastauksista tuli selvästi esille, että he hyödyntäisivät e-kirjoja, mikäli he tietäisivät enemmän niiden valikoimasta ja siitä, miten e-kirjoja käytetään. Käyttäjien tietoisuuden puute e-kirjoista on tullut esille myös muissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Bennett ja Landoni (2005, 14) toteavat, että monet käyttäjät ovat halukkaita kokeilemaan e-kirjoja, kun heidät on saatu niistä tietoisiksi.

10 Yhteenveto

Tutkielman tarkoituksena oli kartoittaa, miten opettajat ja tutkijat käyttävät Tampereen yliopiston Terveystieteiden osastokirjaston elektronisia kirjoja. Vaikka tulosten yleistettävyyden on hieman ongelmallista ottaen huomioon kyselyyn vastanneiden määrän suhteessa potentiaalisiin elektronisten kirjojen käyttäjiin, tutkimuksessa onnistuttiin kartoittamaan opettajia ja tutkijoita elektronisten kirjojen käyttäjinä sekä tuomaan esille heidän mielipiteitään sekä parannusehdotuksiaan. Tutkimustuloksista voi olla hyötyä sekä tutkimuksellisesti että käytännön tasolla. Käyttäjien mielipiteitä ja heidän antamia parannusehdotuksia voidaan hyödyntää kehitettäessä Tampereen Terveystieteiden osastokirjaston e-kirjapalveluita.

Puolet vastaajista oli lääketieteen laitokselta ja suurin osa vastaajista työskenteli tutkijana. Vastaajista 64 % ilmoitti käyttäneensä e-kirjoja. Tutkimuksen vahvuutena on se, että se tavoitti myös potentiaalisia e-kirjojen käyttäjiä, eli niitä, jotka eivät olleet vielä käyttäneet e-kirjoja. Tietoisuuden puute e-kirjoista ja se, ettei e-kirjojen käyttöön ole ollut tarvetta ja muiden tiedonlähteiden suosiminen osoittautuivat tärkeimmiksi käyttämättömyyden syiksi. Puolet vastaajista piti e-kirjoja merkityksettöminä tiedonlähteinä verrattuna elektronisiin lehtiin. Yli puolet vastaajista kuitenkin piti e-kirjoja tärkeinä tiedonlähteinä suhteessa painettuihin kirjoihin ja painettuihin lehtiin, mutta saman kirjan elektronisesta ja painetusta versiosta he valitsivat mieluummin painetun teoksen.

Elektronisten kirjojen käytön määrä ja useus osoittautuivat suhteellisen mataliksi. E-kirjojen käyttäjistä noin neljäsosa ei ollut lukenut viimeksi kuluneen vuoden aikana kokonaan tai osittain yhtään e-kirjaa. Yleisimmin käyttäjät olivat lukeneet yhdestä kahteen e-kirjaa viimeksi kuluneen vuoden aikana. Suurin osa opettajista ja tutkijoista käytti e-kirjoja kuukausittain tai harvemmin. Valtaosa e-kirjojen käyttäjistä ilmoitti käyttöaktiivisuutensa pysyneen joko ennallaan tai lisääntyneen viimeksi kuluneen vuoden aikana. E-kirjan keskimääräiset käyttöfrekvenssit olivat suurimmillaan 6–30 minuutin välillä. Tutkimustulokset osoittivat, että e-kirjan lukemisen tapa oli suurimmaksi osaksi silmäilevää. Kukaan opettajista ja tutkijoista ei ilmoittanut lukeneensa viimeksi käyttämänsä kirjaa kokonaan. E-kirjojen suosituimmiksi käyttötarkoituksiksi osoittautuivat teoreettisen ja käsitteellisen tiedon saaminen, faktojen tarkistaminen hakuteosten tapaan, opetuksen valmistelu ja tutkimusmenetelmiä koskevan tiedon saaminen. Yli puolet vastaajista ilmoitti elektronisten kirjojen helpottaneen oman alan seurantaan. E-kirjojen löydettävyydessä Tamcat-

kirjastotietokannasta ja Nelli-tiedonhakuportaalista ei havaittu merkittävää eroa, mutta Nelli-tiedonhakuportaali suoriutui tässä mielessä hieman paremmin. Noin puolet vastaajista oli samaa mieltä siitä, että e-kirjat ovat helposti löydettävissä. Yli puolet vastaajista piti e-kirjoja helppokäyttöisinä. Viidesosa vastaajista oli jokseenkin eri mieltä e-kirjojen helppokäyttöisyydestä.

Käyttäjät pitivät e-kirjojen suurimpina puutteina näytöltä lukemisen epämiellyttävyyttä ja selaamisen vaikeutta. Valtaosa vastaajista piti e-kirjojen keskeisimpänä etuna niiden nopeaa ja helppoa saatavuutta verkon kautta. Merkittävä määrä vastaajista ei osannut ottaa kantaa e-kirjojen valikoiman riittävyyteen Terveystieteiden osastokirjastossa. Tämä saattaa johtua siitä, ettei käyttäjillä ole tarpeeksi tietoa saatavilla olevista e-kirjoista. Kun käyttäjiltä tiedusteltiin heidän lisätiedon tarvettaan Tertion e-kirjoista ja niiden käyttömahdollisuuksista, vastaukset jakautuivat lähes tasan kielteisiin ja myönteisiin. Käyttäjien antamissa parannusehdotuksissa toivottiin eniten lisää tiedotusta e-kirjojen tarjonnasta ja käytöstä. Suosituimmaksi e-kirjojen tiedotuskanavaksi osoittautui kirjaston uutuustiedote. Yli puolet opettajista ja tutkijoista ei katsonut tarvitsevana lisäkoulutusta e-kirjojen käyttöön.

Kuten käsitteellinen jäsenitys tiedonlähteiden ja tiedonhankintakanavien käytöstä osoitti, tiedonhankintaprosessin aikana saatu palaute ja aikaisemmat kokemukset vaikuttavat yksilön tiedonhankintakäyttäytymiseen. Tässä tutkimuksessa tuli esille kognitiivisia, affektiivisia ja fyysisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat e-kirjojen käyttöön. Kognitiivisiksi tekijöiksi voidaan lukea esimerkiksi tietoisuus tiedonlähteistä ja tiedonhankintakanavista sekä e-kirjapalveluiden käyttötaito. Affektiivisina tekijöinä voidaan pitää muun muassa käyttäjien mielipiteitä e-kirjojen käytön mukavuudesta tai epämukavuudesta. Fyysisenä tekijänä korostui lukemisen ergonomisuus, eli se, että suurin osa käyttäjistä piti näytöltä lukemista silmiä rasittavana.

Tutkimuksellisesti olennainen havainto oli se, että e-kirjat ovat jääneet yläkäsitteenä toimivan elektronisten aineistojen varjoon. E-kirjojen käytöstä ja niiden käyttäjistä tarvittaisiin lisätutkimusta. Tämän tutkielman lähestymistapa olisi voinut olla kokonaisvaltaisempi, sillä tutkimus tuotti paljon yksityiskohtaista tietoa pureutumatta kuitenkin varsinaisesti tiedonlähteiden käytön ulottuvuuksiin koko tiedonhankinnan prosessin kannalta. Jäsennykseni tiedonlähteiden ja tiedonhankintakanavien käytöstä ammatillisen tiedon hankinnan kontekstissa voi kuitenkin auttaa hahmottamaan tiedonhankinnan moniulotteisuutta. Kuten tutkimukseni osoitti, opettajat ja tutkijat käyttävät e-kirjojen lisäksi tai niiden sijasta myös muita tiedonlähteitä. Kokonaisvaltaisemman kuvan saamiseksi tutkimustietoa olisi täydennettävä kvalitatiivisin menetelmin esimerkiksi

havainnoinnilla tai haastatteluilla, jotta e-kirjojen käyttöön liittyvistä eri komponenteista ja niiden välisistä suhteista tiedonhankintaprosessissa saataisiin lisää tietoa. Lisäksi yhtenä tärkeänä jatkotutkimusaiheena olisi potentiaalisesti suuremman käyttäjäryhmän eli opiskelijoiden tutkiminen elektronisten kirjojen käyttäjinä. Näin voitaisiin selvittää, onko käyttäjäryhmien välillä eroja elektronisten kirjojen käytössä.

Lähteet

Ahola, M. 2009. E-kirjat ja e-lehdet: Tertian tietoisuus verkkoaineistoihin opettajille, tutkijoille ja lääkäreille. <http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/laak/e-kirjat_ja_lehdet.pdf> (käytetty 23.4.2009).

Ahtola, A. & Iivonen, M. 2005. Asiakkaat tyytyväisiä: kirjaston palvelunlaatukysely 2005. *Bulletiini* 3, 13.11.2006. <<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/bulletiini/arkisto/2005/artikkeli16.shtml>> (käytetty 26.9.2008).

Ahtola, A. & Manninen, P. 2006. Palvelunlaatukysely 2005: Tamcat -tietokanta - avain aineiston löytämiseen. *Bulletiini* 2, 29.5.2006. <<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/bulletiini/arkisto/2006/artikkeli28.shtml>> (käytetty 26.9.2008).

Ahtola, A. & Siikala, T. 2006. Palvelunlaatukysely 2005: Elektroniset aineistot. *Bulletiini* 2, 13.11.2006. <<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/bulletiini/arkisto/2006/artikkeli29.shtml>> (käytetty 26.9.2008).

Bennett, L. & Landoni, M. 2005. E-books in academic libraries. *The Electronic Library* 23 (1), 9–16. <<http://www.emeraldinsight.com>> (käytetty 24.9.2008).

Burkell, J. 2003. The dilemma of survey nonresponse. *Library & Information Science Research* 25 (3), 239–263. <<http://www.sciencedirect.com>> (käytetty 27.2.2009).

Carlock, D. M. & Perry, A. M. 2008. Exploring faculty experiences with e-books: a focus group. *Library Hi Tech* 26 (2), 244–254. <<http://www.emeraldinsight.com>> (käytetty 24.9.2008).

Choo, C. W. 2006. *The knowing organization: how organizations use information to construct meaning, create knowledge, and make decisions*. 2. painos. New York: Oxford University Press.

Chu, H. 2003. Electronic books: viewpoints from users and potential users. *Library Hi Tech* 21 (3), 340–346. <<http://www.emeraldinsight.com>> (käytetty 24.9.2008).

Covey, D. T. 2002. Usage and usability assessment: library practices and concerns. Washington (D.C.): Digital Library Federation.

ebrary. 2007. 2007 Global Faculty E-book Survey.

<http://www.ebrary.com/corp/collateral/en/Survey/ebrary_faculty_survey_2007.pdf> (käytetty 27.2.2009).

Evans, J. R. & Mathur, A. 2005. The value of online surveys. *Internet Research* 15 (2), 195–219. <<http://www.emeraldinsight.com>> (käytetty 23.10.2008).

FinELib. 2008a. FinELibin kotisivut: Kirjastoala/ FinELib konsortio.

<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/finelib/finelib_konsortio.html> (käytetty 22.10.2008).

FinELib. 2008b. FinELibin kotisivut: Kirjastoala/ FinELib konsortio/ Hallinto/ Vuosikatsaukset/ Raportti FinELibin toiminnasta vuodelta 2007.

<<http://www.kansalliskirjasto.fi/attachments/514xoyz0b/5wKtLkF5f/Files/CurrentFile/Valmis.pdf>> (käytetty 22.10.2008).

FinELib. 2008c. FinELibin kotisivut: Kirjastoala/ Vaikuttavuus ja arviointi/ Käyttäjäkyselyt.

<<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/finelib/vaikuttavuus/kayttajakyselyt.html>> (käytetty 22.10.2008).

FinELib. 2008d. FinELibin kotisivut: Aineistot/ Aineistojen määrä/ FinELib-aineistojen määrät v. 2007.

<<http://www.kansalliskirjasto.fi/attachments/514xoyz0b/5vslhFIC3/Files/CurrentFile/Resources2007.pdf>> (käytetty 22.10.2008).

FinELib. 2008e. FinELibin kotisivut: Kirjastoala/ Vaikuttavuus ja arviointi/ Käyttäjäkyselyt/ Kyselyt 1998–2005/ Vuoden 2000 kyselyn vastaukset/ Yliopistot.

<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/finelib/vaikuttavuus/kayttajakyselyt/vanhatkyselyt/Files/liitetiedosto2/vastaukset_yo_2000.pdf> (käytetty 22.10.2008).

FinELib. 2008f. FinELibin kotisivut: Kirjastoala/ Vaikuttavuus ja arviointi/ Käyttäjäkyselyt/ Kyselyt 1998–2005/ Vuoden 2001 kyselyn vastaukset/ Yliopistot.

<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/finelib/vaikuttavuus/kayttajakyselyt/vanhatkyselyt/Files/liitetiedosto2/vastaukset_yo_2001.pdf> (käytetty 22.10.2008).

FinELib. 2008g. FinELibin kotisivut: Kirjastoala/ Vaikuttavuus ja arviointi/ Käyttäjäkyselyt/ Kyselyt 1998–2005/ Vuoden 2002 kyselyn vastaukset/ Yliopistot.

<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/finelib/vaikuttavuus/kayttajakyselyt/vanhatkyselyt/Files/liitetiedosto2/vastaukset_yo_2002.pdf> (käytetty 22.10.2008).

FinELib. 2008h. FinELibin kotisivut: Kirjastoala/ Vaikuttavuus ja arviointi/ Käyttäjäkyselyt/ Kyselyt 1998–2005/ Vuoden 2004 kyselyn vastaukset/ Yliopistot.

<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/finelib/vaikuttavuus/kayttajakyselyt/vanhatkyselyt/Files/liitetiedosto2/vastaukset_yo_2004.pdf> (käytetty 22.10.2008).

FinELib. 2008i. FinELibin kotisivut: Kirjastoala/ Vaikuttavuus ja arviointi/ Käyttäjäkyselyt/ Kyselyt 1998–2005/ Vuoden 2005 kyselyn vastaukset/ Yliopistot.

<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/finelib/vaikuttavuus/kayttajakyselyt/vanhatkyselyt/Files/liitetiedosto2/vastaukset_yo_2005.pdf> (käytetty 22.10.2008).

FinELib. 2008j. FinELibin kotisivut: Kirjastoala/ Vaikuttavuus ja arviointi/ Käyttäjäkyselyt/ Tieteenalakohtaiset yhteenvedot/ FinELib-käyttäjäkysely yliopistoille 2007/ Lääketieteilijät.

<<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/finelib/vaikuttavuus/kayttajakyselyt/Files/liitetiedosto2/laaketieteilijat.pdf>> (käytetty 9.3.2009).

FinELib. 2009a. FinELibin kotisivut: Kirjastoala/ Tietoa kirjastoverkkopalveluista/ Asiakas- ja käyttäjäkyselyt/ Kirjastojen kansallinen asiakaskysely 2008/ Yliopistokirjastot.

<http://www.kansalliskirjasto.fi/attachments/5zwmHi8F9/5BccF9AyD/Files/CurrentFile/Yliopistokirjastot_PPkatsaus.pdf> (käytetty 9.3.2009).

FinELib. 2009b. FinELibin kotisivut: Kirjastoala/ Tietoa kirjastoverkkopalveluista/ Asiakas- ja käyttäjäkyselyt/ Kirjastojen kansallinen asiakaskysely 2008/ Yliopistokirjastojen vastaukset.

<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/koordinointi/kayttajakysely2008/Files/liitetiedosto2/Yliopistokirjastot_Kaikki_2008_verkkoon.pdf> (käytetty 16.12.2008).

Groves, R. M., Presser, S. & Dipko, S. 2004. The role of topic interest in survey participation decisions. *Public Opinion Quarterly* 68 (1), 2–31. <<http://www.ebsco.com>> (käytetty 20.4.2009).

Hauptfleisch, U. 2008. eBooks user survey at Turku University.
<http://kirjasto.utu.fi/ajankohtaista/Springer_-kirjaselv_report_Turku_2008.pdf> (käytetty 26.9.2008).

Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. 7. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Iivonen, M. 2008. Käyttäjät sen kertovat: Kirjastopalveluilla on vaikuttavuutta. *Bulletiini* 4, 22.12.2008.
<<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/bulletiini/arkisto/2008/artikkeli81.php>> (käytetty 9.3.2009).

IMT. 2008. Tampereen yliopiston lääketieteellisen teknologian instituutin kotisivut: Contact info.
<<http://www.uta.fi/imt/>> (käytetty 26.9.2008).

Jackson, M. 2008. What faculty think: a survey on electronic resources. *Journal of Electronic Resources Librarianship* 20 (2), 110–116.

Jamali, H. R., Nicholas, D. & Rowlands, I. 2009. Scholarly e-books: the views of 16,000 academics: Results from the JISC National E-Book Observatory. *Aslib Proceedings* 61 (1), 33–47.
<<http://www.emeraldinsight.com>> (käytetty 2.3.2009).

Järvinen, M. 2009. Sähköpostikeskustelu 26.1.2009. Terveystieteen laitoksen henkilöstösihteeri. Tampereen yliopisto. (Aineisto tekijän hallussa.)

Korkeila, S-L. 2007. E-kirjat kirjastojen kokoelmissa – uuden aineistotyypin diffuusio suomalaisissa kirjastoissa. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Pro gradu - tutkielma. <<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu02080.pdf>> (käytetty 23.9.2008).

Laskujärvi, M. 2005a. Tertian käyttäjäkysely 2005. *Bulletiini* 2, 13.11.2006.
<<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/bulletiini/arkisto/2005/artikkeli11.shtml>> (käytetty 26.9.2008).

Laskujärvi, M. 2005b. Ristiintaulukointi. Käyttäjäkysely Tertion kirjastopalveluista. Tampereen yliopiston kirjasto. (Aineisto tekijän hallussa.)

Lazar, J. & Preece, J. 2001. Using electronic surveys to evaluate networked resources: From idea to implementation. Teoksessa: McClure, C. R. & Bertot, J. C. (toim.), Evaluation of library and information services. London: Aslib. 137–154.

Leckie, G. J., Pettigrew, K. E. & Sylvain, C. 1996. Modeling the information seeking of professionals: a general model, derived from research on engineers, health care professionals, and lawyers. *Library Quarterly* 66 (2), 161–193.

Lehto, A., Sallama, S. & Tuhkio, M. 2008. Kirjastojen kansallinen asiakaskysely 2008: tiedonhankinnan opetuksen oikea ajoitus tärkeää. *Bulletiini* 3, 1.10.2008.
<<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/bulletiini/arkisto/2008/artikkeli80.php>> (käytetty 9.3.2009).

Lehto, T. 2008. Puhelinhaastattelu 9.12.2008. Lääketieteellisen tiedekunnan hallintoasiainsihteri. Tampereen yliopisto.

Levine-Clark, M. 2006. Electronic book usage: a survey at the University of Denver. *portal: Libraries and the Academy* 6 (3), 285–299. <<http://muse.jhu.edu>> (käytetty 27.2.2009).

Lindström, P. 2003. Tiedonhankinta Suomen Pankin tutkimus- ja selvitystyössä. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.
<<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00314.pdf>> (käytetty 25.9.2008).

McKiel, A. 2007. Survey analysis. Teoksessa: ebrary. 2007 Global Faculty E-book Survey, 35–45.
<http://www.ebrary.com/corp/collateral/en/Survey/ebrary_faculty_survey_2007.pdf> (käytetty 27.2.2009).

Mikkonen, P. & Late, E. 2007. E-aineistot helpottavat tutkimusta ja opiskelua. *Signum* 4.
<<http://pro.tsv.fi/stks/signum/200704/3.pdf>> (käytetty 20.10.2008).

Nicholas, D., Rowlands, I., Clark, D., Huntington, P., Jamali, H. R. & Ollé, C. 2008. UK scholarly e-book usage: a landmark survey. *Aslib Proceedings* 60 (4), 311–334.

<<http://www.emeraldinsight.com>> (käytetty 24.9.2008).

Nurminen, H. 2008. Kirjastojen kansallinen asiakaskysely 2008: ovatko kirjastoaineistot ajantasaisia ja onko niitä riittävästi? *Bulletiini* 3, 1.10.2008.

<<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/bulletiini/arkisto/2008/artikkeli79.php>> (käytetty 9.3.2009).

Nurminen, H. & Partanen, M. 2008. E-kirja – pannaanko pakettiin: miten hyödyntää e-kirjaa opetuksessa ja tutkimuksessa? -seminaari Tampereella. *Bulletiini* 2, 2.6.2008.

<<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/bulletiini/arkisto/2008/artikkeli66.php>> (käytetty 28.2.2009).

Partanen, M. 2007. Elektronisten aineistojen käyttö Tampereen yliopiston kirjastossa. *Bulletiini* 3, 18.12.2007. <<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/bulletiini/arkisto/2005/artikkeli16.shtml>> (käytetty 26.9.2008).

Partanen, M. 2008a. Kirjaston käyttäjäkyselyyn vastattiin aktiivisesti. *Bulletiini* 2, 2.6.2008.

<<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/bulletiini/arkisto/2008/artikkeli68.php>> (käytetty 9.3.2009).

Partanen, M. 2008b. Kirjastojen kansallinen asiakaskysely 2008: asiakkaat toivovat kohdennettua tietotusta ja toimivampia verkkosivuja. *Bulletiini* 3, 1.10.2008.

<<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/bulletiini/arkisto/2008/artikkeli73.php>> (käytetty 9.3.2009).

Ranta, M. 2009. Sähköpostikeskustelu 7.1.2009. Solu- ja kudosteknologiakeskuksen (Regean) suunnittelija. Tampereen yliopisto. (Aineisto tekijän hallussa.)

Reunamo, J. 2009. Pikaohjeita SPSS:lle. <<http://www.helsinki.fi/~reunamo/opetus/spssohje.htm>> (käytetty 9.3.2009).

Rowlands, I., Nicholas, D., Jamali, H. R. & Huntington, P. 2007. What do faculty and students really think about e-books? *Aslib Proceedings* 59 (6), 489–511. <<http://www.emeraldinsight.com>> (käytetty 24.9.2008).

Safley, E. 2006. Demand for e-books in an academic library. *Journal of Library Administration* 45 (3/4), 445–457. <<http://www.ebsco.com>> (käytetty 25.9.2008).

Savolainen, R. 2003. Tiedontarpeet ja tiedonhankinta. Teoksessa Ilkka Mäkinen (toim.) Tiedon tie: johdatus informaatiotutkimukseen. 8. painos. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 73–109.

Springer. 2008. eBooks: the end user perspective. Springer.com, 1–8.

<http://www.springer.com/cda/content/document/cda_downloaddocument/eBooks+-+the+End+User+Experience?SGWID=0-0-45-608298-0> (käytetty 26.9.2008).

Tampereen yliopiston kirjasto. 2005. Tampereen yliopiston kirjaston kotisivut/ Tietoa kirjastosta/ Strategia/ Tampereen yliopiston kirjaston strategia vuosille 2005-2009.

<<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/tietoa/strategia.php>> (käytetty 26.9.2008).

Tampereen yliopiston kirjasto. 2009. Tampereen yliopiston kirjaston kotisivut: Oppaat ja ohjeet/ Elektronisia aineistoja 2009. <<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/oppaat/E-aineistoesite.pdf>> (käytetty 23.4.2009).

Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Törmä, S. 2003. Yliopistotutkijain Kansallisen elektronisen kirjaston FinELibin käyttö osana tieteellisten elektronisten aineistojen hyödyntämistä: käyttöön vaikuttavien tekijöiden tarkastelua. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Törmä, S. & Vakkari, P. 2004. Discipline, availability of electronic resources and the use of Finnish National Electronic Library – FinELib. *Information Research* 10 (1). <<http://informationr.net/ir/10-1/paper204.html>> (käytetty 20.10.2008).

Ugaz, A. G. & Resnick, T. 2008. Assessing print and electronic use of reference/core medical textbooks. *Journal of the Medical Library Association* 96 (2), 145–147. <<http://www.ebsco.com>> (käytetty 25.9.2008).

Vakkari, P. 2006. Trends in the use of digital libraries by scientists in 2000–2005. A case study of FinELib. *Proceedings of the Annual Meeting of the American Society for Information Science & Technology* 2006. <http://eprints.rclis.org/8278/1/Vakkari_FinELib2000-05ASIST.pdf> (käytetty 28.10.2008).

Vakkari, P. 2008. Perceived influence of the use of electronic information resources on scholarly work and publication productivity. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 59 (4), 602–612. <<http://www.interscience.wiley.com>> (käytetty 10.3.2009).

Vanamo, H. 2008. Kirjastojen kansallinen asiakaskysely 2008: Nellin käytettävyydessä yhä kehitettävää. *Bulletiini* 4, 22.12.2008.
<<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/bulletiini/arkisto/2008/artikkeli85.php>> (käytetty 9.3.2009).

Vassiliou, M. & Rowley, J. 2008. Progressing the definition of “e-book”. *Library Hi Tech* 26 (3), 355–368. <<http://www.emeraldinsight.com>> (käytetty 24.9.2008).

Wilson, T. D. 1981. On user studies and information needs. *Journal of Documentation* 37 (1), 3–15.

Liitteet

Liite 1 Saatekirje

Subject: Kysely e-kirjojen käytöstä/ Survey on the use of e-books

Hei!

Olen informaatiotutkimuksen opiskelija ja teen pro gradu -tutkielmaa Terveystieteiden osastokirjaston (Tertio) elektronisten kirjojen käytöstä. Tämä kysely on suunnattu opettajille ja tutkijoille lääketieteen, hoitotieteen ja terveystieteen laitoksella sekä IMT:ssa ja Regeassa.

Vastaamalla kyselyyn annatte kirjastolle tärkeää tietoa e-kirjojen käytöstä ja voitte vaikuttaa palveluiden kehittämiseen. Kyselyyn voi vastata, vaikka ette käyttäisi e-kirjoja. Vastaukset käsitellään nimettöminä ja luottamuksellisesti.

Kyselylomake löytyy osoitteesta <https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/237/lomake.html>. Sen täyttäminen kestää n. 5–10 minuuttia.

Kaikkien vastanneiden kesken arvotaan 3 lahjakorttia. Se oikeuttaa valitsemaan Tajun valikoimista (<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/julkaisukeskus/taju/tuotteet.php>) yhden, minkä tahansa kustantajan kirjan. Yhteystiedot kerätään vain arvontaa varten ja ne erotetaan vastauksista.

Toivon, että vastaisitte kyselyyn keskiviikkoon 18.2.2009 mennessä.

Kiitos vastauksestanne!

Ystävällisin terveisin

Terhi Matikainen (terhi.matikainen@uta.fi)
informaatiotutkimuksen opiskelija

Tampereen yliopiston kirjasto. Terveystieteiden osasto

Survey on the use of electronic books at Tertio

Dear Researcher/ Teacher,

I am a student in information science. Currently, I am writing a Master's thesis on the use of electronic books at Tertio (Department Library of Health Sciences at the University of Tampere).

This survey is directed to teachers and researchers at the Medical School, the Department of Nursing Science, the Tampere School of Public Health (TSPH), the Institute of Medical Technology (IMT) and Regea at the University of Tampere.

By taking part in this anonymous survey, information on the use of e-books is gathered and may thus contribute to the development of services. The questionnaire only takes about 5-10 minutes of your time. Please click on the link provided below to complete the questionnaire:

<https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/237/lomake.html?rinnakkaislomake=tertionkysEnglish>

In doing so, you may enter a contest to win a gift certificate valid in the bookshop TAJU.

(http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/julkaisukeskus/taju/index_en.php) Your contact information is gathered only for the purpose of this contest.

Please submit your answers on Wednesday, 18 February 2009 at the latest.

Thanks in advance,
Terhi Matikainen (terhi.matikainen@uta.fi)
Student of information science

Tampere University Library
Department Library of Health Sciences (Tertio)

Liite 2 Suomenkielinen kyselylomake

Elektronisten kirjojen käyttö Tampereen yliopiston Terveystieteiden osastokirjastossa

Tämä kysely on suunnattu opettajille ja tutkijoille lääketieteen, hoitotieteen ja terveystieteen laitoksella sekä IMT:ssa ja Regeassa.

Elektronisilla kirjoilla tarkoitetaan kirjoja, jotka ovat luettavissa tietokoneen tai kannettavan laitteen näytöltä. Elektronisesta kirjasta käytetään lyhennettä e-kirja.

Käytöllä tarkoitetaan tässä kyselyssä lukemista tai selaamista.

Huom! Kysymykset koskevat vain Tampereen yliopiston tarjoamia elektronisia kirjoja ja niiden käyttöä.

Kysely ei koske elektronisia sanakirjoja (esim. MOT)

Taustatiedot

1. Sukupuoli

- Nainen
- Mies

2. Ikä __ vuotta

3. Missä laitoksessa ensisijaisesti työskentelet?

- Lääketieteen laitos
- Hoitotieteen laitos
- Terveystieteen laitos
- IMT
- Regea

4. Työskentelen

- ensisijaisesti opettajana
- ensisijaisesti tutkijana
- yhtä paljon opettajana ja tutkijana

Tampereen yliopiston kirjaston elektronisten kirjojen käyttö

5. Oletko koskaan käyttänyt elektronisia kirjoja?

- Kyllä
- En

-> Jos et, niin vastaa alla olevaan tekstikenttään miksi ja siirry kysymykseen 26.

6. Miten yleensä löydät käyttämäsi e-kirjat?

Nelli-portaalista
Tamcatista (Tampereen yliopiston kirjastotietokannasta)
Yhtä paljon Nelistä ja Tamcatista
Selaimen kirjanmerkeistä
Muuta kautta. Miten?

7. Mitä seuraavia Nelli-tiedonhakuportaalista löytyviä e-kirjatielokantoja olet käyttänyt? (Voit valita useampia vaihtoehtoja.)

Books@ovid
MDConsult
Thieme Electronic Book Library
Wiley Interscience Onlinebooks
Ebrary
NetLibrary
Springer
E-tietosanakirjat (ensyklopediat)
Käytän vain Tamcatia (Tampereen yliopiston kirjastotietokantaa)

8. Monta e-kirjaa olet lukenut kokonaan tai osittain viimeksi kuluneen vuoden aikana?

En yhtään
1–2
3–4
5–10
11–20
21–50
51 tai enemmän

9. Kuinka usein käytät e-kirjoja?

Päivittäin
Viikoittain
Kuukausittain
Harvemmin
En lainkaan

10. Kuinka kauan keskimäärin käytät e-kirjaa kerralla?

Vähemmän kuin 3 minuuttia
3–5 minuuttia
6–10 minuuttia
11–30 minuuttia
31–60 minuuttia
Enemmän kuin tunnin

11. Kuinka kattavasti luit viimeksi käyttämäsi e-kirjan?

Luin kirjan kokonaan
Luin yksittäisiä lukuja
Luin tiettyjä kohtia tekstistä esim. tarkistaakseni faktoja
Selailin kirjaa sieltä täältä
En muista

12. Miten käyttämäsi e-kirjojen määrä on muuttunut viimeksi kuluneen vuoden aikana?
- Lisääntynyt huomattavasti
 - Lisääntynyt jonkin verran
 - Pysynyt ennallaan
 - Vähentynyt jonkin verran
 - Vähentynyt huomattavasti
 - En osaa sanoa
13. Jos Sinulla olisi pääsy saman kirjan sekä elektroniseen että painettuun versioon, kumman valitsisit?
- Aina painetun
 - Yleensä painetun
 - Yleensä elektronisen
 - Aina elektronisen
 - En osaa vastata; riippuu tapauksesta.
14. Miten tärkeitä e-kirjat ovat sinulle tiedonlähteinä verrattuna **elektronisiin lehtiin**?
- Erittäin tärkeitä
 - Jokseenkin tärkeitä
 - Jokseenkin merkityksettömiä
 - Täysin merkityksettömiä
 - En osaa sanoa
15. Miten tärkeitä e-kirjat ovat sinulle tiedonlähteinä verrattuna **painettuihin kirjoihin ja painettuihin lehtiin**?
- Erittäin tärkeitä
 - Jokseenkin tärkeitä
 - Jokseenkin merkityksettömiä
 - Täysin merkityksettömiä
 - En osaa sanoa
16. Mihin tarkoituksiin hyödynnät yleensä e-kirjoja? (Voit valita useampia vaihtoehtoja.)
- Tutkimusideoiden saaminen ja kehittäminen
 - Teoreettisen ja käsitteellisen tiedon saaminen
 - Tutkimusmenetelmiä koskevan tiedon saaminen
 - Empiirisen tiedon saaminen
 - Oman tutkimusalan kehityksen seuranta
 - Faktojen tarkistaminen (hakuteosten tapaan)
 - Opetuksen (lentojen, seminaarien jne.) valmistelu
 - Opetuksen kehittäminen
 - Muihin tarkoituksiin -> Mihin?
17. Elektroniset kirjat ovat helpottaneet oman alan seuraamista.
- Huomattavasti
 - Jonkin verran
 - Ei lainkaan
 - En osaa sanoa
18. Kuvaile e-kirjojen käyttöä työssäsi.

Tyytyväisyys elektronisiin kirjoihin

19. Elektronisten kirjojen valikoima Terveystieteiden osastokirjastossa (Tertio) on riittävä.
Täysin samaa mieltä.
Jokseenkin samaa mieltä
Ei samaa eikä eri mieltä
Jokseenkin eri mieltä
Täysin eri mieltä
20. E-kirjat ovat helposti löydettävissä Tamcatista (Tampereen yliopiston kirjastotietokannasta.)
Täysin samaa mieltä.
Jokseenkin samaa mieltä
Ei samaa eikä eri mieltä
Jokseenkin eri mieltä
Täysin eri mieltä
21. E-kirjat ovat helposti löydettävissä Nelli-tiedonhakuportaalista.
Täysin samaa mieltä.
Jokseenkin samaa mieltä
Ei samaa eikä eri mieltä
Jokseenkin eri mieltä
Täysin eri mieltä
22. E-kirjoja on helppo käyttää (esim. selata sivu sivulta).
Täysin samaa mieltä.
Jokseenkin samaa mieltä
Ei samaa eikä eri mieltä
Jokseenkin eri mieltä
Täysin eri mieltä
- q23. E-kirjojen lukeminen ruudulta on epämiellyttävää mm. silmien rasittumisen takia.
Täysin samaa mieltä.
Jokseenkin samaa mieltä
Ei samaa eikä eri mieltä
Jokseenkin eri mieltä
Täysin eri mieltä
24. Mitkä ovat mielestäsi e-kirjojen keskeisimmät vahvuudet?
25. Mitkä ovat mielestäsi e-kirjojen suurimmat puutteet?

Tarve lisätietoon ja koulutukseen

26. Tarvitsen lisää tietoa e-kirjojen tarjonnasta ja niiden käyttömahdollisuuksista Tertiossa.
Kyllä
En

Mikäli vastasit kyllä, kirjoita alla olevaan tekstikenttään, millaista tietoa e-kirjoista tarvitsisit.

27. Mitä kautta haluaisit tietoa e-kirjoista? (Voit valita useampia vaihtoehtoja.)

Laitosyhdyshenkilöltä

Uutuustiedotteesta

Jotakin muuta kautta -> Miten?

28. Tarvitsen lisää koulutusta e-kirjojen käyttöön.

Kyllä -> Millaista koulutusta tarvitsisit?

En

Kehitysehdotukset

29. Millä tavoin e-kirjojen tarjontaa ja käyttömahdollisuuksia voisi kehittää Tertiossa?

Jos haluat osallistua lahjakorttien arvontaan, kirjoita tietosi allaolevaan tilaan. Yhteystiedot kerätään vain arvontaa varten ja ne erotetaan vastauksista.

Nimi:

Sähköpostiosoite:

Liite 3 Englanninkielinen kyselylomake

Survey on the use of electronic books at Tertio (The Department Library of Health Sciences at the University of Tampere)

This questionnaire is directed to the teachers and researchers at Medical School, Department of Nursing Science, Tampere School of Public Health (TSPH), Institute of Medical Technology (IMT) and Regea, University of Tampere.

Electronic books (i.e. e-books) stand for books that you can read on the screen of a computer or a portable device.

In this survey, **use** means reading or browsing.

- Please note!

The questions **only regard the electronic books offered by the University of Tampere.**

The use of electronic dictionaries (e.g. MOT) is excluded.

Background information

1. Sex

Female

Male

2. Age ___

3. Department

Medical School

Department of Nursing Science

Tampere School of Public Health (TSPH)

Institute of Medical Technology (IMT)

Regea

4. I work

Mainly as a teacher

Mainly as a researcher

Equally as a teacher and a researcher

Use of electronic books

5. Have you ever used e-books?

Yes

No

-> If you answered "No", please indicate the reason in the area on right and continue to **question 26.**

6. From where do you usually locate e-books you use?
 The Nelli portal (the National Electronic Library Interface)
 Tamcat (the library database of the University of Tampere)
 Equally the Nelli portal and Tamcat
 My bookmarks
 Other way -> How?
7. Which of the following e-book databases accessible through in the Nelli portal have you used?
 (Multiple answers are allowed.)
 Books@ovid
 MDConsult
 Thieme Electronic Book Library
 Wiley Interscience Onlinebooks
 Ebrary
 NetLibrary
 Springer
 Electronic encyclopedias
 I only use Tamcat (the library database of the University of Tampere)
8. How many e-books have you read wholly or partly during the past year?
 None
 1–2
 3–4
 5–10
 11–20
 21–50
 51 or more
9. How often do you use e-books?
 Daily
 Weekly
 Monthly
 Less often
 Not at all
10. On average, how long do you typically use an electronic book during a session?
 Less than 3 minutes
 3–5 minutes
 6–10 minutes
 11–30 minutes
 31–60 minutes
 More than an hour
11. How much did you read of the e-book you used last time?
 I read the whole book
 I read individual chapters
 I looked at sections in the text to check facts, for example
 I just browsed the book randomly
 I do not remember

12. How has the amount of the books you typically use changed during the past year?
- It has significantly increased
 - It has somewhat increased
 - It has remained unchanged
 - It has somewhat decreased
 - It has significantly decreased
 - I don't know
13. If you had access to print and electronic versions of the same book, which one would you choose?
- Always print
 - Usually print
 - Usually electronic
 - Always electronic
 - I don't know; it depends.
14. Compared to **electronic journals**, how important do you regard the e-books to you as information sources?
- Very important
 - Somewhat important
 - Somewhat unimportant
 - Very unimportant
 - I don't know
15. **Compared to printed books and printed journals**, how important do you regard the e-books as information sources?
- Very important
 - Somewhat important
 - Somewhat unimportant
 - Very unimportant
 - I cannot answer
16. For which purposes do you usually use e-books? (Multiple answers are allowed)
- To obtain and develop research ideas
 - To obtain theoretical and conceptual information
 - To obtain information on research methods
 - To obtain empirical information
 - To keep abreast of the latest development in my field
 - To check facts (like from reference books)
 - To prepare teaching (lectures, seminars etc.)
 - To develop teaching
 - Other -> Please specify the purpose in the area below.
17. Electronic books have made it easier to keep abreast of the latest development in my field.
- Significantly
 - To some extent
 - Not at all
 - I don't know
18. Characterize ways in which you use e-books in your work.

Satisfaction with electronic books

19. The selection of e-books at the Department Library of Health Sciences (Tertio) is sufficient.

- Fully agree
- Partly agree
- Neither agree nor disagree
- Partly disagree
- Fully disagree

20. E-books are easy to find in Tamcat (the library database of the University of Tampere).

- Fully agree
- Partly agree
- Neither agree nor disagree
- Partly disagree
- Fully disagree

21. E-books are easy to find in the Nelli portal.

- Fully agree
- Partly agree
- Neither agree nor disagree
- Partly disagree
- Fully disagree

22. E-books are easy to use (e.g. to browse from one page to another).

- Fully agree
- Partly agree
- Neither agree nor disagree
- Partly disagree
- Fully disagree

23. Reading of e-books on the screen is uncomfortable, due to the straining of my eyes, for example.

- Fully agree
- Partly agree
- Neither agree nor disagree
- Partly disagree
- Fully disagree

24. In your opinion, what are the main strengths of e-books?

25. In your opinion, what are the main weaknesses of e-books?

Need for further information and training

26. I need further information about e-books at the Department Library of Health Sciences (Tertio).

- Yes -> What kind of information would you need?
- No

27. How would you like to get information about e-books?

- 1) From the contact person at the Department.
- 2) From a novelty newsletter
- 3) Other way -> How?

28. I need further training on the use of e-books.

- 1) Yes -> Please specify what kind of training on the use of e-books you would need.
- 2) No

Development ideas

29. How would you develop the selection and use opportunities at the department Library of the Health Science (Tertio)?

If you like to participate in the draw, please write your contact information in the area below. It is only gathered for the draw and will be separated from your answers.

Name:

E-mail address:

Liite 4 Suorien jakaumien taulukot

1. Sukupuoli

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Nainen	66	69	66	69
Mies	30	31	96	100
Yht.	96	100	96	100

2. Ikä

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
-30	17	24	17	24
31 - 40	29	40	46	64
41 - 64	26	36	72	100
Yht.	72	100	72	100

3. Missä laitoksessa ensisijaisesti työskentelet?

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Lääketieteen laitos	47	49	47	49
Hoitotieteen laitos	6	6	53	55
Terveystieteen laitos	24	25	77	80
IMT	10	10	87	91
Regea	9	9	96	100
Yht.	96	100	96	100

4. Työskentelen...

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Ensisijaisesti opettajana	14	15	14	15
Ensisijaisesti tutkijana	62	65	76	79
Yhtä paljon opettajana ja tutkijana	20	21	96	100
Yht.	96	100	96	100

5. Oletko koskaan käyttänyt e-kirjoja?

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Kyllä	61	64	61	64
En	35	36	96	100
Yht.	96	100	96	100

6. Miten yleensä löydät käyttämäsi e-kirjat?

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Nelli-portaalista	27	43	27	43
Tamcatista	17	27	44	70
Yhtä paljon Nelistä ja Tamcatista	10	16	54	86
Selaimen kirjanmerkeistä	3	5	57	90
Muuta kautta	6	10	63	100
Yht.	63	100	63	100

7. Mitä seuraavia Nelli-tiedonhakuportaalista löytyviä e-kirjatietokantoja olet käyttänyt?

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>
Books@ovid	24	38
MDConsult	7	11
Thieme Electronic Book Library	1	2
Wiley Interscience Onlinebooks	16	25
Ebrary	16	25
NetLibrary	7	11
Springer	21	33
E-tietosanakirjat	21	33
Käytän vain Tamcatia	12	19
Yht.	125	198
N:	63	

8. Kuinka monta e-kirjaa olet lukenut kokonaan tai osittain viimeksi kuluneen vuoden aikana?

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
En yhtään	18	26	18	26
1-2	30	43	48	70
3-4	13	19	61	88
5-10	4	6	65	94
11-20	4	6	69	100
21 tai enemmän	0	0	69	100
Yht.	69	100	69	100

9. Kuinka usein käytät e-kirjoja?

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Päivittäin	3	4	3	4
Viikottain	7	10	10	15
Kuukausittain	21	31	31	46
Harvemmin	30	44	61	90
En lainkaan	7	10	68	100
Yht.	68	100	68	100

10. Kuinka kauan keskimäärin käytät kerralla e-kirjaa kerralla?

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Vähemmän kuin 3 minuuttia	5	8	5	8
3-5 minuuttia	10	16	15	23
6-10 minuuttia	20	31	35	55
11-30 minuuttia	24	38	59	92
31-60 minuuttia	3	5	62	97
Enemmän kuin tunnin	2	3	64	100
Yht.	64	100	64	100

11. Kuinka kattavasti luit viimeksi käyttämäsi e-kirjan?

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Luin kirjan kokonaan	0	0	0	0
Luin yksittäisiä lukuja	12	19	12	19
Luin tiettyjä kohtia tekstistä esim. tarkistaakseni faktoja	32	50	44	69
Selailin kirjaa sieltä täältä	17	27	61	95
En muista	3	5	64	100
Yht.	64	100	64	100

12. Miten käyttöaktiivisuutesi on muuttunut viimeksi kuluneen vuoden aikana?

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Lisääntynyt huomattavasti	6	9	6	9
Lisääntynyt jonkin verran	21	33	27	42
Pysynyt ennallaan	28	44	55	86
Vähentynyt jonkin verran	6	9	61	95
Vähentynyt huomattavasti	0	0	61	95
En osaa sanoa	3	5	64	100
Yht.	64	100	64	100

13. Jos Sinulla olisi pääsy saman kirjan sekä elektroniseen että painettuun versioon, kumman valitsisit?

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Aina painetun	5	7	5	7
Yleensä painetun	33	49	38	56
Yleensä elektronisen	16	24	54	79
Aina elektronisen	2	3	56	82
En osaa vastata; riippuu tapauksesta	12	18	68	100
Yht.	68	100	68	100

14. Miten tärkeitä e-kirjat ovat sinulle tiedonlähteinä verrattuna elektronisiin lehtiin?

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Erittäin tärkeitä	4	6	4	6
Jokseenkin tärkeitä	26	38	30	44
Jokseenkin merkityksettömiä	32	47	62	91
Täysin merkityksettömiä	2	3	64	94
En osaa sanoa	4	6	68	100
Yht.	68	100	68	100

15. Miten tärkeitä e-kirjat ovat sinulle tiedonlähteinä verrattuna painettuihin kirjoihin ja painettuihin lehtiin?

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Erittäin tärkeitä	8	12	8	12
Jokseenkin tärkeitä	35	51	43	63
Jokseenkin merkityksettömiä	16	24	59	87
Täysin merkityksettömiä	3	4	62	91
En osaa sanoa	6	9	68	100
Yht.	68	100	68	100

16. Mihin tarkoituksiin hyödynnät yleensä e-kirjoja?

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>
Tutkimusideoiden saaminen ja kehittäminen	9	14
Teoreettisen ja käsitteellisen tiedon saaminen	40	63
Tutkimusmenetelmiä koskevan tiedon saaminen	21	33
Empiirisen tiedon saaminen	5	8
Oman tutkimusalan kehityksen seuranta	8	13
Faktojen tarkistaminen (hakuteosten tapaan)	38	60
Opetuksen (luentojen, seminaarien jne.) valmistelu	27	43
Opetuksen kehittäminen	8	13
Muihin tarkoituksiin	1	2
Yht.	157	249
N:	63	

17. Elektroniset kirjat ovat helpottaneet oman alan seuraamista.

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Huomattavasti	9	13	9	13
Jonkin verran	31	46	40	60
Ei lainkaan	13	19	53	79
En osaa sanoa	14	21	67	100
Yht.	67	100	67	100

19. Elektronisten kirjojen valikoima Terveystieteiden osastokirjastossa (Tertio) on riittävä.

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Täysin samaa mieltä	3	5	3	5
Jokseenkin samaa mieltä	18	29	21	33
Ei samaa eikä eri mieltä	26	41	47	75
Jokseenkin eri mieltä	16	25	63	100
Täysin eri mieltä	0	0	63	100
Yht.	63	100	63	100

20. E-kirjat on helposti löydettävissä Tamcatista (Tampereen yliopiston kirjastotietokannasta).

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Täysin samaa mieltä	6	9	6	9
Jokseenkin samaa mieltä	25	39	31	48
Ei samaa eikä eri mieltä	16	25	47	73
Jokseenkin eri mieltä	14	22	61	95
Täysin eri mieltä	3	5	64	100
Yht.	64	100	64	100

21. E-kirjat on helposti löydettävissä Nelli-tiedonhakuportaalista.

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Täysin samaa mieltä	9	14	9	14
Jokseenkin samaa mieltä	25	38	34	52
Ei samaa eikä eri mieltä	17	26	51	78
Jokseenkin eri mieltä	11	17	62	95
Täysin eri mieltä	3	5	65	100
Yht.	65	100	65	100

22. E-kirjoja on helppo käyttää (esim. selata sivu sivulta).

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Täysin samaa mieltä	4	6	4	6
Jokseenkin samaa mieltä	38	58	42	65
Ei samaa eikä eri mieltä	10	15	52	80
Jokseenkin eri mieltä	13	20	65	100
Täysin eri mieltä	0	0	65	100
Yht.	65	100	65	100

23. E-kirjojen lukeminen ruudulta on epämiellyttävää mm. silmien rasittumisen takia.

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Täysin samaa mieltä	10	15	10	15
Jokseenkin samaa mieltä	37	56	47	71
Ei samaa eikä eri mieltä	9	14	56	85
Jokseenkin eri mieltä	8	12	64	97
Täysin eri mieltä	2	3	66	100
Yht.	66	100	66	100

26. Tarvitsen lisää tietoa e-kirjoista ja niiden käyttömahdollisuuksista Tertiossa.

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Kyllä	49	51	49	51
En	47	49	96	100
Yht.	96	100	96	100

27. Mitä kautta haluaisit tietoa e-kirjoista?

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>
Laitosyhdyshenkilöltä	25	31
Uutuustiedotteesta	56	69
Jotakin muuta kautta	17	21
Yht.	98	121
N:	81	

28. Tarvitsen lisää koulutusta e-kirjojen käyttöön.

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>	<i>Kum. lkm</i>	<i>Kum-%</i>
Kyllä	32	33	32	33
En	64	67	96	100
Yht.	96	100	96	100

Liite 5 Taulukot tilastollista merkitsevyyttä sisältävistä ristiintaulukointien tuloksista

Sukupuolen mukaan:

Rivimuuttuja: 9. Kuinka usein käytät e-kirjoja?

Sarakemuuttuja: 1. Sukupuoli

%	<i>Nainen</i>	<i>Mies</i>	<i>Yht.</i>
Päivittäin	2	10	4
Viikottain	6	20	10
Kuukausittain	25	45	31
Harvemmin	54	20	44
En lainkaan	13	5	10
Yht.	100	100	100
N	48	20	68

Rivimuuttuja: 17. Elektroniset kirjat ovat helpottaneet oman alan seuraamista.

Sarakemuuttuja: 1. Sukupuoli

%	<i>Nainen</i>	<i>Mies</i>	<i>Yht.</i>
Huomattavasti	10	22	13
Jonkin verran	43	56	46
Ei lainkaan	18	22	19
En osaa sanoa	29	0	21
Yht.	100	100	100
N	49	18	67

Rivimuuttuja: 23. E-kirjojen lukeminen ruudulta on epämiellyttävää mm. silmien rasittumisen takia.

Sarakemuuttuja: 1. Sukupuoli

%	<i>Nainen</i>	<i>Mies</i>	<i>Yht.</i>
Täysin samaa mieltä	19	5	15
Jokseenkin samaa mieltä	55	58	56
Ei samaa eikä eri mieltä	17	5	14
Jokseenkin eri mieltä	6	26	12
Täysin eri mieltä	2	5	3
Yht.	100	100	100
N	47	19	66

Laitoksittain:

Rivimuuttuja: 5. Oletko koskaan käyttänyt e-kirjoja?

Sarakemuuttuja: 3. Missä laitoksessa ensisijaisesti työskentelet?

%	<i>Lääketieteen laitos</i>	<i>Hoitotieteen laitos</i>	<i>Terveystieteen laitos</i>	<i>IMT</i>	<i>Regea</i>	<i>Yht.</i>
Kyllä	60	83	83	20	67	64
En	40	17	17	80	33	36
Yht.	100	100	100	100	100	100
N	47	6	24	10	9	96

Iän mukaan:

Rivimuuttuja: 4. Työskentelen...

Sarakemuuttuja: 2. Ikä

%	-30	31 - 40	41 - 64	Yht.
Pääsääntöisesti opettajana	0	7	27	13
Pääsääntöisesti tutkijana	100	86	27	68
Yhtä paljon opettajana ja tutkijana	0	7	46	19
Yht.	100	100	100	100
N	17	29	26	72

Tutkijoittain ja opettajittain:

Rivimuuttuja: 8. Kuinka monta e-kirjaa olet lukenut kokonaan tai osittain

viimeksi kuluneen vuoden aikana?

Sarakemuuttuja: 4. Työskentelen...

%	<i>Ensisijaisesti opettajana</i>	<i>Ensisijaisesti tutkijana</i>	<i>Yhtä paljon opettajana ja tutkijana</i>	Yht.
En yhtään	36	30	7	26
1-2	64	42	33	43
3-4	0	21	27	19
5-10	0	2	20	6
11-20	0	5	13	6
21 tai enemmän	0	0	0	0
Yht.	100	100	100	100
N	11	43	15	69

Rivimuuttuja: 23. E-kirjojen lukeminen ruudulta on epämiellyttävää mm.

silmien rasittumisen takia.

Sarakemuuttuja: 4. Työskentelen...

%	<i>Ensisijaisesti opettajana</i>	<i>Ensisijaisesti tutkijana</i>	<i>Yhtä paljon opettajana ja tutkijana</i>	Yht.
Täysin samaa mieltä	0	24	0	15
Jokseenkin samaa mieltä	40	56	67	56
Ei samaa eikä eri mieltä	20	10	20	14
Jokseenkin eri mieltä	30	7	13	12
Täysin eri mieltä	10	2	0	3
Yht.	100	100	100	100
N	10	41	15	66

Rivimuuttuja: 28. Tarvitsen lisää koulutusta e-kirjojen käyttöön.

Sarakemuuttuja: 4. Työskentelen...

%	<i>Ensisijaisesti opettajana</i>	<i>Ensisijaisesti tutkijana</i>	<i>Yhtä paljon opettajana ja tutkijana</i>	Yht.
Kyllä	50	35	15	33
En	50	65	85	67
Yht.	100	100	100	100
N	14	62	20	96